

T.C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

URFA'DA MEVLİD GELENEĞİ VE MEVLİDHÂNLAR

Osman ÇUHADAROĞLU

ŞANLIURFA-2020

T.C.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

URFA'DA MEVLİD GELENEĞİ VE MEVLİDHÂNLAR

Osman ÇUHADAROĞLU

Danışman

Prof. Dr. Hüseyin AKPINAR

ŞANLIURFA-2020

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı 165226008 numaralı Osman ÇUHADAROĞLU'nun hazırladığı “**Urfa’da Mevlid Geleneği Ve Mevlidhânlar**” konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması, 07/08/ 2020 tarihinde, saat 10.00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

07/08/ 2020

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Prof. Dr. Hüseyin AKPINAR	KABUL	
Üye	Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ	KABUL	
Üye	Doç. Dr. Ubeydullah SEZİKLİ	KABUL	

Bu tezin İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

...../...../2020

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK’tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek ☐Almıştır ☒ Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORİJİNALLIK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Osman ÇUHADAROĞLU

Öğrenci Numarası: 165226008

Enstitü Anabilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları

Programı: Tezli yüksek lisans

Başlık: (Türkçe) Urfa’da Mevlid Geleneği ve Mevlidhânlar

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen “**Urfa’da Mevlid Geleneği ve Mevlidhânlar**” çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 149 sayfalık kısmına ilişkin, 21/07/2020 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 22’dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

21/07/2020
Osman ÇUHADAROĞLU

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 21/07/2020

Prof. Dr. Hüseyin AKPINAR

(Danışman)

ÖZET

URFA'DA MEVLİD GELENEĞİ VE MEVLİDHÂNLAR

ÇUHADAROĞLU, Osman

Yüksek Lisans Tezi

İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin AKPINAR

Temmuz, 2020, 149 Sayfa

Urfa müziğinin önemli unsurlarından biri olan “Mevlid”, yöre müziğinin ezgisel yapısıyla dini mûsikî motiflerini süsleyerek kültürel bir miras niteliği taşımaktadır. Bu zengin yapıyı doğru kavrayabilmek adına, kültürel mirasın kayıt altına alınarak korunması düşüncesiyle “Urfa’da Mevlid ve Mevlidhânlar” isimli tez çalışmasını hazırlama lüzumu hâsıl olmuştur. Çalışmanın en önemli amacı, geçmişten günümüze süregelen mevlid mûsikîsini çeşitli yönleriyle ele alıp analiz ederek korumaya yönelik tedbirlerin alınmasını sağlamak olacaktır. Çalışmanın en önemli unsurları ise geçmişten günümüze geleneksel mevlid anlayışını icra ederek sürdüren ve bu kültürün aktarılması noktasında önemli bir görev yüklenen değerli mûsikîşinas mevlidhânlar ile Hz. Peygamber’in Mevlid-i Şerifini konu edinen manzumelerin müellifleri olmuştur.

Çalışmada ağırlıklı olarak betimsel ve karma araştırma yöntemleri ile metin analizi ve bire bir görüşme teknikleri kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın başlangıç noktası, geleneksel mevlid kültürünün tespiti. Bu kültürün önemli belgeleri arasında yer alan en eski ses-kayıtları ile günümüze kadar icra edilen çok sayıda mevlid örneğinin birbirileri ile olan benzerlik durumları, süregelen okuyuş tavırları, melodik yapıları, makamsal doğaçlama yoluyla okunan temel metinleri gibi pek çok icra detayı, geleneksel anlayışın oluşması ve sürdürülmesi noktasında tespit edilen birincil faktörler olmuştur. Araştırma neticesinde daha önce matbu

metnine rastlanılmayan Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'ye ait olan *Mevlîd-i Nebevî adlı* eserin matbu metni, uzun araştırmalar neticesinde bulunmuştur. Yine daha evvel matbu metni olmadan okunan Kıratoğlu Emin ve Furuği'nin mevlid-i şeriflerinin bazı bölümleri, hayatta olan mevlidhânlardan ve bazı ses-kayıtlarından dinlenmek suretiyle yazılarak kayıt altına alınmıştır.

Geleneksel mevlid anlayışını korumak ve günümüz mevlidhânlarının istifade etmesini sağlamak amacıyla bir mevlid kayıt örneği notaya alınmıştır. Mevlid icralarında sıklıkla okunan *çifte*, *tek* gibi ara formlar ile *Mucizat* ve farklı mevlid bölümlerinden oluşan örnekler çalışmanın sonunda yer alan ekler bölümüne kaydedilmiştir.

Bu çalışma ile günümüz mevlidhânlarının geleneksel mevlid anlayışını benimseyerek mevlid icralarını bu anlayış ile sergilemeleri arzu edilmektedir. Yeni yetişecek mevlidhânların geleneksel anlayışı benimseyerek yetişmesi mevlid kültürünün otantik şekilde aktarılması noktasında önemli bir hedef olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Urfa Mevlidi, Geleneksel Mevlid, Dinî Mûsikî, Doğaçlama, Mevlidhân, Yerel Müzik

ABSTRACT

THE MEVLID TRADITION AND THE MEVLIDHÂN IN URFA

ÇUHADAROĞLU, Osman

Master's Thesis

Islamic History and Arts

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin AKPINAR

July, 2020, 149 pages

“Mevlid”, which is one of the important elements of Urfa music, is a cultural heritage by adorning religious music motifs with the melody structure of the local music. In order to grasp this rich mold correctly, it was necessary to prepare a thesis called “Mevlid and Mevlidhânlar in Urfa” with the idea of preserving the cultural heritage by recording it. The most important aim of the study is to take measures for protection of the mevlid music by dealing with and analyzing from past to present in various aspects. The most important elements of the study are the precious musicians “Mevlidhânlar” who maintain the traditional understanding of Mevlid from the past to the present and undertake an important task in transferring this culture; and the authors of the poems that were the subject of the Prophet's Mevlid-i Sharif.

In the study, mostly descriptive and mixed research methods, and text analysis and one-to-one interview techniques were used. In this context, the starting point of the study is the determination of traditional mevlid culture. Among the most important documents of this culture, the primary factors identified at the point of maintenance are the oldest sound-recordings and the similarities of many mevlid samples performed to date, the ongoing reading attitudes, melodic structures, the basic texts read through the improvisation, and the formation of traditional understanding.

As a result of the research, the printed text of Mevlîd-i Nebevî, belonging to Kürkçüzade Osman Remzi Efendi, whose pre-printed text was not found, was

reached as a result of after extensive research. Some parts of the Mevlid-i Sharifs of Kıratoğlu Emin and Furuği, which were read without the pre-printed text, were written and recorded by resting from the alive mevlidhans and some audio-recordings.

In order to preserve the traditional understanding of mevlid and to enable the use of traditional mevlids by today's mevlidhans, a sample of the mevlid recording has been taken to the note. Samples consisting of “*çifte*” or “*tek*” intermediate forms, which are frequently read in Mevlid performances, and “*Mucizat*” and different mevlid sections, were recorded in the appendix section at the end of the study.

Through this study, it is desired that contemporary mevlidhans to exhibit their mevlid performances by adopting the traditional understanding of mevlid. The training of new mevlidhans by adopting this traditional understanding will be an important goal in terms of conveying the mevlid culture in an authentic way.

Keywords: Urfa Mevlid, Traditional Mevlid, Religious Music, Improvisation, Mevlidhân, Local Music.

URFA'DA MEVLİD GELENEĞİ VE MEVLİDHÂNLAR

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	II
Orjinallik Raporu ve Beyan Belgesi	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XIII
TABLOLAR LİSTESİ	XIV
ŞEKİLLER LİSTESİ	XV
EKLER LİSTESİ	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM İSLAM TARİHİNDE MEVLİD GELENEĞİ

1.1. MEVLİD KAVRAMI	5
1.2. MEVLİD GELENEĞİNİN OLUŞUMU VE TARİHSEL SÜRECİ	5
1.3. TARİHTEN GÜNÜMÜZE BAŞLICA MEVLİD MANZUMELERİ	10
1.3.1. Arap Edebiyatında Mevlidler	11
1.3.2. Türk Edebiyatında Mevlidler	13
1.3.2.1. Yüzyıllara Göre Mevlid Müellifleri	15
1.4. MEVLİD METİNLERİNİN OKUNMA AMAÇLARI	20

İKİNCİ BÖLÜM

URFA'DA MÛSİKÎ VE MEVLİD GELENEĞİ

2.1. URFA TARİHİ VE MÛSİKÎ	21
2.2. URFA'DA DİNİ MÛSİKÎ VE MEVLİD	37
2.2.1. Cami Mûsikîsi	37
2.2.1.1. Feraciye (Faraşlık/Faracılık)	38
2.2.1.2. Salâ	39
2.2.1.3. Teravîh Salâvatı	40
2.2.1.4. Hatim Zikri	40
2.2.1.5. Salât-ı Kemaliyye	41
2.2.1.6. Tekbir ve Salâvat	41
2.2.2. Tekke Mûsikîsi	42
2.2.2.1. Çifte	43
2.2.2.2. Tek	44
2.2.2.3. Şuğul	44
2.2.2.4. Deyiş (Nefes)	44
2.2.2.5. Dergâh Zikri	45
2.2.2.6. Mevlid	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

URFA'DA MEVLİD

3.1. URFA'DA OKUNMUŞ/OKUNAN MEVLİD METİNLERİ	50
--	----

3.2. URFA’DA MEVLİDİN OKUNMA AMAÇLARI	52
3.3. URFA’DA MEVLİD TÖRENLERİNİN YAPISI	52
3.3.1. Mevlid Merasimine Hazırlık	52
3.3.2. Mevlidhânların Törene Daveti	52
3.3.3. Mevlid İcrası	53
3.3.4. İkram	53
3.4. MEVLİD İCRASI İÇERİSİNDE YER ALAN UNSURLAR	53
3.4.1. Mevlidhân	53
3.4.2. Pêşeng/Pêşenghân	54
3.4.3. Zâkir/Zikirhan	54
3.4.4. Takım	54
3.4.5. Çifte	55
3.4.6. Tek	55
3.4.7. Bahir	55
3.5. URFA’DA GELENEKSEL MEVLİD İCRASININ TARİHSEL SÜRECİ	55
3.6. BAZI MEVLİDHÂNLARIN OKUDUKLARI ÖZEL İCRALAR	57
3.6.1. Nuri Başaran (Hacı Nuri Hâfız)	57
3.6.2. Hâfız Halil Uzungöl	57
3.6.3. Osman Aydın (Dede Osman)	58
3.6.4. Ahmet Uzungöl	58
3.6.5. Şihmüslüm Nacar (Şihe Hâfız)	58
3.6.6. Ömer Nacar (Sallanbaş Ömer)	58

3.6.7. Ömer Altun (Kürt Ömer)	58
3.7. URFA'DA GELENEKSEL MEVLİD İCRALARININ TESPİTİ	59
3.8. BAŞTAN SONA GELENEKSEL MEVLİD İCRASI	60
3.8.1. I.Bahir (Davet Bahri)	61
3.8.2. II. Bahir (Tevhid Bahri)	63
3.8.3. III. Bahir (Na't-ı Şerif)	66
3.8.4. IV. Bahir (Mucizat)	72
3.8.5. V.Bahir Doğum (Veladet Bahri)	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİR MEVLİD İCRASININ MÜZİKAL ANALİZİ

4.1. HACI NURİ HÂFİZ (BAŞARAN) VE EKİBİNİN 1950-1970 YILLARI ARASINDA KAYDEDİLEN MEVLİD İCRASININ MÜZİKAL ANALİZİ	83
4.1.1. I. Bölüm Davet Bahri Analizi	83
4.1.2. II. Bölüm Tevhid Bahri	86
4.1.3. III. Bölüm Na't-Şerif	90
4.1.4. IV. Bölüm Mucizat (Mucize)	95
4.1.5. V. Bölüm Doğum (Veladet Bahri)	95

BEŞİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BAZI URFALI MEVLİDHÂNLAR

5.1. HÂFİZ NURİ BAŞARAN (HACI NURİ HÂFİZ)	101
---	-----

5.2. HÂFİZ HALİL UZUNGÖL	102
5.3. MAHMUT GÜZELGÖZ (TENEKECİ MAHMUT)	103
5.4. AHMET UZUNGÖL	103
5.5. ŞİHMÜSLÜM NACAR (ŞİHE HÂFİZ)	104
5.6. HÂFİZ MAHMUT AVCILAR (CULHA MAHMUT)	105
5.7. OSMAN AYDIN (DEDE OSMAN)	105
5.8. HÂFİZ ÖMER NACAR (SALLANBAŞ ÖMER)	106
5.9. HÂFİZ ÖMER ALTUN (KÜRT ÖMER)	106
5.10. HÂFİZ OSMAN KIVIR	107
5.11. İBRAHİM KARATAŞ (ŞİH İBRAHİM)	107
5.12. AKİF BAYBOSTANCI (AKİF HOCA)	108
5.13. BEDİH YOLUK (KAZANCI BEDİH)	108
5.14. MAHMUT AKAGÜN (DELLEK MAHMUT HÂFİZ)	108
5.15. BAKIR YURTSEVER (BEKÇİ BAKIR)	109
5.16. CELAL ÇİRİŞ	110
5.17. HÂFİZ MEHMET BAHYEDDİN ÇUHADAROĞLU	110
5.18. MEHMET ALTINGÖZ (ŞEVKİ HÂFİZ)	111
5.19. HÂFİZ MEHMET SALİH POLAT	111

ALTINCI BÖLÜM

GELENEKSEL URFA MEVLİDİ NOTALI ÖRNEĞİ

6.1. AHMET UZUNGÖL VE ARKADAŞLARININ OKUDUĞU GELENEKSEL MEVLİD NOTASYONU	112
---	-----

SONUÇ	142
KAYNAKÇA	145
EKLER	

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
H.	Hicri
M	Miladi
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
ö.	Ölüm
s.a.v.	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
s.	Sayfa
S.	Sayı
vb.	Ve benzeri
v.dğr.	Ve diğerleri
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Yüzyıllara Göre Mevlid Müellifleri ve Mevlidleri

16

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: “Bereketli Hilal” olarak isimlendirilen harita	22
Şekil 2: Tarihi İpekyolu Güzergâhı	23
Şekil 3: Göbeklitepe	24
Şekil 4: Urfa’nın müzikle ilgili en eski arkeolojik bulgusu.	25
Şekil 5: Yapılan kazı çalışmalarında pişmiş topraktan yapılmış düdükler	26
Şekil 6: Yapılan kazı çalışmalarında pişmiş topraktan yapılmış düdükler	26
Şekil 7: Lir Çalan Orfeus (Orpheus) betimi	28
Şekil 8: Kaya Mezarının Taban Mozaïği, Orfeus	29
Şekil 9: Aşil Mozaïği	30
Şekil 10: Aşil Mozaïği	31
Şekil 11: Urfa Mûsikî Cemiyeti Halk Müziği Çalışmaları	33
Şekil 12: Osman Özsoy, Urfa Halkevi Müziği Topluluğu ve Halk Oyunları Ekibi 1946	33
Şekil 13: Sıra Gecesi Topluluğu	34
Şekil 14: Sıra Gecesi İcrası (Kazancı Bedih Yoluk, Celal Çiriş, Hanîfî Polat)	37
Şekil 15: Hacı Nuri Hâfız’ın İlk Bahir İcra Notasyonu	85
Şekil 16: Hacı Nuri Hâfız’ın Tevhid Bahri İcra Notasyonu	88
Şekil 17: Hacı Nuri Hâfız’ın Kalıp Ezgi Örneği	90
Şekil 18: Tenekeci Mahmut’un İcra Ettiği Hat Tezhip Örneği	98
Şekil 19: Tenekeci Mahmut’un İcra Ettiği Bir Diğer Hat Tezhip Örneği	99

EKLER LİSTESİ

EK 1: Salâtı Kemaliye	ek s.1
EK 2: Yusuf Sami Efendi'nin Mevlidi (Davet Bahri)	ek s.2
EK 3: Kıratoğlu Emin Mevlidi (Tevhid Bahri)	ek s.3
EK 4: Diyarbakırlı Re'fet Mevlidi (Tevhid Bahri)	ek s.4
EK 5: Kürkçüzade Osman Remzi Efendi Mevlidi (Tevhid Bahri)	ek s.5
EK 6: Kaside-i Bürde'den	ek s.7
EK 7: Kıratoğlu Emin Mevlidi (Na't Bahri)	ek s.8
EK 8: Diyarbakırlı Re'fet Mevlidi (Na't Bahri)	ek s.9
EK 9: Kürkçüzade Osman Remzi Mevlidi (Na't Bahri)	ek s.10
EK 10: Kürkçüzade Osman Remzi Mevlidi (Na't Bahri 2)	ek s.11
EK 11: Na't-ı Resûl (Rızâ)	ek s.13
EK 12: Na't-ı Nebevî (Şeyh Gâlib)	ek s.14
EK 13: Na't (Abdî)	ek s.17
EK 14: Hz. Cabir (Mucizât)	ek s.18
EK 15: Hz. Aişe	ek s.21
EK 16: Hz. Fatıma	ek s.23
EK 17: Ceylan Mucizesi	ek s.25
EK 18: Hilye-yi Şerif	ek s.28
EK 19: Kürkçüzade Osman Remzi Mevlidi (Doğum Bahri)	ek s.30
EK 20: Diyarbakırlı Re'fet Mevlidi (Doğum Bahri)	ek s.32
EK 21: Kıratoğlu Emin Mevlidi (Doğum Bahri)	ek s.33

EK 22: Muharrem Hoca Mevlidi (Doğum Bahri) ek s.35

EK 23: Kaside-i Bürde'den 2 ek s.38

EK 24: “Esirem Nefs Elinden” (Furuği) ek s.39

GİRİŞ

Mevlid, kelime anlamı olarak “doğmak, doğum zamanı ve doğum yeri” anlamlarına gelmektedir. İslam kaynaklarında Hz. Peygamber’in doğumunu ifade eden törenlerin genel ismi olarak kullanılmıştır. İslam tarihi içerisinde birçok devlet Hz. Peygamber’in doğum gününü çeşitli etkinlikler tertipleyerek kutlamıştır. Tarih sahnesi içerisinde birçok devlet bu geleneği sürdürmüş, Hz. Peygamber’in doğum gününü en ihtişamlı şekilde kutlamaya özen göstermiştir. İlk mevlid kutlamaları Mısır’da Şii Fâtımî Devleti kurulduktan sonra Muiz-Lidinillah (H.362-365/M.972-975) döneminde gerçekleştirilmiştir. (Özel, 2002, s. 236) Erbil Atabegi Begteginli Muzafferuddîn Kökböri (ö:H.630-M.1233) döneminde Hz. Peygamber’in doğum günü sistematik bir şekilde kutlanmaya başlanmıştır. (Özel, 2002, s. 237) Osmanlı Devleti’ne kadar pek çok İslâm devleti tarafından Hz. Peygamber’in doğum günü kutlanmıştır. Osmanlı’da ise kutlama programları daha sistemli bir şekilde devlet eliyle tertiplenmiştir. Mevlid alayları kurularak kutlama programlarına farklı bir boyut kazandırılmıştır. Osmanlı’nın yıkılışına kadar mevlid törenleri devlet eliyle sürdürülmüştür. Cumhuriyet dönemi ile birlikte daha çok küçük törenlerle genellikle şahısların kendi imkânlarıyla törenler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Mevlid metinlerinin tarihsel süreçlerine bakıldığında Hz. Peygamber’in henüz hayattayken kendisine şiirler yazıldığı görülmektedir. Kâ’b b. Züheyr, Kaside-i Bürde: “*Hırka Kasidesi*” olarak ünlenen şiiriyle mevlid geleneğinin zemini oluşturmuş, sonraki süreçlerde ise yazılacak olan “siret”lerle mevlid metinleri farklı bir boyut kazanmıştır. Şüphesiz mevlid metinlerinin olgunlaşmış en beğenilen örneği, Süleyman Çelebi’nin yazmış olduğu Vesîletü’n Necât olmuştur. Bu ünlü metin; Arapça, Boşnakça, Arnavutça, Gürcüce, Çerkezce, Rumca, İngilizce ve Almanca gibi dillere çevrilerek dünyanın pek çok ülkesinde sevilerek okunmuştur. Vesîletü’n Necât, birçok şaire mevlid yazma konusunda ilham kaynağı olmuş hatta bazı şairler bu eseri o kadar beğenmiş olacak ki bazı beyitlerini hiç değiştirmeden kendi mevlidlerinde kullanmışlardır. Süleyman Çelebi’nin Bursa Ulucami’de başlattığı Osmanlı usûlü mevlid yazma geleneği yurdun pek çok yerinde etkisini göstermiş, pek çok yeni şaire ilham kaynağı olmuştur. Nitekim Urfa da bu geleneğe kayıtsız kalmamış; bu ilhamdan beslenen yöre şairleri, özgün mevlidler yazarak bu geleneği devam ettirmişlerdir. Bununla birlikte özgün Urfa mevlid geleneğinin

oluşum tarihleri konusunda net bir veri ortaya koymak mümkün görünmemektedir. Geleneksel Urfa mevlidi içerisinde okunan metinler, genellikle yöre şairlerine aittir ve kabaca 19 ve 20. yüzyıllarda yazılmıştır. Bunlar Siverekli Yusuf Sami Efendi (ö.1932), Kürkcüzade Osman Remzi Efendi (ö.1926), Diyarbakırlı Tayyarzade İbrahim Re'fet Efendi (ö.1903), Kıratoğlu Emin Efendi (ö.1934), Furuği mahlaslı Muharrem Hoca (ö.1940) ve Siverekli İbrahim Re'fet Efendi'ye (ö.1938) aittir. Urfa mûsikîsinin bir parçası olan mevlid mûsikîsi, köklü geçmişiyle mûsikî kültürünün yaşatılması noktasında ciddi katkılar sunmuştur. Mevlid Mûsikîsi içerisinde yetişen mevlidhânlarla kuşaktan kuşağa aktararak kendine özgü dinamiklerini canlı tutmuştur.

Urfa mevlidi, bahir denen bölümlerden oluşmaktadır. Her bahrin konusu farklıdır. İlk bölüm Davet Bahri adını alır: Siverekli Yusuf Sami Efendi mevlidinin ilk bölümü olan beş bentlik murabba ile Davet Bahri'ne başlanır. İkinci bahir Tevhid Bahri'dir: Bu bahirde çeşitli mevlid müelliflerinin Tevhid Bahir'leri okunur. Üçüncü bölüm N'at Bahri'dir. Bu bölümde yine çeşitli mevlid müelliflerinden örnekler okunur. Bunun yanı sıra sadece Na't yazmış şairlerin şiirlerine de yer verilerek Na't bölümü zengin bir şekilde işlenir. Dördüncü bahir Mucizat (Mucize) olarak adlandırılır: Bu bölümde Hz. Peygamber'in mucizeleri yahut hayatının insanlara örnek teşkil edecek bir bölümü okunur. Son bölüm Doğum Bahri'dir. Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n Necât'ında bu bölüm Veladet Bahri olarak adlandırılmaktadır. Bu bahirde yine çeşitli mevlid müelliflerinin Hz. Peygamber'in doğumunu tasvir eden metinleri okunur. Çeşitli makam geçkileri doğaçlama bir şekilde sergilenerek Hz. Peygamber'in doğumundan bahsedilir. Bahirlerin arasında Aşr-ı Şerif'lerin yanı sıra "çifte" ve "tek" diye adlandırılan ilahi ve gazellere de yer verilir.

Mevlid repertuarları oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Bununla birlikte mevlidin okunma amacına göre repertuarlar farklılık gösterir. Vefat eden bir kişinin ardından okutulan mevlid ile düğün mevlidi repertuarları aynı değildir. Vefat mevlidlerinde genellikle öğüt içerikli ilahiler seçilirken evlenme mevlidinde coşkulu ve hareketli ilahiler tercih edilir. Bütün bu ayrıntılı tanım ve betimlemeler için çalışmada çeşitli araştırma yöntemleri kullanılmıştır: Öncelikle mevlid kavramının doğası, kapsamı ve tarihsel gelişim dinamikleri üzerine bir ön hazırlık yapılmıştır. Bu

bağlamda, İslamiyet'in ilk dönemlerinden günümüze doğru devletler bazında mevlid törenlerinin nasıl icra edildiği araştırılarak günümüze kadar mevlidin tarihsel süreci araştırılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında geniş bir saha tarama çalışması yapılmıştır. İlk olarak geçmişten günümüze ses-kayıt cihazlarıyla kayıt altına alınmış olan mevlid örnekleri tespit edilmiştir. Daha sonra, eski kuşaktan hayatta olan mevlidhânlar araştırılmıştır. Sürecinin son aşamasında; konuyla alakalı kitap, dergi, makale ve tez çalışmalarının yanı sıra görsel ve işitsel kaynaklar tespit edilerek saha tarama çalışması bitirilmiştir. Bu sürecin ardından elde edilen ses kayıtlarının analiz süreci başlatılmıştır. Bu aşamada, mevcut kayıtlar dinlenerek ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiş; okuyucuların kim oldukları, kayıtların hangi yıllara ait olduğu, mevlid icralarının belli başlı özellikleri gibi temel inceleme alanları üzerinde ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır. Hemen ardından okunan mevlid metinleri ve müellifleri tek tek belirlenerek, metinler üzerinde ayrıntılı olarak çalışılmıştır. Son olarak Urfa mevlid icrasını oluşturan temel müzikal unsurlar incelenerek genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bütün bu analiz süreci sonucunda, elde edilen ses-kayıt örneklerinden hareketle belli başlı ortak özellikler tespit edilerek geleneksel Urfa mevlidinin temel dinamikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca günümüz mevlid icracılarına örnek olması amacıyla geleneksel mevlid anlayışını temsil eden bir ses kaydı notaya alınarak araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Kayıtların analiz sürecinden sonra, hayatta olan eski kuşak mevlidhânlar ile kişisel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kayıt analizleri sürecinde tespit edilen hususlar görüşülerek icra detayları ile ilgili bilgi eksiklikleri ve ikilikler giderilmeye çalışılmıştır.

Son aşamada mevlid kültürüne hizmet etmiş bazı mevlidhânların hayatları araştırılarak kısa bir öz geçmiş tespiti yapılmıştır. Tezin hazırlık aşamasında elde edilen verilerin tasnif ve sınıflandırılması yapılarak yazım aşamasına geçilmiştir. Yazım ve analiz sürecinde karşılaşılan problemlere ilişkin bazı uzmanların görüşlerine başvurulmuştur: Müzikolog Prof. Dr. Martin Stokes, Halk Müziği Sanatçısı Dr. Mehmet Özbek, Sosyolog Doç. Dr. Mahmut Kaya, Halk Müziği Sanatçısı Bakır Karadağlı ve Araştırmacı Mehmet Kurtoğlu bahsi geçen alan uzmanları arasındadır. Ayrıca Urfa tasavvuf mûsikîsinin önde gelen isimlerinden Celal Çiriş, Hâfız Ömer Nacar, Hâfız Ömer Altun ve Hâfız Mehmet Bahyeddin Çuhadaroğlu, tezin oluşum safhasında önemli katkılar sunmuşlardır. Çalışmanın

başından itibaren desteğini esirgemeyen sevgili aileme, dostum Arş. Gör. Murat Birer'e ve birbirinden değerli meslektaşlarım; İsmail Hakkı Karaca, Müslüm Yıldırım ve Zeynep Sav'a teşekkür ederim. Ayrıca tez danışmanım muhterem hocam Prof. Dr. Hüseyin Akpınar'a kıymetli katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Bu çalışma ile geleneksel mevlid anlayışının unutulmaya başladığı günümüz dinî mûsikî çevrelerinde bu köklü kültür alanının yeniden rağbet görmesi ve tanınmasına katkı sağlanabilirse tez amacına ulaşmış olacaktır. Bu bakımdan tezin, mevlid kültürüne gönül vermiş Urfalı genç mevlidhânların yetişmesi noktasında önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM TARİHİNDE MEVLİD GELENEĞİ

1.1.MEVLİD KAVRAMI

Mevlid “v, l, d” kökünün “masdar-ı mimi’dir ve doğmak doğurmak anlamına gelir.” (Ateş, 1954, s. 1) Mevlid, tasavvufta “doğum” anlamına gelmektedir. Mânâ yönüyle İslâm âleminde Hz. Peygamber’in kutlu ve mübarek doğumunu ifade etmektedir. Mevlid, tarih sahnesi içerisinde Müslümanların Hz. Peygamber’e duydukları sevgi ve muhabbeti ifade etmek, bununla birlikte Allah’a yönelmek ve kul olabilme bilincini arttırmak maksadıyla kullandıkları bir araç haline gelmiştir. Sözlük anlamı olarak “doğum yeri ve zamanı” anlamına gelen “mevlid” İslâm dünyasında Hz. Peygamber (s.a.v.) in dünyayı teşriflerini ifade etmek için kullanılmaktadır. (Turabi, vd, 2017, s. 97) (T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 2004, s.475)

Pekolcay’a göre “Arapça “mevlid” kelimesinin ism-i zaman ve ism-i mekân olarak kullanışı içinde, daha ziyâde Hz. Muhammed (s.a.s.) in doğduğu zamanı ve yeri ifade ettiği mâlumdur.” (Pekolcay, Mevlid , 1971, s. 190) Hz. Muhammed’in doğumunu, doğumundan önceki ve sonraki halleri, hayatını ve mucizelerini anlatan mesnevi tarzında yazılmış eserlere mevlid denir. (Talu ve Özgören, 2002, s. 48)

“Mevlud” ile “Mevlid” çoğu kez birbirinin yerine kullanılsa da iki kelimenin manaları birbirinden farklıdır. “*Mevlud*” çocuk, yeni doğmuş çocuk ya da birisinin doğması. *Mevlîd-i selâseden her biri.* (Yeğin, Badıllı, Hekimoğlu, & Çalım, 1993, s. 635)

Edebiyat terimi olarak “mevlid” Arap ve Türk-İslâm Edebiyatında özellikle Hz. Muhammed’in doğumu başta olmak üzere hayatı, mucizeleri, gazâları, ahlâkı, vefâtı ve hilyesini övgü ile anlatan eserlerdir. (Akarpınarlı, 1999, s. 169)

1.2. MEVLİD GELENEĞİNİN OLUŞUMU VE TARİHSEL SÜRECİ

Hz. Peygamber’in 12 Rebiulevvel 571 (M.1175) Pazartesi günü dünyaya geldiği kabul edilmektedir. Müslümanlar Hz. Peygamber’in dünyaya gelişinin her sene-i devriyesini özel bir kutlama programı tertip ederek bunu bir gelenek haline dönüştürmüşlerdir. Hz. Peygamber hayatta iken doğum günü kutlamamış böyle bir

kutlamanın yapılması yönünde bir isteği yahut emri de olmamıştır. (Özel, 2002, s. 236) Dört Halife dönemi, Emevi ve Abbasi devirlerinde de mevlid törenlerinin yapıldığına dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu anlamda yapılan ilk uygulama Mısırda Şii Fâtımî devleti kurulduktan sonra Muiz-Lidinillah (H.362-365/M.972-975) döneminde gerçekleştirilmiştir. (Özel, 2002, s. 236) Fâtımiler mevlid merasimlerini sarayda icra eder ve bu merasime din adamları ve devlet büyükleri katılır, halk katılmazdı. Fâtımiler mevlid kandillerini bir bayram gibi kutlamışlardır. Hz. Ali ve Hz. Fatma (r.a.) içinde ayrıca merasimler düzenlenerek doğum günleri kutlanırdı. (Türer, 2009, s. 359)

Eyyûbîler (1171-1462) devrinde Selahattin-i Eyyubi'nin kayınbiraderi olan Erbil Atabegi Begteginli Muzafferuddîn Kökböri (ö: H.630-M.1233) döneminde Hz. Peygamber'in doğum gününü sistematik bir yapıda kutlanmaya başlanmıştır. (Özel, 2002, s. 237). Din ve devlet erkânının yanı sıra halkında katıldığı kutlamaların öncülüğünü Muzafferuddîn Kökböri yapmıştır. Bu dönemde yapılan kutlamalar hakkında elde edilen bilgilerin tamamı İbn-i Halikan'a aittir. (Akarpınarlı, 1999, s. 182,183)

Muzafferuddîn Kökböri döneminde yapılan bu merasimlere halkın yanı sıra farklı bölgelerden gelen insanlarda katılmıştır. Müslüman tarihçi ve yazarlar bu töreni ilk Mevlid Bayramı olarak kabul etmişlerdir. (Türer, 2009 s. 359) Erbil'de kutlamalar için hazırlıklar uzun sürerdi. Bağdat, Musul, Cezire, Nusaybin ve İran'dan çok sayıda fakih, sûfî, vâiz ve kariler Muharrem ayından itibaren Rebi'ül-evvel ayının ilk günlerine kadar Erbil'e gelirlerdi. Mûsikî meclisleri, hokkabaz gösterileri ile güzel vakit geçirmeleri sağlanırdı. Mevlid günü vaizler vaaz verir, daha sonra konuklar kule saraya davet edilir, hil'atlerle ödüllendirilirlerdi. Halk için meydanlarda sofralar kurulur, ileri gelenlere ise tekke içinde ziyafet verilirdi. (Akarpınarlı, 1999, s. 183) Erbil'deki kutlamaları Fatimilerinkinden farklı kılan noktalar hazırlıkların uzun bir süreçte yapılarak şenlik halinde halkın katılımıyla birlikte tarikat mesubu kişilerin ön planda olması şeklinde yorumlanabilir. (Özel, 2002, s. 238)

Memlûklüler döneminde (648-922/1250-1517) Mısır'da mevlid kutlamaları görkemli bir şekilde sürmüştür. Kutlamalar Rebiülevvel ayından itibaren başlardı.

Donanma mensupları Kahire Kalesi'ne en değerli kumaşlardan tören çadırı kurarak içerisine en değerli halı ve kilimler serilirdi. Mevlid töreninin yapılacağı gün ikinci namazından sonra: Mısır Abbasi halifesi, dört mezhebin baş kadıları, komutanlar, devlet erkânı, halktan ileri gelenler çevre memleketlerin temsilcileri geniş bir kalabalık ile birlikte tören çadırına gelirlerdi. Kur'an okunur; hemen sonrasında vaizler, günün önemini anlatırdı. Daha sonra tarikatler zikirlerini yapar ve yemeğe geçerlerdi. Sultana tebrikler sunularak devlet erkânına hediyeler verilirdi. Daha sonra muhtaç olan kişilere sadakalar dağıtılırdı. (Özel, 2002, s. 239)

Kuzey Afrika'da ilk olarak Fasta hüküm süren Merîniler Dönemi'nde (H.690/M.1291) Sultan Yusuf b.Yakub b. Yakub el-Merîni zamanında, daha sonra Tunus'ta Hafsîler Devleti (1229-1574) ve Cezayir'de ise Abdülvâdi Sultanı Ebu Ganiş Abdülaziz (1394-1434) tarafından kutlandı. (Kavas, 2003, s. 562) Merîniler Döneminde Mevlid-i Nebî merâsimlerinde kaside yarışmaları düzenlenmiş bu sayede edebî telifatlar artmış bunula birlikte sosyo-kültürel canlanma yaşanmıştır. *Mağrib'de 'mulûd' diye isimlendirilen mevlid kutlamaları genellikle geceden başlar ve yedi33 gün sürerdi. Fakat en görkemli kutlamalar birinci ve yedinci günlerde yapılırdı.34 Kutlamalar Ebû Ya'kûb el-Merîni'den sonra diğer Merîni sultanlarınca da özen gösterilen bir kutlama olmaya devam etmiştir.* (Tamdoğan, 2019, 107)

Asırlarca İslâm'ın hizmetkârlığını yapan Osmanlı Devleti'nde mevlid merasimlerinin tam olarak ne zaman başladığı yönünde net bir bilgi bulunmamakla birlikte bazı vakfiyelerde bu geleneğin Osman Gazî (H.698- M.1299) döneminde ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Padişah II. Selim döneminde kandil günlerinde camiler kandillerle süslenmiş, I. Ahmed döneminde (H.1011-M.1603) ise birtakım ilavelerle bu törenler düzenli hale getirilmiştir. (Şeker, 1999, s. 29) Mevlid kandillerinde yapılan bu merasimler sadece padişahların huzurunda yapılmaktaydı. III. Murad döneminde (H.966/M.1558) resmi olarak devlet protokolünde yer almış ve halk arasında süratle rağbet kazanmıştır. (Şeker, 1999, s. 29) Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n Necât* adlı mevlid manzûmesini yazmasıyla eser kısa sürede şöhret bularak yaygın bir şekilde evlerde, camilerde, konaklarda ve birçok yerde okunmaya başlanmıştır. Yine Sultan III. Murad, Hz. Peygamber'in doğum gününde bütün minarelerde kandil yakılmasını, cami ve mescid gibi ibadethanelerde ise mevlid okunmasını emretmiştir. (Çetinkaya, 2019, s. 13) Kanunî Sultan Süleyman

döneminde (M.1520- H.926) devlet protoklü de törenlerde yer almıştır. Devlet protokolünün törenlerde resmi olarak yer alması ise III. Murad döneminde (M.1588- H.996) gerçekleşmiştir. Yapılan bu törenlerinin yanı sıra birde devlet erkânınca yapılan “Mevlid Alayı” adı verilen padişahların bizzat katıldığı merasimler de düzenlenmiştir. Bu törenler halk tarafından adeta bir bayram havasına dönüştürülmüştür. Mevlid Alay’ının katılımıyla yapılan törenler bazen Ağalar Camii’nde, bazen de Çinili Köşk’te yapılırdı. Daha sonraları ekseriyetle Sultan Ahmet Camii, Eminönü, Valide Sultan, Eyyüp Sultan, Bayezîd, Nusratiye ve Yıldız camilerinde yapılmıştır. (Türer, 2009, s.360)

Mehmet Şeker¹ Osmanlıda “Mevlid Alayı”nı şu şekilde anlatmıştır;

“Mevlid Alayı camiye yaklaştığında müezzin mahfilinde Feth süresi okunmaya başlar. Sure tamamlandığı sırada padişahın mahfil-i hümayuna geldiğini belli etmek için kafesin küçük penceresi açılır ve cemaat ayağa kalkarak bulunduğu yerde saygıyla eğilirdi. Müezzin mahfilinde "muarrif" denilen görevlinin Hz. Peygamber'in özelliklerini belirten "ta'rif"i okumasının ardından Ayasofya ve Sultan Ahmed camilerinin vaizleriyle o caminin vaizi sırayla kürsüye çıkıp kısa birer vaaz verirlerdi, kendilerine de kürsüden indikten sonra bazı armağanlarla birlikte birer samur kürk veya ferace hediye edilirdi. Ayrıca her vaizin kürsüye çıkışı sırasında cemaate şerbet ve buhur sunulurdu. Ardından Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inin okunmasına başlanır ve birinci mevlidhân ilk bahri bitirip kürsüden inince kendisine hil'at giydirilirdi. İkinci mevlidhân: “Geldi bir ak kuş kanadıyla revan /Arkamı sığadı kuvvetle heman” beytini okurken herkes hürmeten ayağa kalkardı. Bu esnada mahfili hümayun tarafında perde arkasında bekleyen müjdecibaşı Mekke emirinin gönderdiği mektubu sadrazamın önüne koyar, sadrazamın işaretiyle reis-ülküttab onu alarak müjdecibaşıyla birlikte padişahın huzuruna gelirdi. Darüssaade ağası da mektubu kesesinden çıkarıp kendisine geri verir, o da okurdu. Daha sonra aynı zamanda Haremeyn nazırı olan Darüssaade ağasına samur kürk, reis-ülküttab ile müjdecibaşıya hil'at giydirilirdi. Ardından padişah Medine'den gönderilen hurmanın bir miktarını peşkir ağası eliyle sadrazama yollar, o da birkaçını alıp bir ikisini şeyhülislâma verdikten sonra kalanını vezirlere ve orada bulunan diğer devlet erkânına dağıttırırdı; bu iş tamamlanınca peşkir ağasına bir miktar bahşiş verilirdi.

¹ Araştırmacı, İslâm Ansiklopedisi yazarı.

İkinci mevlidhân okumasını bitirip kürsüden inince hil'atini ve armağanlarını alır, yerine üçüncü mevlidhân çıkardı. Bu sırada Sultan Ahmed Camii'nin mütevellisi sadrazamın, Ayasofya Camii'nin mütevellisi şeyhülislâmın, diğer vakıfların mütevellileri de vezirlerle defterdar nişancı gibi devlet büyüklerinin ve ulemanın önüne şeker tablaları koyar; zamanı gelince de derecelerine göre zağarcıbaşı, saksoncubaşı muhızır ağa ve diğer ocaklılar bunları kaldırırdı. Üçüncü mevlidhânın ve arkasından mevlid duâsı yapan duâhânın kürsüden inip hil'at ve hediyelerini almalarından sonra tören tamamlanırdı.” (T. D.V. Ansiklopedisi, 2004, s. 479)

Osmanlı padişahları Mevlid merasimlerine (M.1603-H.1011) tarihinden sonra resmîyet kazandırarak her yıl Ramazan ayının 17. Gecesi Mekke-i Mükerrerme’de, 12 Rebiülevvel’de de Medîne-i Münevvere’de bir Mevlid merasimi düzenlerdi. Yapılan tüm merasimlerde masraflar hazineden karşılanırdı. (Türer, 2009, s. 362)

Mevlid Alayları Sultan II. Mahmud’la birlikte, özellikle Tanzîmat’tan sonra geçmiş kaidelere uyularak devam ettirilmişse de birtakım değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Sultan Abdülaziz döneminde (M.1864-H.1280) Bâyezîd ve Nusratiye camilerinde yapılan Mevlid Alaylarına Vükela ile birlikte bütün devlet erkânı katılırdı. Padişahın camiye geliş gidişi esnasında askeri törenler düzenlenirdi. Gece minareler, saraylar gibi bütün resmi binalar donatılarak aydınlatılır. Namaz vakitlerinde gemilerden toplar atılırdı. (Türer, 2009, s. 363)

Osmanlı Devleti’nde bizzat devlet eliyle tertiplenen törenler devletin yıkılışına kadar devam etmiştir. 1910 yılında mevlid merasimlerinin resmî tören olarak kutlanmasına ilişkin kanun çıkarılmışsa da ancak Cumhuriyet’in ilan edilmesine kadar yürürlükte kalabilmiştir. Anadolu insanı bu geleneği kendi imkânlarıyla daha sade törenlerle evlerde, camilerde v.d. mekânlarda devam ettirmeye çalışmıştır. (Türer, 2009, s. 363) “Ayrıca Osmanlı’da, kadınlar arasında “İstanbul Mevlidi” adında bir menkıbe okunuyordu. Bunlardan başka Mevlid-i Ali, Mevlid-i Fâtîme, Mevlid-i Hasan ve Mevlid-i Hüseyin adında mevlidler de yazılıp okunmuştur. Fakat bu mevlidler belli zamanlar ve bir kısım insanlardan başkasına hitap etmemiştir.” (Tıraşçı, M. 2013 s.213.)

Mevlid, Osmanlılar sayesinde Balkan halklarında da özelde Peygamber efendimizin doğum yıl dönümünü genelde ise dinî özellik taşıyan bazı münasebetleri de içine alacak şekilde geniş bir anlam ifade etmiştir.(Jahjai, M. 2015. s.64)

Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necât'ı Balkanlar'daki Türk, Boşnak, Arnavut, Pomak ve benzeri halklar arasında çok beğenilmiştir. Süleyman Çelebi'nin yazdığı Türkçe ile sevilerek okunmuştur. Söz konusu eser Anadolu'da olduğu gibi asıl isminden çok Mevlid-i Nebi, Mevlid-i Şerif ve Mevlid olarak tanınmıştır. (Sezikli, U. 2016. s.484)

Arnavut halkını mevlid ile ilk tanıştıran Süleyman Çelebi'nin eseri olsa da bir süre sonra şair ruhlu din adamları ya bu eseri tercüme etme yoluna gitmiş ya da buna benzer Arnavutça bir mevlid metni yazmaya çalışmıştır. Bunun halk arasında benimsenmesi okur yazarlığın yaygın olmadığı dönemlerde dinî eğiticilik rolünü eda etmesini de sağlamıştır. (Jahjai ,M. 2015. s.64)

Cumhuriyet döneminden günümüze gelindiğinde mevlid törenlerinin daha sade bir şekilde yapıldığını, devlet töreninden ziyade insanların kendi imkanları ölçüsünde yaptıkları sade törenler haline dönüşmüştür. Kişilerin doğumundan vefatına kadar yaşadığı olaylar neticesinde mevlid okuttukları görülmektedir. Bu anlamda mevlidi karşılaştıkları zorluklarda bir rahatlama aracı olarak kullanmış oldukları sanılmaktadır. Dini gün ve özel gecelerde büyük camilerde mevlid törenleri yapılarak mevlid geleneğinin sürdürüldüğü söylenebilir.

1.3. TARİHTEN GÜNÜMÜZE BİLİNER BAŞLICA MEVLİD MANZUMELERİ

Mevlid metinleri, Hz. Peygamber'in hayatı, ahlâkı, huyları, vasıfları, şemâîli², hilyesi³, gazaları, mucizeleri gibi konuları işleyen manzum eserlerdir. Hz. Peygamber'i anlatan şiirlere henüz onun sağlığında rastlamak mümkündür. Hz. Peygamber'in şairi ("Şa'iru'r-Rasûl", "Şa'iru'n-Nabiyy") olarak vasıflandırılan Hz. Hassân ibn.Sâbit (Ö:.H.54-M.674) birçok şiirinde Hz.Peygamber'in güzel vasıflarını

² Hz. Peygamber'in fizikî ve ahlâkî özelliklerini ifade eden terim ve bu konuda yazılan eserlerin ortak ismi.

³ Hz. Peygamber'in fizikî özelliklerini ifade eden ve bu konuda yazılan eserlerin ortak ismi.

anlatmış ve düşmanlarını eleştirmekten geri durmamıştır. Hz. Peygamber'in vefatı üzerine söylediği mersiyesi meşhurdur. (Okiç, 1975, s. 19-20) Ka'b b. Zuheyr (Ö: H.24-M.645) ise meşhur kasidesini Hz. Peygamber'e sunmuş, Hz. Peygamber ise hırkasını hediye ederek onu taltif etmiştir. Daha sonra bu kaside “*Bürde Kasîde*”si olarak ünlenmiştir. (Okiç, 1975, s. 20) Bu isim Bûsîrî'nin (Ö: H.695/M.1296) yazdığı bir kasideye de verilmiş ve özellikle Osmanlı döneminde çokça okunmuştur. Yazılmış olan bu medhiyeler sonraki süreçte yazılacak olan mevlidlere ilham kaynağı olacaktır. (Ağçoban, 2019, s. 39) Konu bakımından mevlidlerin asıl kaynağını eski “sîre”ler (sîret, siyer⁴), meğazi⁵ ve şemâil kitapları oluşturur. (Okiç, 1975, s. 21) Bu anlamda ilk örnekler İbn İshak'ın *es-Sire*'si, İbn Hişâm'ın *es-Siretu'n-nebeviyye*'si ve Ebû İsmâ et-Tirmîzî'nin *Şemâilu'n-nebi*'sinden söz edilebilir. (Köksal, 2011, s. 22) Mevlid içerikli bölümler *sîret*lerde yer almışsa da ilk özgün eser Ebu'l-Cevzi'nin (Ö. H.596 M.1200) *Mevlidü'n-Nebi* veya *El-Arus* adlı eseridir. (Akarpınarlı, 1999, s. 177)

1.3.1. Arap Edebiyatında Mevlidler

Arap Edebiyatında Hz. Peygamberi konu edinen övgü mahiyetindeki şiirlere “Mevlid” denildiği gibi onun doğumuyla birlikte hayatı, şemai, faziletleri mucizeleri, gazveleri gibi konuları işleyen *sîret* türündeki eserler içinde aynı ifade kullanılmıştır. (Köksal, 2011, s. 22) Tarihte bilinen ilk mevlid merasimini düzenleyen Erbil Atabegi Muzafferuddîn Kökböri döneminde düzenlenen mevlid törenlerinde İbn Dihye el-Kelbî (ö: H.633/M.1235)'nin mensur olarak yazdığı *et-Tenvîr fî Mevlidi's-sirâci'l-münîr* adı eseri okunmuştur. (Akpınar, 2020, s.557) O dönemde okunan mevlid kitabı olması münasebetiyle ilk mevlid kitabı olarak kabul edilmiştir. Fakat ondan önce yazılan birçok manzume bulunmaktadır. Bunlar; Berlin Kraliyet Kütüphanesi'nde Ali b. Hamza el-Kıyâsiye (ö.189/805) nispet edilen *sîret* formunda bir eserle Vâkîdî'ye (ö: H.207/M.823) ait *Mevlidu'l-Vâkîdî ma'a's-Şerh 'ale't-temam* adlı manzumenin yazmaları bulunmaktadır. (Köksal, 2011, s. 22)

⁴ Hz. Peygamber'in hayatını anlatan eserlerin genel ismi.

⁵ Savaş hikâyeleri.

“Muhammed b.ishak el-Müseyyebî'nin (Ö:H236/M.850) bir mevlid yazdığı, Ebul-Kasım Abdulvâhid b. Muhammed el-Muttariz'in (ö:H439/M.1047) kaleme aldığı kasidenin Bağdat'taki mevlid kutlamalarında okunduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde Gazzâlî'ye ait bir mevlid kitabı nisbet edildiği gibi Ebu'l-ferec ibnu'l-Cezvî'nin *Mevlidü'n-nebi*'si de meşhurdur.” (T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, 2004, s. 480)

“*Mevlidü'n-nebi* dışında Hz. Ali, Fâtıma, Hasan, Hüseyin, Şîî imamları, tarikat şeyhi ve önderleri için de mevlidler telif edilmiş olması bu türdeki eserlerin artmasında etkili olmuştur. Emevîler devrinde Kümeýt el-Esedî, Seyyid el-Himyerî, Di‘bil el-Huzâî; Abbâsîler zamanında Mervân b. Ebû Hafsa, Ebû Dülâme, Mutî‘ b. İyâs ve Selm el-Hâsir gibi Şîî şairlerinin Ehl-i beyt ve Hz. Peygamber için yazdığı methiyeler bu tür mevlidler için ilham kaynağı teşkil etmiştir.” (T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, 2004, s. 480)

Arapça yazılan mevlidler hem şekil hem de içerik olarak birbirlerine benzerler. Mensur veya manzum olarak yazılabildikleri gibi birçok mevlid mensur-manzum olarak da yazılmıştır. Bu şekilde yazılan mevlidler nakarat beyitleriyle birbirilerine bağlanır. (Köksal, 2011, s. 22)

İran edebiyatında mevlid türü gelişmemiştir. İlk dönem İran edebiyatında Farsça eserler bulunmamaktadır. Konu olarak mevlidlere benzer eserler bulunmakta fakat bu eserler mevlid olarak değerlendirilmemektedir. Sonraki yüzyıllarda Şîileşme süreciyle birlikte Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi ile Muharrem ayında yas tutulması Hz. Peygamber'in doğum gününün kutlanmasına engel olmuştur. (Ateş, 1954, s. 14)

“Günümüzde Arap dünyasında, Hindistan'da ve Güneydoğu Asya İslâm ülkeleriyle bütün Afrika İslâm ülkelerinde Arapçası ve çeşitli dillerdeki tercümeleriyle en çok okunan mevlid, Medine Müftüsü Ca‘fer b. Hasan el-Berzencî'nin *Mevlidü'n-nebi* (*Mevlidü'l-Berzencî, el-‘İkdü'l-cevher fî mevlidi'n-nebiyyi'l-ezher*) adlı eseridir. (Bombay 1273; Kahire 1290, 1307) Doğu Afrika sahillerinde ise Abdurrahman İbnü'd-Deyba‘ ez-Zebîdî'nin *el-Mevlidü's-şerîf* ve Somali'de Ebü'l-Hasan Nûreddin'in '*Unvânü's-şerîf* adlı mevlidleri meşhurdur. Afrika Sevâhilî dilinde de çok sayıda mevlid kitabı bulunmaktadır. Şerîf el-

Mansabî'nin bu dilde yazılmış *Kitâbü'l-Mevlid*'i Almancaya tercüme edilmiştir (Scharifi Mansabu, Kitabu Mavalid, Berlin 1935).” (TDV İslâm Ansiklopedisi, 2004, s. 481)

1.3.2. Türk Edebiyatında Mevlidler

H. Peygamber'in hayatını inceleyen “siyer” yahut “siret” türleri İslâm Edebiyatı'nda İbn Hişâm'dan (ö:H.834/M.1430-31) bu yana varlığını sürdürmüştür. Bu türdeki eserlerin genel ismi “Siyer-i Nebî”dir. H. Peygamber'in doğumuyla birlikte yaşantısı, güzel ahlakı, mucizeleri, savaşları, antlaşmaları gibi hayatına dair pek çok bilgiyi içermektedir. Mevlidler ise *siret*lere nazaran daha mütevazı bir yapıdadır. Mevlidlerin konuları: Nübüvvet nurunun yaradılışı, H. Peygamber'in annesi Âmine'nin hamileliği, hamileliği esnasında gerçekleşen olaylar ve H. Peygamber'in doğumu, örnek ahlâkı, mucizeleri gibi konulardan oluşmaktadır. Mevlidlere göre konular farklılık arz etse de değişmeyen tek konu H. Peygamber'in doğumudur. Bazı mevlidlerde bütün bunlara ek olarak H. Peygamber'in vefatına da yer verilmektedir. (Köksal, 2011, s. 26)

Mevlid, Türk edebiyatında en çok yazılan ve sevilen bir tür olarak yerini almıştır. Türk edebiyatında yazılmış ilk mevlid “Ahmedi”nin *İskender-nâme*'sinde yer alan mevlididir. Süleyman Çelebi'nin “Vesîletü'n Necât”ından iki yıl kadar önce (H.810)da yazılmıştır.

Süleyman Çelebinin IV. yüzyılda yazmış olduğu “Vesîletü'n Necât” adlı eserinin geniş bir kitle tarafından sevilip okunmuş olması bu türün yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Süleyman Çelebi'den sonra adeta bir çığır açılmış ve aynı yüzyıldan itibaren onlarca şair bu türde örnekler vermiştir. “Vesîletü'n Necât” dokuz bölümden oluşmuştur: Münacaat, nübüvvet nurunun ortaya çıkışı, H. Peygamber'in nurunun intikâli, Velâdet, H. Peygamber'in Mucizeleri, Mi'râc, H. Peygamber'in vasıfları, vefatı ve duâ şeklindedir. Bu bölümlere “Bahir” adı verilmiştir. Bazı baskılarda bu bölümlerin tamamına yer verilmemiştir. Özellikle vefat bölümünün sonradan eklendiği hususunda görüşler mevcut olduğundan ekseriyetle bu bölüme yer verilmemiştir. Mevlid metninin 730 beyitten oluştuğu fakat eklemelerle 900-1000 beyiti geçtiği görülmektedir. (Çetinkaya, 2019, s. 28)

Aruz kalıbı: “fâilatün/ fâilatün / fâilün”dür.

Vesîletü’n Necât; edebi değeri, dili, ifade gücü, içeriği yönüyle diğer mevlidlerden ayrı bir şekilde değerlendirilmektedir. Kendisinden sonra mevlid yazan şairleri de muhakkak etkilemiştir. Bazı şairler kendi eserlerine ondan aynen alınmış beyitleri eklemişlerdir.

“Vesîletü’n Necât”ın yazıldığı dönemin sınırlarını aşır asırlarca okunmuş olmasında mûsikînin rolü oldukça büyüktür. Öğrenilmesi bakımından da kolaylık sağladığı söylenebilir. Sadettin Nüzhet Ergun “Vesîletü’n Necât”ın bizzat Süleyman Çelebi tarafından bestelenmiş olabileceğini ifade etmiştir. “Mevlid’in Sekban, Sinâneddin Yusuf ve Süleyman Çelebi tarafından bestelendiği söylene de bunlardan yalnızca Sekbân’ın bestelediği hakkında elimizde kesin bilgiler mevcuttur. “Sinâneddin Yusuf dini mûsikî vadisinde devrinin en olgun simasıdır. Birçok besteler vücuda getirdiğini ve Süleyman Çelebi Mevlidi’ni yeni bir tarz ile bestelediğini tarihi kaynaklardan öğreniyoruz.” (Sezikli, U. 2008. s.182) Eserin bestekârı Bursalı Sekban’ın XVII. yüzyılda bestelediği düşünülmektedir. Ancak bu beste zamanla unutulmuştur.⁶ Buna rağmen belli bir makam geleneğine göre okunmaya devam etmiştir. Tevhid Bahri “saba”, Nur Bahri “Hicaz”, Velâdet Bahri “rast” makamında, Miraç Bahri ise “hüzzam” makamında okunmuştur. Duâ Bahrinde ise “Uşşak” makamında karar verilir. Çeşitli bestekârlar tarafından daha sonra besteler yapılmış olsa da bunlar zamanla unutulmuştur. (Çetinkaya, 2019, s. 28)

“Vesîletü’n Necât” Arapça, Rumca, Almanca, İngilizce, Çerkezce, Boşnakça, Arnavutça gibi dillere çevrilerek geniş kitlelere hitap etmiştir. *Osmanlı Devleti’nin bir parçası olan Rumeli’de Arnavutlar’da ve Boşnaklar’da XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar Türkçe olarak okunan Süleyman Çelebi Mevlidi, o yıllarda Nikşiç’li Salih Gaşeviç tarafından Boşnakça’ya ve Hafız Ali Rıza Ulqinaku tarafından da Arnavutça’ya tercüme edilmiştir.* (Jahja, A. 2012. s. 80) “Bugün mevlid cemiyetlerinde en ziyade okutulan metin Ahmed Kâmil matbaasında, 1323’te

⁶ “Besteli Mevlid” örnekleri için bkz. Sezikli, U. 2008. Besteli Mevlid Üzerine İki Yazma Eser. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8 (1), 179-205.

Koca, F. (2019). Dinî Mûsikî Formu Olarak Mevlîd ve Doburca Besteli Mevlîdi. Diyanet İlmi Dergisi. 55. Ss.155-182.

Akpınar, H. (2020) Besteli Mevlid-i Efdal. İstem. 35 ss.169-197.

basılmış 317 beyitlik nüsha ile Rıza Efendi'nin meydana getirdiği nüshadır. (Pekolcay, 1954, s. 40)

XVI. yüzyılda Sinâneddin Yusuf ve Şemseddin Sivasî yazdıkları mevlidlerle öne çıkmış isimlerdir. Şemseddin Sivasî'nin mevlidi “Vesîletü'n Necât”tan sonra Anadolu topraklarından okunan en meşhur mevlid olmuştur. (Çetinkaya, 2019, s. 29-30)

Mevlidin edebiyatımızda görülmeye başladığı ilk iki yüzyılda (Xv-Xvı. yüzyıllar) beyit sayıları bakımından uzun sayılabilecek mevlidler göze çarpmaktadır. Sonraki dönemlerde beyit sayılarında azalma olsa da mevlid yazma geleneğinde ciddi bir artış gözlenmiştir. Beyit sayılarına baktığımızda ilk dönem yazılan mevlidlerde bin beyit ve üzerinde bir beyit sayısı gözlenirken, sonraki dönemlerde beş yüz beyit ve altına düşmüştür. Xvı. yüzyılda yazılan Derviş Hevâî'nin mevlidi 2297 beyit iken, Xıx ve Xx. yüzyılda Edirne Müftüsü Mehmet Fevzi Efendi'nin mevlidi ise 87 beyitten oluşmaktadır. (Köksal, 2011, s. 27)

1.3.2.1. Yüzyıllara Göre Mevlid Müellifleri

Bilinen en eski mevlid müellifi Ahmedî' (ö.1412) den başlanmak üzere günümüze kadar tespit edilen mevlid müellifleri bir tablo şeklinde aşağıda verilmiştir. Tabloda müellifin ismi, eserinin ismi, yazıldığı tarih ve kısa bir açıklama bilgisi yer almaktadır. Tablo oluşturulurken bu alanda çalışmış yazarların kaynaklarından istifade edilmiştir. Ayrıca tarafımızca tespit edilen mevlidler de tabloya eklenmiştir.

Tablo 1: Yüzyıllara Göre Mevlid Müellifleri ve Mevlidleri⁷

	Müellifi	Eserin İsmi	Yazıldığı Tarih	Açıklama
Xv. Yüzyıl Mevlidleri				
1	Ahmedî (ö.1412)	<i>Mevlid</i>	1407	Edebiyatımızda İlk Mevlid Müellifidir.
2	Süleyman Çelebi (ö.1422)	<i>Vesiletü'n Necât</i>	1409	Necla Pekolcay tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır.
3	Ârif	<i>Mevlid</i>	1437/38	Bekir Sarıkaya 1992 yılında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamıştır.
4	Kerîmî	<i>İrşâd</i>	1458	1974 yılında Hasibe Mazioğlu tarafından tanıtılmıştır.
5	Gülşenî-i Saruhanî	<i>Mevlid-i Nebî</i>	?	Necla Pekolcay bir nüshasının olduğunu belirtmektedir.
6	Ahmed	<i>Mevlid</i>	1469	Necla Pekolcay bir makale ile tanıtmıştır.
7	Hafî	<i>Mevlid</i>	1478	Seda Yeşildal Samsakçı tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.
8	Hocaoğlu	<i>Mevlid</i>	1478	Milli Kütüphane ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde nüshaları bulunmaktadır.
9	Sinanoğlu	<i>Ümmîdü'l-müznibîn</i>	1478	Süleymaniye Kütüphanesinde nüshası bulunmaktadır.
10	Cefâyî	<i>Mevlidü'n-Nebî</i>	1484	Azmi Bilgin tarafından bir makale ile tanıtılmıştır.
11	Zaîf (Hacı Mustafaoğlu)	<i>Mecma'u'l-envâr</i>	1490	İlhan Koca tarafından yüksek linsans tezi olarak hazırlanmıştır.
12	İpsalalı Ebu'l-hayr	<i>Mevlid</i>	1491	Ahmet Günşen tarafından 2004 yılında yayımlanmıştır.
13	Yahyâ b. Bahşî	<i>Mevlid-i Nebî</i>	?	Ali İhsan Akçay tarafından yayımlanmış ve bir makale ile tanıtılmıştır.
14	Mürîdî (Aydınlı)	<i>Mevlid-i Şerîf</i>	?	Eserin varlığını ilk defa Bursalı Mehmet Tahir haber vermiştir.
15	Hamdullah Hamdî (ö.1508)	<i>Mevlid-nâme (Ahmediyye)</i>	1508	İstanbul Üniversitesinde bir nüshası bulunmaktadır.
16	Muhibbî	<i>Mevlid</i>	?	Süleymaniye ve Milli Kütüphanede nüshaları bulunmaktadır.
17	Keşfi Saruhanî (ö1520)	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	1494	İstanbul Üniversitesinde bir nüshası bulunmaktadır.
18	Mehmed b. Hamza Arab Vâiz	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	?	Nüshası Millet Kütüphanesi ve Milli Kütüphanede bulunmaktadır.
19	Sabâyî	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	?	Fatih Bay tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.
Xvi. Yüzyıl Mevlidleri				
20	Lâmiî Çelebi (ö.1532)	<i>Mevlid-i Nebî</i>	?	Marmara Üniversitesinde ve Millet Kütüphanesinde nüshaları bulunmaktadır.
21	Emîrî (ö.1535)	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	?	Süleymaniye Kütüphanesinde nüshası bulunmaktadır.
22	Cismî	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	1511	Süleymaniye Kütüphanesinde nüshası bulunmaktadır.

⁷ Bu tablo Fatih Köksal'ın *Mevlid-Nâme* isimli eseri ile Diyanet İşleri Başkanlığının Mevlid Külliyyatı'ndan istifade edilerek hazırlanmıştır. Ayrıca yaptığımız araştırmalar neticesinde tespit ettiğimiz mevlid manzumeleride tabloya eklenmiştir.

23	Gulâmî. (ö. 1544)	<i>Mevlid</i>	?	Bursalı Mehmet tahir eserin varlığını bildirmektedir.
24	Zâtî (ö.1546)	<i>Mevlid</i>	?	Necla Pekolcay yer belirtmeden bir nüshasının olduğunu ifade etmiştir.
25	Derviş Mehmet Hevâyî	<i>Mevlûdu Hayri'l-Enbiyâ</i>	1533	Süleymaniye Kütüphanesinde nüshası bulunmaktadır.
26	Hamdî	<i>Mevlid</i>	?	Eserin varlığını ilk defa Hasibe Mazioğlu bildirmiştir.
27	Cebrî	<i>Mevlid-i Nebî</i>	?	Âşık Çelebi tezkiresinde müellifin mevlidinin olduğu belirtilmektedir.
28	Abdî	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	?	Necla Pekolcay eserin varlığından bahsetmektedir.
29	Selâmî Mustafâ (İznikli. Ö.1585)	<i>Mevlid</i>	?	Yasin Güngör tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.
30	Visâlî Ali Çelebi	<i>Mevlid</i>	?	Hasibe Mazioğlu tarafından tanıtılmıştır.
31	Şehîdî-i Edirnevî	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	?	Necla Pekolcay doktora tezinde tanıtılmıştır.
32	Murâdî	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	?	Hasibe Mazioğlu tarafından tanıtılmıştır. Bursa müzesi kütüphanesindedir.
33	Behişî	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	?	Necla Pekolcay doktora tezinde tanıtılmıştır.
34	Hasan Bahrî (Karesili) (ö.1586)	<i>Mevlid</i>	?	Bursalı Mehmet tahir eserin varlığını bildirmektedir.
35	Şemseddîn Sivasî (ö.1597)	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	1580	Hasan Aksoy tarafından tez olarak çalışılmıştır. Süleymaniye kütüphanesindedir.

Xvii. Yüzyıl Mevlidleri

36	Kuloğlu	<i>Mevlid</i>	?	Bursalı Mehmet tahir eserin varlığını bildirmektedir.
----	---------	---------------	---	---

Xviii. Yüzyıl Mevlidleri

37	Keşfî-i Semokovî	<i>Mevlid</i>	?	Bursalı Mehmet Tahir'in Keşf-i mevlidinden bahsetmektedir.
38	Süleymân Nahîfî (ö.1738)	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	?	Yusuf Karaca tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.
39	Ahmed-i Mürşidî: (ö.1761)	<i>Mevlid-i Nebî</i>	?	Mevlidin varlığını Osmanlı Müellifleri bildirmektedir.
40	Salâhi Abdullah-ı Uşşâkî (ö.1782)	<i>Manzûme-i Mevlid</i>	?	Süleymaniye Kütüphanesinde nüshası bulunmaktadır.
41	Darendeli Bekâî (ö.1786)	<i>Mevlidü'n-neb'i</i>	?	Bursalı Mehmet Tahir eserin varlığını bildirmektedir.
42	Necîbî (Eşrefzâde Abdulkâdir) (ö.1787-88)	<i>Mevlid</i>	?	Mustafa Kara tarafından 2005 yayımlanmıştır
43	Mehmed Hamdî Hüseyinî	<i>Mevlid</i>	1758	Necla Pekolcay tespit etmiştir. Raif Yelkenciye ait nüshalar bulunmaktadır.
44	Edîp (Lalî-zâde) (ö.1802)	<i>Mevlid</i>	?	Vedat Nuri Turhan tarafından 2005 yılında yayımlanmıştır.
45	Selâmî Şeyh Mustafâ (İzmirli) (ö.1813)	<i>Mevlid-i Şerîf</i>	?	Hasibe Mazioğlu 1974 yılında tanıtmıştır.
46	Âkif (Bursalı) (ö.1813)	<i>Mevlid</i>	?	Abdulkerim Abdulkadiroğlu tarafından 1999 yılında yayımlanmıştır.

Xix. Yüzyıl Mevlidleri

47	Hasan İlmî (Kozanlı)	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	1811	Hasan Aksoy Süleymaniye Kütüphanesinde nüshalarının olduğunu belirtmektedir.
48	Mustafa Râgıp. (Kitapçı) (ö.1857)	<i>Mevlid-i Nebevî</i>	?	Hacı Selim Ağa Kütüphanesinde nüshası bulunmaktadır.
49	Muhibbî (Yusufelili) (ö.1868)	<i>Mevlid-i Nebevî</i>	?	Adil Özer tarafından 1968 yılında yayımlanmıştır.
50	İrşâdî (ö.1879)	<i>Mevlid</i>	?	Namık Açıkğöz tarafından 1999 yılında yayımlanmıştır.
51	Salih Nihânî (ö.1888)	<i>Hâzaâ Mevlüdü'n-Nebiyyi</i>	?	1890 basılmıştır. Oğlu Müslim Penâhî tarafından matbu hale getirilmiştir.
52	Tâhir Ağa	<i>Mevlid</i>	1862	Hasibe Mazioğlu eserin 1862 yılında yazıldığını ve basıldığını ifade etmiştir.
53	Osman Sirâceddîn (Erzurumlu)	<i>Mevlid-i Şerîf</i>	1887	Hacı Osman Siraceddin tarafından 1887 yılında yayımlanmıştır.
54	Kâmî Şabân-ı Âmidî. (ö.1884)	<i>Mevlid-i Nebi</i>	1863	Süleymaniye Kütüphanesinde nüshası bulunmaktadır.
55	Fatma Kâmile Hanım ⁸ (ö.1921)	<i>Hâdiyyu'l-Cinân</i>	1888/89	Fatih Köksal'ın Mevlidname isimli kitabında esere yer verilmiştir.
56	Ahmed İzzed Paşa (ö.1892)	<i>Mevlidü'n-nebevî</i>	?	Adem Ceyhan tarafından 2007 yılında yayımlanmıştır
57	Hasan Nâdir: (Mar'âşî Kurâ-zâde) (ö.1900)	<i>Mevlid</i>	?	2002 yılında Şenol Doğan tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.
58	Mehmet Fevzî: (Edirne Müftüsü) (ö.1900)	<i>Kudsiyetü'l-ahbâr fi Mevlidi Ahedi'l-Muhtâr</i>	1893	2007 yılında Mustafa Uzun tarafından tanıtılmıştır.
59	Keşfî (Yusufelili) (ö.1900)	<i>Mevlid-i Nebevî</i>	1898	1995 yılında Mehmet Gökalp tarafından yayımlanmıştır.
60	Abdî Mahmut (ö.1901)	<i>Mevlid</i>	?	Bedri Alpay bu mevlidin bir nüshasının kendisinde olduğunu ifade etmiştir.
61	İbrâhîm Re'fet Efendi: (ö.1903)	<i>Mevlid'in-Nebiyyi'l Kureyşî</i>	1861	Süleymaniye, Beyazıt ve Milli Kütüphanesinde nüshaları bulunmaktadır.
62	Masantırlı Rif'at (ö.1907)	<i>Mevlid</i>	?	Osmanlı Müellifleri tarafından varlığından söz edilmektedir.
63	Rüşdî:	<i>Tuhfe-i Nûr-ı Salât.</i>	?	Ali Emîrî ve Erzurumlu İmam İbrahim Özdemir nüshaları Millet kütüphanesindedir.
64	İbrâhîm Kadem	<i>Mevlidü'n- nebî.</i>	?	Eser Basılmıştır.

Xx. Yüzyıl Mevlidleri

65	Yusuf Sâmi Efendi	<i>Mevlidü'n-Nebî</i>	1902	1904 yılında ilk defa basılmıştır. Çok sayıda baskısı mevcuttur.
66	Kürkçüzade Osman Remzi ⁹ (ö.1926)	<i>Mevlid-i Nebevî</i>	1919	Semanur Abamor tarafından basılmıştır. Matbu örneği bu tezde mevcuttur.
67	Ahmed Fehmi (Erturan) (ö.1966)	<i>Menkabe-i Celile</i>	1923	Adem Ceyhan tarafından 2008 yılında bir bildiri ile yayımlanmıştır
68	Kıratoğlu Emin Efendi ¹⁰ (ö.1934)	<i>Mevlid-i Şerîf</i>	?	Bu tez çalışmasında mevlidin bazı bölümleri mevcuttur.
69	Siverekli İbrahim Re'fet Efendi ¹¹ (ö.1938)	<i>Mevlid-i Şerîfü'n-Nebeviyye</i>	?	Ekrem Bektaş tarafından 2007 yılında bir bildiri ile yayımlanmıştır.

⁸ Türk edebiyatının ilk kadın mevlid yazarıdır.

⁹ Daha önce matbu metni bulunmayan bu eser şairin torunu Semanur Abamor tarafından bastırılmıştır. Ekler kısmında mevlidin muhtelif bölümlerine yer verilmiştir.

¹⁰ Matbu metni bulunmamaktadır. Bazı bölümleri hayatta olan geleneksel mevlid icracılarından dinlenerek yazılmıştır. Ekler bölümünde yer almaktadır.

¹¹ Mevlid icracıları tarafından çok sık tercih edilen bir mevlid olmamıştır. Buna rağmen okunan bölümleri ekler bölümünde verilmiştir.

70	*Muharrem Hoca Furuğî (ö.1940)	<i>Mevlid</i>	?	Bu tez çalışmasında mevlidin bazı bölümleri mevcuttur.
71	Şeyh Mehmed Şemseddin el-Mısırî (ö.1936)	<i>Mesar-ı Şemsu'l Mısırî fi'l-Mevlidi'l-Muhammedî</i>	1924	Nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunmaktadır.
72	Çizmecî-zâde Vehbî (ö.1937)	<i>Mevlid</i>	1936	Mehmet Sarı tarafından 2003 yılında bir makale ile tanıtılmıştır.
73	Tâhir Nâdî (Divrikli) (ö.1952)	<i>Mevlidü'n-nebevî</i>	1908	2003 yılında Alim Yıldız tarafından tanıtılmıştır.
74	İhramcî-zâde İsmail Hakkı (Toprak) (ö.1969)	<i>Yâre Yâdiğâr</i>	?	Lütfü Alıcı tarafından Yâre Yâdiğâr nüshası 2001 yılında yayımlanmıştır.
75	Kâmil Sarıateş (ö.1970)	<i>Mevlid</i>	?	Mehmet Tekin tarafından 1986 yılında yayımlanmıştır.
76	Muhammed İzzeddin Doğanhisarî (ö.1357-1939)	<i>Mevlid-i Efdal</i>	1930	Hüseyin Akpınar tarafından notaya alınarak yayına hazırlanmıştır.

Xxi. Yüzyıl Mevlidleri

77	Celal Çiriş	<i>Mevlidi Şerif</i> ¹²	2002	158 beyitten oluşmaktadır. Müellif 2008 yılında eseri tanıtmıştır.
----	-------------	------------------------------------	------	--

Yazıldığı Dönem Tespit Edilemeyen Mevlidler

78	Es'ad Erbilî	<i>Hz. Fâtıma Mevlidî</i>	?	Necdet Şengül tarafından DİB mevlid külliyyatında tanıtılmaktadır.
79	Şâhidî	<i>Mevlid</i>	?	1974 yılında Hasibe Mazioğlu tarafından tanıtılmıştır.
80	Nâzım	<i>Mevlid</i>	?	Necla Pekolcay doktora tezinde tanıtmıştır. Nüshası Topkapı Sarayındadır.
81	Kör Haliloğlu	<i>Mevlid</i>	?	Sırrı Levend 1989 yılında eseri tanıtmaktadır. Nüshası Millet Kütüphanesindedir.
82	Aklî	<i>Mevlid-i Şerif</i>	?	Necla Pekolcay varlığından söz etmektedir. Herhangi bir nüshası bulunmamaktadır.
83	Hüseyin Efendi	<i>Mevlid</i>	?	Bursalı Tahir tarafından eserin varlığından söz edilmektedir.
84	İbrahîm N (Karamanlı)	<i>Mevlid</i>	?	Osmanlı Müellifleri tarafından varlığından söz edilmektedir. Nüshası bilinmemektedir.
85	Mehmed Hasan	<i>Mevlid</i>	?	Necla Pekolcay varlığından söz etmektedir. Herhangi bir nüshası bulunmamaktadır.
85	Yâsîncî-zâde Nûrî	<i>Mevlidü'n-nebî</i>	?	Bursalı Tahir tarafından eserin varlığından söz edilmektedir.
85	Osman Feyzî Efendi	<i>Mevlidü'n-nebi</i>	?	Süleymaniye Kütüphanesinde nüshası bulunmaktadır.
86	Nesîmî	<i>Mevlid</i>	?	Necla Pekolcay üç nüshasından bahsetsede bu nüshalara ulaşamamıştır.

¹² Müellif Celal Çiriş, mevlid-i şerifini “Sultan Bahçesinden Güller” isimli şiir kitabında tanıtmıştır.

1.4. MEVLİD METİNLERİNİN OKUNMA AMAÇLARI

İnsanlara İslâm dinini anlatan, nasıl yaşayacakları hususunda rehber olan Hz. Peygamber'in henüz sağlığında iken ona şiirler yazılması aslında ne kadar sevildiğini ve onun şefaatlerine nail olma isteğini ortaya koymaktadır. Mevlid metnlerinin yazılma amaçları gibi o metinleri okumak yahut okutmak da mevlid törenlerini metinlerin yazılış amaçları paralelinde şekillendirmiştir. Her ne kadar mevlid törenlerinin uygulanma şekli ve içeriği zamana, mekâna ve yerel/kültürel değerlere göre çeşitlilik gösterse de ortak amaçların aynı olduğu hususunda kaynaklar birleşmektedir. Bunlar;

1. Hz. Peygamber'e olan içten bağlılık ve muhabbeti ifade etmek
2. Hz. Peygamber'in rıza ve şefaatine nail olabilmek.
3. Sevap kazanmak.

Geçmişten günümüze insanların mevlid okutma amaçlarına bakıldığında sosyal hayatta karşılaştıkları pek çok hususi olayı mevlid ile ilişkilendirmek sureti ile mevlid okutma merasimlerini ritüele dönüştürdükleri dikkati çekmektedir. Bu olaylara bakıldığında; doğum, ölüm, erkek çocukların sünnet edilmesi, düğün (nikâh), hac ibadeti dönüşü, dini gün ve geceler de (Cuma gecesi, kandiller vb.) mevlid merasimleri düzenlenmektedir. Toplumun mevlid okutma amaçları dikkate alındığında, negatif ve pozitif duygular içeren -yukarıda örneklerle ifade edilen- sosyolojik olguların, bu geleneğin yerleşmesinde önemli rol oynadığı dikkati çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında; mevlid okutmanın yaygın olduğu toplumların toplumsal olaylar karşısındaki duygusal yaklaşımları, içsel tavırları/tepkileri, inanç konusundaki samimiyetleri ve özel olarak Hz. Peygamber'e duydukları muhabbet kuvvetli bilinçaltı göstergeleri olarak değerlendirilebilir.

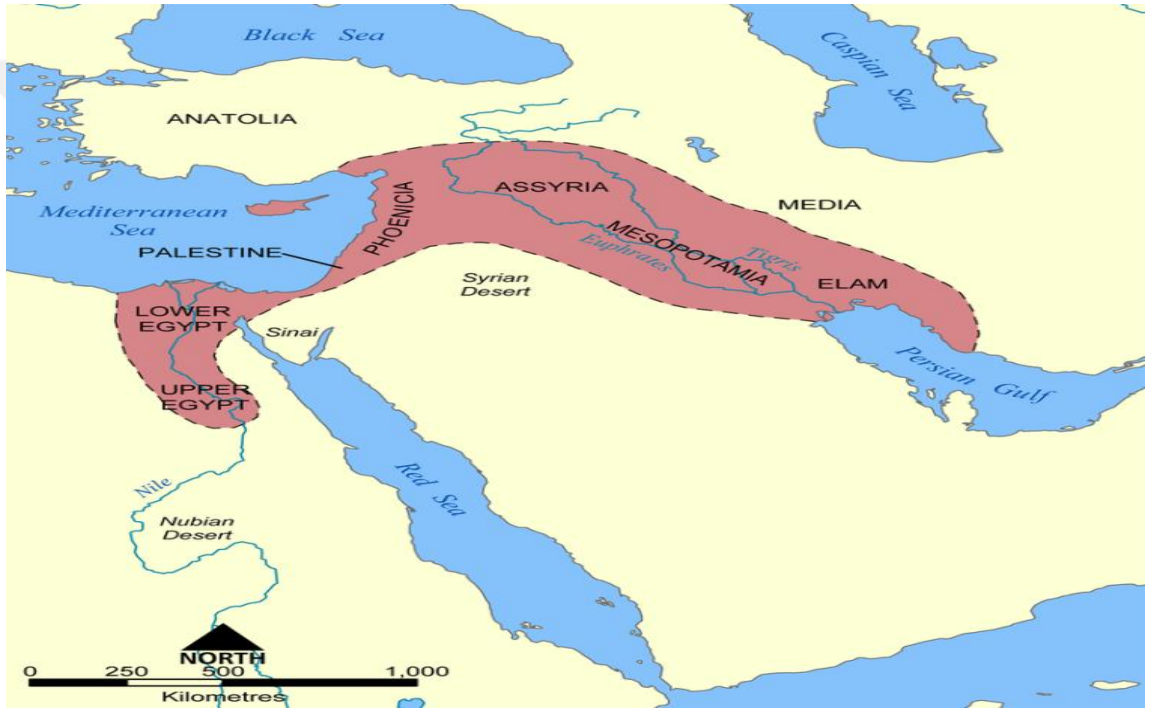
İKİNCİ BÖLÜM

URFA'DA MUSİKÎ VE MEVLİD GELENEĞİ

2.1. URFA TARİHİ VE MÛSİKÎSİ

Urfa, günümüz itibari ile insanlık tarihinin en eski yerleşim yerine ve medeniyet unsurlarına sahip bir şehirdir. Konum olarak Fırat ve Dicle nehirlerinin ortasında “Bereketli Hilâl” olarak ifade edilen bölgenin tam merkezinde yer almaktadır.

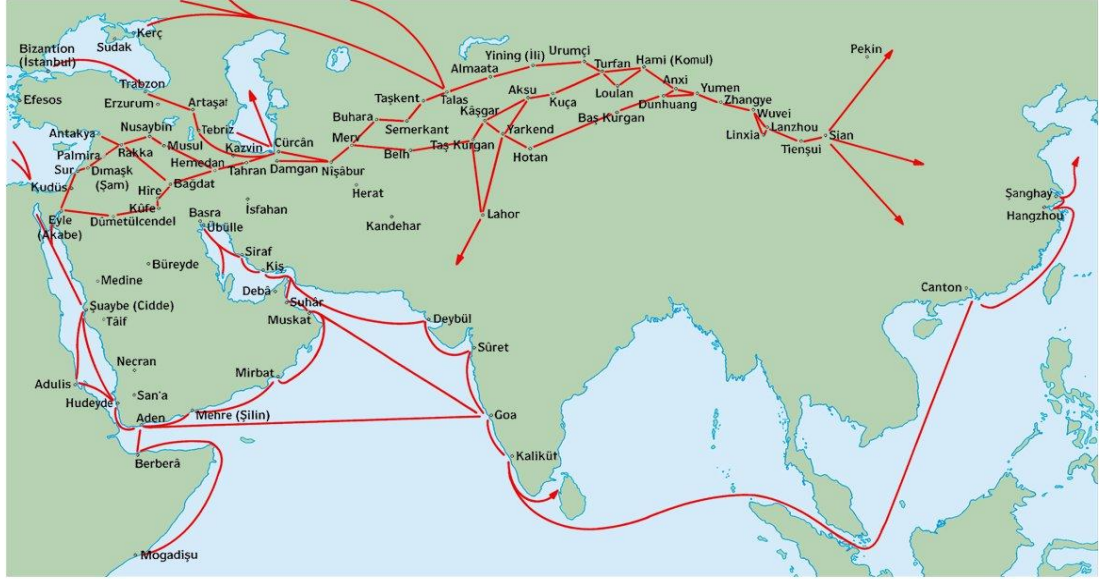
Şekil 1: “Bereketli Hilal” olarak isimlendirilen topraklar.

Kaynak: Wikipedia/<https://tr.wikipedia.org/>, “Bereketli Hilal”, Erişim: 16 Temmuz 2020, https://tr.wikipedia.org/wiki/Bereketli_Hilal

Urfa bulunduğu konum itibari ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Doğu ile Batı'yı birbirine bağlayan dünyanın en eski ticaret yolu tarihi “İpekyolu” güzergâhında yer alması sebebiyle yine birçok medeniyetin uğrak noktası olmuştur. Bu bakımdan bölgenin farklı kültürlerle etkileşimi, zengin bir kültür medeniyetin oluşmasına imkân tanımıştır.

Şekil 2: Tarihi İpekyolu Güzergâhı

Kaynak: <https://islâmansiklopedisi.org.tr/ipek-yolu> Erişim: 16 Temmuz 2020

Yapılan arkeolojik çalışmalar bölgeye ait bilgilerin daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlanabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. 1995 yılında Urfa'nın 20 kilometre batısında “Göbeklitepe” denilen bölgede Alman arkeolog “Klaus Schmidt” tarafından insanlık tarihinin yeniden yazılmasını sağlayan arkeolojik bulgular elde edilmiştir. Bölgede yapılan kazı çalışmaları neticesinde taştan yapılmış binalar ve dikili taşlar bulundu. Silindir şeklindeki taş binalarda T şeklinde dikili taşlar bulunmaktadır. Bu yapılar Mısır piramitlerinden 7000 yıl daha eskidir. Urfa'nın Örencik köyünde Göbeklitepe bölgesinde ortaya çıkarılan nesneler, avcı-toplayıcı insanların dinsel törenler için yaptıkları tapınaklar gün yüzüne çıkmıştır.

Şekil 3: Göbeklitepe

Kaynak: <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/TR-233968/gobeklitepe-fotograflari.html> Erişim: 16 Temmuz 2020

M.Ö.8500-7900 yıllarına Çanak Çömleksiz Neolitik B Çağı'na tarihlenen kireçtaşı çanak parçasına üç insan figürü etrafı kazınarak kabartma halinde işlenmiştir. Gövdeleri cepheden verilen bu figürlerden insan yüzlü ikisi, aralarındaki yüzü pek belirtilmemiş, baklava biçimli başlı, ellerin belirtilmediği kütük şeklinde kollar ile bacaklar ve daha kısa boylu, şişman figür etrafında kollarını yukarı kaldırarak dans etmektedir. El ve ayaklarını yanlara açarak kendilerinden geçercesine dans eden bu figürlerin muhtemelen bilinen en eski dans tasviri olabileceği belirtilmektedir. Bu sahneyle ilgili diğer görüş, ortada yeni doğmuş bir çocuk ile etrafında biri erkek, diğeri kadın iki figürün dans ederek doğum olayını kutladığıdır. Ortadaki şişman figürü bazı bilim insanlarının kurbağaya benzettiği, bazılarının ise hamile kadın olarak tanımladığı bu eser, Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. (Önal, 2019, s. 9-10)

Şekil 4: Urfa'nın müzikle ilgili en eski arkeolojik bulgusu.

Kaynak: Önal, M. (2019) Günümüz Arkeolojik Veliler Işığında Urfa Ve Yakın Çevresinde Müzik, *Geçmişten Günümüze Urfa 'da Müzik*,(s.9-20) Ankara, Gece Akademi.

Şanlıurfa Mûsikî tarihinde söz edilecek en eski şahsiyetlerden biri (154-222) tarihleri arasında yaşayan Bardaysan'dır. Bardaysan'ın ailesi Erbil'den Urfa'ya gelip yerleşmiştir. Daysan Nehri (Sonraları ismi Karakoyun olan) kenarında doğduğundan Bardaysan (Daysan'ın oğlu) lakabıyla ünlenmiştir. Putperest olup Bereket Tanrıçası Atargatis'e tapınan Bardaysan, ilk eğitimini Suruç ile Halep arasındaki Menbic (Mabbog) şehrinde almış ve daha sonra Urfa'ya gelmiştir. Büyük bir din filozofu, büyük bir şair ve iyi bir sporcu da olan Bardaysan; okçulukta, nişancılıkta ve binicilikte de hüneri ile tanınmıştır. Müziğe de düşkün olup, dünyaya gelen oğlunun adını "Ahenk" manasına gelen "Harmonius" koymuştur. Bardaysan, Süryanice yazdığı mersiyeleri aynı zamanda bestelemiş veya besteletmiştir. Onun zamanında kiliselerde ayin müziği yapılırdı. Bardaysan'ın dini ayin ile müziği birleştiren ilk fikir ve sanat adamı olduğu söylenir. O dönemde Urfa'daki mûsikînin, yeni doğmuş bulunan Hristiyanlığı etkilediği anlaşılmaktadır. (Akbiyık, 2002, s. 312-313)

Toplayıcılık ile besinlerini elde eden toplum zaman içerisinde iklimlerin de değişmesiyle Harran Ovası'na inerek tarım faaliyetlerine başlamıştır. Tarım faaliyetleri ile birlikte çanak çömlek yapmayı öğrenen insanlar hayvanları da

evcilleştirmeyi başarmışlardır. Tüm bu değişimler insanların yaşam tarzını, huylarını, birbiri ile olan ilişkilerini de değiştirmiştir. Daha önceleri avcılık ve toplayıcılıkla besinlerini elde eden insanların sert mizaçlı olduğu düşünülür. Tarım faaliyetleri ile birlikte yerleşik düzen insanların daha yumuşak bir mizaca sahip olmaları da etkili olduğu düşünülmektedir. *Tarımdan elde ettiği tahılı depolayıp, evcilleştirdiği hayvanlarla her zaman taze etini garanti eden, kendine ve düşünmeye çok zaman ayıran bu çağ insanı edebiyat ve müziği de geliştirmeye başlamış olmalıdır. Harran Ovası'ndaki Gürcü Tepe ve Tel İdris bu dönemin ova yerleşim yerlerinden bazılarıdır. Geç Bakır-Taş (Kalkolitik) Çağı'nda (M.Ö. 4000-3000) Şanlıurfa çevresinde Malatya ilinde yer alan Aslantepe'de kemikten yapılmış dış yüzü çapraz çizgilerle bezeli silindir biçimli ve delikli flüte benzer bir müzik aleti bulundu. Eski Tunç Çağı'nda lir, arp, vurmali çalgı davul, zilli tef, flüt, yuvarlak tef ile Orta Tunç Çağı'nda uzun saplı sazın (lut) Mezopotamya'da icat edilmesiyle müzikler artık duyguları çok daha kışkırtıcı, insanı dans ederek kendinden geçirici şölen havasına da dönüşür.* (Önal, 2019, s. 10-11)

Şekil 5-6: Yapılan kazı çalışmalarında pişmiş topraktan yapılmış düdüklere rastlanmıştır.

Kaynak: Önal, M. (2019) Günümüz Arkeolojik Veriler Işığında Urfa ve Yakın Çevresinde Müzik, *Geçmişten Günümüze Urfa'da Müzik*,(s.9-20) Ankara, Gece Akademi.

Mezopotamya’da bulunan çeşitli kil tabletlerdeki çivi yazılı metinlerde hem çalgılarla hem de notalarla ilgili bilgiler bulunur. Ugarit’te ele geçen ve Urfa’nın bulunduğu bölgeyi de hâkimiyetine alan Hurrilere ait M.Ö. 13. yüzyıla tarihlenen bir grup Hurrice ilahi, Akkad müzik terminolojisine göre notalandırılmıştır. Çivi yazılı tabletlerde, Hurrice yazılan şarkıların altına Hurriceleştirilmiş bir Akadça ile müzik terimleri eklenmiştir. Bunlar, Babil tabletlerinden tanınan terimlerdir. Bu ilahilerden en sağlam durumda olanı bu verilere dayanılarak günümüz nota sistemine göre, bir gurup insan tarafından seslendirilmiştir. Hurriler müziği çok seven bir toplumdur. Hoşlandıkları müzik türleri arasında ağıtlar ve ilahiler çoğunlukta idi. (Önal, 2019, s. 12-13)

Roma dönemine ait pek çok yazılı ve görsel eser kayıtlarda yerini almaktadır. Bunlardan bazıları M.S. 194’te ait olduğu düşünülen Lir Çalan Orfeus (Orpheus) betimidir. Eser Urfa’nın Eyyûbiye ilçesinde yapılan kazılar sonucu ortaya çıkmış fakat daha sonra bir şekilde yurt dışına kaçırılmıştır. 1999’da bir müzayedede 85 bin dolar karşılığında Dallas Sanat Müzesi tarafından satın alınmıştır. Yetkililer gönüllü olarak bu eseri Türkiye’ye iade etme kararı almış ve 2012 yılında Türkiye’ye iade edilerek bir süre İstanbul’da sergilenerek sonrasında Urfa’ya getirilmiştir. Mozaik, Orpheus’un hayvanları mûsikî ile evcilleştirilmesini simgelemektedir.

Şekil 7: Lir Çalan Orfeus (Orpheus) betimi.

Kaynak: Önal, M. (2019) Günümüz Arkeolojik Veriler Işığında Urfa ve Yakın Çevresinde Müzik, *Geçmişten Günümüze Urfa 'da Müzik*, (S.9-20) Ankara, Gece Akademi.

Edessa'nın bu mozağinde uzun kollu yeşil khiton, kırmızı himation ve pelerin giyimli, Part pantolonlu, Frig başlıklı Orfeus, kaya üzerine $\frac{3}{4}$ sağa dönük oturur. Sağ elinde pena, sol elinde dört telli lir tutar. Lir, kaplumbağa kabuğundan yapılmış bir tını kutusuna sahiptir. Telli çalgı gurubuna giren lirin Mezopotamya veya Suriye kökenli olduğu tartışmalıdır. Daha sonra Anadolu'dan Yunanistan'a giden bu çalgı Grek ve Roma'da gelişerek mozaikteki biçimini almıştır. Yunan lirin yaratılışı tanrı Hermes'e dayandırılır. Hermes, bir kaplumbağanın içini boşaltıp, üzerini deriyle kapladıktan sonra buna kollar ve 7 tel takarak bir çalgı haline getirmiştir. Orfeus'un etrafında yırtıcı etçil ve otçul uysal hayvanlar onun çaldığı büyümlü müziği dinlemektedir. Sağda vahşi etçil hayvanlar, solda otçul hayvanlar betimlenmiştir. Sağda, yaban domuzu, leopar, ayı ve aslan hareket halinde koşarken, solda karga, ceylan, eşek ve dağ keçisi hareketsizdir. Merdiven perspektifiyle üst üste kademeli olarak işlenen hayvan betimleri, yukarıdan aşağıya doğru irileşerek az da olsa bir derinlik oluşturur. Karganın ölünün ruhunu sembolize ettiği, yaban domuzu başının ise yaşamak istemini temsil ettiği ifade edilir. Bu nedenle hem Orfeus betimi hem de

bazı hayvan betimleriyle mezar sahibi yaşama arzusunu sembolize etmiş olmalıdır. Sol üste ve sol altta Estrangelo Suryanice siyah harflerle yazıt yer alır. Edessa mozaikleri içinde en erken tarihli (M.S. 194) olması ve mozaikte Bār Sāged, adlı sanatçı adının bulunması sebepleriyle Orfeus mozaïği oldukça önemlidir (Önal, 2019, s. 13)

Şekil 8: Kaya Mezarının Taban Mozaïği, Orfeus.

Kaynak: Önal, M. (2019) Günümüz Arkeolojik Veliler Işığında Urfa ve Yakın Çevresinde Müzik, *Geçmişten Günümüze Urfa 'da Müzik*,(s.9-20) Ankara, Gece Akademi.

Diğer bir kaya mezarının taban mozaïğinin ana panosunda da ozan Orfeus, kırdaki çimlerin üstüne sağa dönük oturmuş, sol ayağına koyduğu liri çalarken betimlenmiştir (Şekil 8). Orfeus'un etrafında, Orfeus'un çalıp söylediği hüznü müziğin ve ezginin büyüleyici nağmesini vahşi hayvanlar dikkatle dinlerken görülür. Hemen karşısında oturan aslan, onun üstünde üst üste üç tane kuş ile sol alanda çimlere uzanan bir oğlak Orfeus'a doğru dönüktür. Hayvanlar merdiven perspektifiyle tasvir edilmiştir. Orfeus'un arkasındaki ağaç gövdesi silüet verilmiştir. Orfeus'un baş kısmı defineciler tarafından tahrip edilmiştir. (Önal, 2019, s. 14)

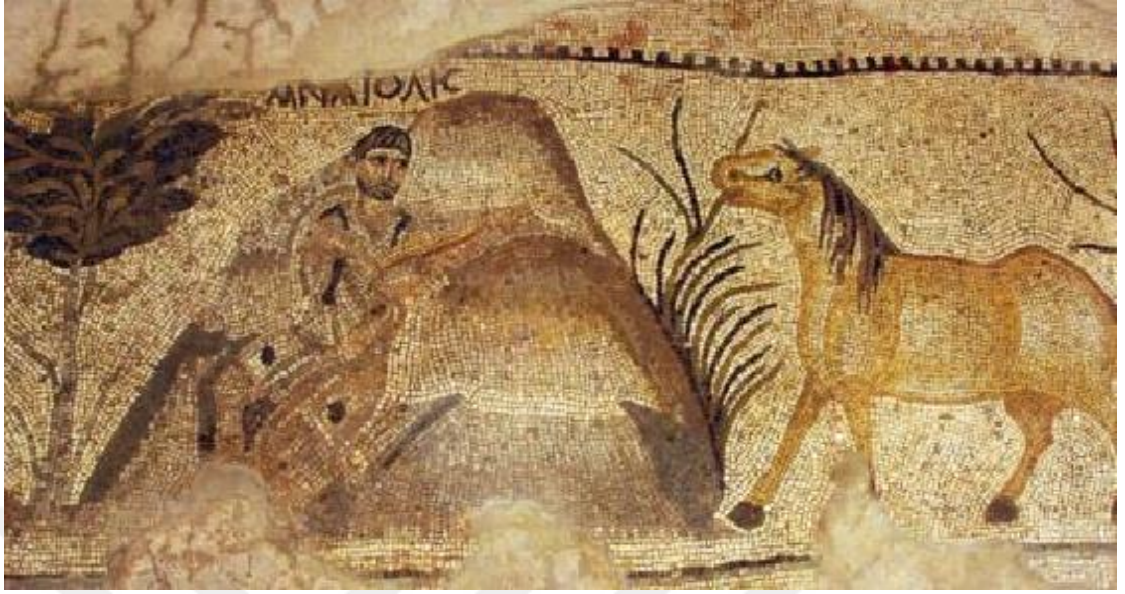
Haleplibahçe’de Amazonlar Villası’nın galerisinde Akilleus (Aşil) Mozaîği’nin bordüründe saz çalan iki erkek figürü görülür. Bunlardan genç olanı kayalıklara oturmuş, bitkiler arasında uzun saplı bir saz çalmaktadır (Fotoğraf 8). Tunik giyimli diğer sakallı figür de kayalıklara oturarak uzun saplı saz çalarken karşısında yayılan at onu dinlemektedir (Fotoğraf 9). Başının üstündeki Grekçe yazıttan bu figürün adını “Mnaiolis” olduğu anlaşılmaktadır. Anılan mozaik Doğu-Roma Dönemi’ne tarihlenmektedir. Mezopotamya’da tapınak müzisyenleri tarafından icat edildiği düşünülen saz (lut, kopuz) M.Ö.3 binden beri görülmektedir. Günümüzde saz Şanlıurfa’da sıra gecelerinin baş çalgısı olarak yer almaktadır. (Önal, 2019, s. 14)

Şekil 9: Aşil Mozaîği

Kaynak: Önal, M. (2019) Günümüz Arkeolojik Veliler Işığında Urfa ve Yakın Çevresinde Müzik, *Geçmişten Günümüze Urfa’da Müzik*,(S.9-20) Ankara, Gece Akademi.

Şekil 10: Aşil Mozaïği

Kaynak: Önal, M. (2019) Günümüz Arkeolojik Veliler Işığında Urfa ve Yakın Çevresinde Müzik, *Geçmişten Günümüze Urfa'da Müzik*, (S.9-20) Ankara, Gece Akademi.

Arkeolojik bulgular, Urfa'da Neolitik Çağ'dan beri müziğin var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda yapılan araştırmalar müziğin geniş kaynaklardan beslenerek toplumların kültürel yapılarıyla evrildiğini göstermektedir. Tarihsel süreçte Müslümanların bölgeyi fethetmesiyle birlikte mûsikî birikimi İslâm etkisine girerek yeniden şekillenmiştir. İslâm kültürüne ait enstrümanlarla mevcut kültürel yapı içerisinde kullanılan enstrümanlar bir sentez oluşturarak bir arada kullanılmaya başlanmıştır. (Akpınar, 2017, s. 400)

Araştırmacı Abuzer Akbıyık'ın aşağıda alıntılanan cümleleri, Akpınar'ın ifadelerini teyid eder niteliktedir: “*Türk Mûsikîsi'nde adını, Urfa şehrinin eski adından almış 'Rehavi' denilen bir makam bulunmaktadır. Aslı Ruhavi olmalıdır ki, Urfalı, Urfa'ya ait ve mensup demektir. Çok eski olan bu makam ve İbn-i Sina'da geçtiğine göre X. asırdan yeni olamaz.*” (Akbıyık, 2002, s. 313) On ikinci asırdan itibaren ortaya çıkan tarikatlar, İslâm medeniyetinde önemli görevler üstlenmiştir. Rifâî, Kâdirî, Halvetî ve Mevlevî gibi tarikatlar sema, devran, semah gibi çeşitli uygulamalarla müziği kullanarak tekke müziğinin oluşmasını ve gelişmesini sağlamışlardır. Örneklerini günümüzde görebileceğimiz bazı uygulamalar halen devam ettirilmektedir. Urfa Dergâh Cami'nin içerisinde yer alan Mevlîd-i Halil

Tekkesi'nde günümüz örneklerine çok az rastlayacağımız usul ve uygulamalar halen sürdürülmektedir.

Mevlevi tarikatının mûsikîyle diğer tarikatlara nazaran daha fazla alakadar olduğu görülmektedir. 1725-1925 arası Urfa Mevlevihanesi aktif olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Günümüz halk müziğinin temellerinin burada atıldığı da söylenmektedir. Folklor araştırmacısı Abuzer Akbıyık ve Eğitimci Sabri Kürkçüoğlu *Urfa Mevlevihanesi'nde icra edilen tasavvuf mûsikîsinin Urfa halk müziğine önemli etkilerinin olduğunu ve Halk müziğinin temellerini oluşturduğunu ifade etmiştir.* (Akbıyık, 2002, s. 313)

Urfa mûsikîsinde dikkati çeken bir diğer unsur çeşitli formların bir arada icra ediliyor olmasıdır. Halk müziği, Sanat müziği ve Tasavvuf mûsikîsinin bir arada icra edilmesi yörenin mûsikî bilgisi ve kültürünü, icra kabiliyetini mûsikî zevki ve anlayışını ortaya koymaktadır. *Bazı kaynaklara göre; Osmanlı döneminde saraydan sürgün edilen birçok mûsikîşinasın Urfa'ya gönderildiğini bu kişilerin yıllarca müzik birikimlerini yöre insanlarına aktardıklarını ifade etmişlerdir. Yine, taş plakların yaygın olduğu dönemlerde müzikle alakadar olan tüccarların; İstanbul'a gittiklerinde o günlerde önemli sanatçıların taş plaklarını beraberlerinde getirdikleri, bu plakları Balıklıgöl civarında çay bahçelerinde gramofonlarda çalarak halka dinlettikleri, Urfalı müzik icracıları tarafından ezberlenerek öğrenilen eserlerin daha sonra çeşitli meclislerde ve sıra geceleri ortamında ustaca icra ettikleri bilinmektedir.* (Bitmez, 2015, s. 9-10)

20. yüzyılda yaşanan savaş hali bir süre mûsikînin faaliyet alanlarını kısıtlamıştır. Bu anlamda bir duraklama döneminden söz edilebilir. Cumhuriyet döneminde ise savaşların izlerinin silinmesi amacıyla kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yeniden gelişme kaydettiği görülmüştür. 1926 yılında İstanbul Konservatuvarı eski adıyla “Dar’ül-Elhan” heyeti Urfa'ya gelerek derleme çalışmaları yapmıştır. 1932’de Türkiye genelinde kurulan “Halkevleri” Urfa’da da faaliyetlerini sürdürmüştür.

Şekil 11: Urfa Mûsikî Cemiyeti Halk Müziği Çalışmaları.

Kaynak: Akbıyık, A. Kürkçüoğlu, S. (2002) Şanlıurfa Halk Müziği'ne Genel Bir Bakış, *Uygarlığın Doğduğu Şehir Şanlıurfa*, (s.312-327), Ankara, Tisamat.

(Tenekeci Mahmut (Güzelgöz) yönetiminde Urfa Mûsikî Cemiyeti Halk Müziği Çalışmaları "*Urfa Mûsikî Cemiyeti*" kurulmuş ve uzun yıllar (1955-1975 arası) bu cemiyette eğitim ve sanat faaliyetleri devam etmiştir. (Akbıyık, 2002, s. 314)

Şekil 12: Osman Özsoy, Urfa Halkevi Müziği Topluluğu ve Halk Oyunları Ekibi 1946

Kaynak: Akbıyık, A. Kürkçüoğlu, S. (2002) Şanlıurfa Halk Müziği'ne Genel Bir Bakış, *Uygarlığın Doğduğu Şehir Şanlıurfa*, (s.312-327), Ankara, Tisamat.

Sanatsal faaliyetlerin gelişme kaydettiği bir diğer alan “Sıra Gecesi” yani sıra geleneğidir. Her yaştan katılımcının yer aldığı insanlara sosyalleşmenin yanı sıra adâb-ı muâşeret kurallarının öğretildiği aynı zamanda kültürel faaliyetlerinde yer aldığı bir “halk mektebi”dir. Haftada bir kez, her hafta farklı birinin evinde olmak suretiyle toplanılırdı. Bu toplantılar ile insanlar arasında manevi bir kardeşlik bağı kurularak dayanışma sağlanırdı. Sıra ekibinin karşılaştığı güç bir durumda bütün sıra ekibi o problemi halletmek için seferber olurdu. Bu toplantılarda bazen kitap okunur; bazen bir büyük, sohbet ederek nasihatlerde bulunur, bazen ise şiirler okunurdu. Topbala, tolaka ve yüzük oyunları gibi oyunlar oynanır, elde edilen paralar sıranın başkanında toplanır ve çeşitli giderler için harcanırdı.

Şekil 13: Sıra Gecesi Topluluğu.

Kaynak: Kürkçüoğlu, S. (2017). *Şanlıurfa sıra gecesi geleneği ve türküleri*.

Şanlıurfa: Şurkav Vakfı Yayınları.

Sıra gecelerinde müzik çok önemli bir yere sahiptir. Öyle ki Urfa müziğinin gelişmesi ve yaygınlaşmasında Sıra gecelerinin rolü büyüktür. *Bu geceler usta-çırak geleneğine uygun olarak müziğin öğretildiği ve icra edildiği meşk ortamıdır. Bu yönüyle sıra geceleri bir Halk konservatuvarı niteliğindedir. Herhangi bir enstrüman çalan veya türkü okuyabilen kişilerin oluşturduğu sıra gecesinde Urfa makam geleneği içinde müzik icra edilir.* (Sahil, 2019, s. 349)

Katılımcılar burada makam bilgisini öğrenmekle beraber seslerini doğru kullanmaları gerektiğini de öğrenirler. (Can, 2009, s. 38) Birçok sanatkar sıra geleneği ile mûsikîye vakıf olup makamları öğrenmiş ve bu şekilde yetişmiştir. Sıra geleneğinde mahalli bir icra söz konusuydu. Eğitimci Sabri Kürkçüoğlu Şanlıurfa Sıra Gecesi Geleneği ve Türküleri isimli kitabında mahalli icraya göre makam seyrini 1983 yılında Tenekeci Mahmut Güzelgöz'den derleyerek şu şekilde aktarmıştır;

1) Divan Makamı: Divan gezinti yapılır (sazlarla), divan açış yapılır, divan türküler söylenir.

Divanın 1. katı, 2. katı ve 3. katı okunur. (kat, mertebe veya hâne karşılığı kullanılmaktadır). Sonra İbrahimi gezinti yapılır (Gezinti: enstrümantal ritmik ezgidir).

2) Rast Makamı: Rast açış yapılır, türkü ve şarkılar söylenir. Rast'ın 1. ve 2. katı okunur, türkü ve şarkılar söylenir, Rast'ın 3. katı okunur. Bu arada okuyucunun sesi müsait ise Mahur okur; Mahur'dan sonra Sâba'ya geçki yapılır, 2 hâne 27 Sâba okuduktan sonra tekrar Rast'a geçilir ve öylece bitirilir.

3) Nevruz Makamı: Nevruz açış yapılır, türkü ve şarkılar söylenir. Nevruz'un 1. katı okunur, arada türküler söylenir, Nevruz'un 2. katı okunur, Nevruz'un 3. katı (Garip Hicaz makamında) okunur. Nevruz'un 4. katında Elezber (Arazbar) okunur, türkü ve şarkıyla bitirilir.

4) İbrahimi Makamı: İbrahimi açış yapılır, iki hâne İbrahimi gazel okunur (Arada İbrahimi gezinti yapılır). Gazelhan usta ise Çargâh veya Beşiri hoyrat okur. Sonra Nevruz'un 3. katını okur, daha sonra 2. ve 1. katına dönerek bitirir.

5) Hicaz Makamı: Hicaz açış yapılır, Hicaz gezinti yapılır. Türkü ve şarkılar okunur. Gazelhan, Hicaz'ın 1. katı ve 2. katını okur, türkü ve şarkı söylenir. Hicaz'ın 3. katı Muhayyer makamında okunur. Sonra türküler söylenir, İsfahan hoyrat okunur, ardından türkü, sonra Mesnevi havası okunur. Hoyratçı, Garip Hicaz makamında Kalata hoyratını okur. Sonra yine Hicaz'a geçilir, 2. katı ve 1. katı okunduktan sonra bitirilir.

6) *Uşşak Makamı*: *Uşşak* açış yapılır, şarkı ve türküler okunur. *Gazelhan*, 1. katında iki hâne, 2.katında da iki hâne okur. Sonra 3. katını okur ve tekrar 2. ve 1. katına iner bitirir.

7) *Acem Aşiran Makamı*: *Acem Aşiran* açış yapılır, *gazelhan* iki hâneyi 1. katında okur, sonra iki hâne de 2. katında okur, daha sonra *Acem Aşiran* türkü ve şarkılar okunur, saz *Sâba Hüseyini*'ye geçki yapar. *Gazelhan* gazelini okur ve bitirir. Sazlardan biri tekrar *Uşşak*'a geçki yapar. *Gazelhan* *Uşşak* makamının 1., 2., ve 3. katlarını okuyarak bitirir.

8) *Segâh Makamı*: *Segâh* açış yapılır, *Segâh* şarkı ve türküler okunur, sonra *gazelhan* *Segâh*'in 1. katından, 2. katından ve 3. katından okuyarak bitirir. Sonra *Segâh* bir türkü okunur, sazlardan biri *Irak* makamına geçki yapar. *Irak* hoyrat okunur, sonra *gazelhan* tekrar *Segâh*'in 2. katından bir gazel, daha sonra 1. katından bir gazel okuyarak başlanılan perdede bitirir.

9) *Sâba Makamı*: *Sâba* açış yapılır, *Sâba* peşrevi geçilir. *Sâba* makamında iki türkü okunur. *Gazelhan*, *Sâba*'nın 1. katından ve 2. katından gazelini okur, sonra türküler söylenir. Daha sonra *Mahmudiye*'ye geçki yapılır ve *Mahmudiye* hoyrat okunarak bitirilir.

10) *Acem Makamı*: (*Garip Hicaz makamı*) *Acem* açış yapılır. *Acem* gezinti yapılır, *Acem* türküler okunur. *Gazelhan*, *Acem*'in 1. katında iki hâne, 2. katında iki hâne okur. Sonra *Acem* türkü söylenir. *Acem*'in 3. katında gazel okunur. (Bu arada *Sâba Hüseyinisi* de okunabilir) ve tekrar sazlarla gezinti yapılır, türkü söylenir, ardından *Acem* hoyratı okunur, türküler geçilir. Tekrar *Sâba*'nın 1. katı ve 2. katı okunarak bitirilir.

11) *Araban Makamı*: *Araban* açış yapılır, türkü ve şarkılar söylenir. *Gazelhan*, 1. katından ve 2. Katından okur. 3. katında *Mahmudiye* yerinden okuyarak tekrar *Araban* makamının 2. katını ve 1. Katını okuyarak bitirir. (Kürkçüoğlu, 2017, s. 26-27-28)

Şekil 14: Sıra Gecesi İcrası (Kazancı Bedih Yoluk, Celal Çiriş, Hanifi Polat)

Kaynak: Kürkçüoğlu, S. (2017). *Şanlıurfa Sıra Gecesi Geleneği Ve Türküleri Şanlıurfa:* Şurkav Vakfı Yayınları.

2.2. URFA'DA DİNİ MÛSİKÎ VE MEVLİD

İslâm öncesi müzik kültürünün, İslâmiyetle birlikte harmanlanıp kendine has dinamikler oluşturmasıyla Dini Mûsikî ortaya çıkmıştır. *İbn Haldun mûsikînin kemâlî bir sanat olduğunu ve devletin gelişmişlik düzeyine göre gelişme göstereceğini ifade etmiştir.* (Turabi, A (ed.).ve diy. 2017, s. 20) İslâm dininin yayılmasıyla birlikte dini hayat cami dışında varlık göstermeye başlamıştır. Dini hayatın etki alanının genişlemesi ve ibadethanelerin çoğalmasıyla birlikte mûsikî varlık alanını genişleterek tekkelerde ve diğer ibadet mekânlarında sıkça kullanılmaya başlamıştır. Cami dışında ibadet mekânlarının ortaya çıkması *tekke mûsikîsi* kavramının Dini Mûsikî formu içerisinde önemli bir yer edinmesine olanak sağlamıştır. Bu anlamda dini mûsikî kavramını iki başlık altında cami mûsikî ve tekke mûsikî olarak incelemek daha doğru olacaktır. Zaman içerisinde bu iki kavrama ait unsurların birbirilerinin varlık alanında yer aldığı görülse de temelde ayrı başlık altında incelemek gerekmektedir. Urfa özelinde ise yine bu iki formun birbirini özümlediği, ortak bir yapıda kullanıldığı görülmektedir. (Akpınar, 2011, s. 53)

2.2.1. Cami Mûsikîsi

Camilerde ibadetlerin öncesinde veya sonrasında, genellikle doğaçlama olarak icra edilen bir formdur. Mûsikî bilgisine sahip müezzinlerin okudukları ezan, kâmet, cemaatle kılınan namazlarda imamın kıraati, namaz sonrası yapılan tesbihatlar, farklı zaman zaman dilimlerinde okunan *salâ, tekbir, mevlid, temcit, münacaat, mi'raciyeler* cami mûsikî olarak bu türün içerisinde yer alır. (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,1994, s.359) Urfa mûsikîsinin zengin yapısı içerisinde cami mûsikîsi formlarına bakıldığında bilinen kavramlardan ziyade farklı unsurları da görmek mümkündür. Urfa özelinde cami mûsikîsi formlarını; *feraciye, salâ, teravîh salâvatı, hatim zikirleri, salât-ı kemâliyye, tekbir ve salavâtlar* olarak sıralayabiliriz. (Akpınar, 2011, s. 54)

2.2.1.1. Ferâciye (Faraşlık/ Faracılık)

Arapça bir kelime olan “ferac” kelimesi “sıkıntıdan kurtulmak, inşirah, zafer, fütuhât” gibi manaları ifade etmektedir. Urfa’da halk arasında “Faracılık” ya da “Faraşlık” olarak da bilinmektedir. Faraciye, kişilerin talebi üzerine ya da cuma geceleri salâlarla birlikte okunur. *Bunun dışında günün herhangi bir saatinde minârede, imam veya müezzin tarafından icrâ edilmektedir. Bazen yatsı ve sabah ezanlarından sonra okunsa da daha çok gündüz saatlerinde ezan sonrası veya namaz vakitleri arasında okunmaktadır*. (Sahil, A. 2009. s. 33) İnsanlar faracılığı işittiklerinde okutan kişiye ve cümle sıkıntısı olanlara bu sıkıntılarından kurtulmaları için duâ ederler. *Feraciye’nin güftesi, Arapça olup Türk mûsikîsi makâm ve nağmeleriyle okunmaktadır. Güftenin kime ait olduğu veya kim tarafından tertiplenerek başlatıldığı bilinmemektedir. Umumiyetle mâbed mûsikî formları sıkı sıkıya muhafaza edildikleri için günümüzde yetmiş seksen yaşındaki insanların babalarından ve dedelerinden naklettikleri şifâhî bilgilere dayanarak feraciyenin, en az iki yüzyıllık geçmişi olan önemli bir kültür unsuru olduğunu söyleyebiliriz.*

(Akpınar, H. 2008. s.191)

FARACLIK

“Allâhümme yâ fârice’l-ferac
Ve yâ men indehû mefâtihi’l-ferac
Ve yâ ümmete Muhammed
Rahimallâhu li men deâ lenâ bi’l-
feraci ve’l-âfiyeh
Ve yâ men bedîu’s-semâvâti ve’l-ard
Ve yâ mâlike’l-mülk, yâ ze’l-celâli
ve’l-ikrâm
Yâ Kerîm, yâ Rahîm, yâ Allah
Bi-rahmetike yâ erhame’r-râhimîn”

TÜRKÇE ANLAMI

“Ey Allah’ım, ey kurtuluşu sağlayan,
Ve ey kurtuluşun anahtarı yanında
olan,
Ve ey Muhammed ümmeti,
Bize kurtuluş, ferah ve âfiyet dileyene
Allah rahmet etsin.
Ve ey gökleri ve yeri yaratan,
Ve ey mülkün mâlikî, ey celâl ve
ikram sahibi,
Ey Kerîm, ey Rahîm, ey Allah!
Ey merhametlilerin merhametlisi!
Senin merhametine sığınıyoruz.”

Faracılık genel olarak *saba* makamında icra edilir. İçerisinde çeşitli makamsal geçkiler yapılarak etkili bir icra ortaya konulmaktadır. Bazı ilçe ve bölgelerde Hüseyini olarak da icra edildiği görülmektedir. (Akpınar, H. 2011, s. 58)

2.2.1.2. Salâ

Türk din mûsikisinde Hz. Peygamber’e getirilen salâtlar “salâ” olarak telaffuz edilmiştir. Bir Türk din mûsikîsi formu olarak salâ, daha çok câmi mûsikîsi formu olarak yer almışsa da gerek tekke mûsikîsi gerekse diğer dîni-tasavvufî toplantılarda da bir müzikal form olarak kullanılmıştır. Câmi mûsikîsinde kullanılan besteli salâlar: “Cenâze Salâsı, Sabah Salâsı, Cuma ve Bayram Salâsı” olarak sıralanabilir. Bu salâlar tıpkı ezan gibi minarelerden bazen tek bazen de iki müezzin tarafından okunur. İki müezzinin okuduğu salâya “çifte salâ” adı verilir. (Harmancı, 2013, s. 158) Buhurizâde Mustafa İtrî’nin Segâh Tekbir, Sagah Salât-ı Ümmiyye, Dilkeş-hâveran Sala, Maye Cuma Salâtı gibi bu alanda pek çok bestesi mevcuttur. Hatip Zâkiri Hasan Efendi’nin ise Hüseyinî Cenaze Salâsı, Dilkeş-Hâverân Sabah

Salâsı, Bayatî Cuma ve Bayram Salâsı, Nühüft Mersiye-İ İmam Hüseyin en meşhur besteleridir. (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1997, S. 319). Urfa’da “Urfa ağzı” diye tabir edilen bir okuyuş ile yöreye özgü bir okuyuşla çokça salâ çeşidine rastlamak mümkündür.¹³

2.2.1.3. Teravîh Salâvatı

Ramazan ayında cemaatle kılınan toplamda yirmi rekâtta oluşan namaza teravîh namazı denir. Genellikle her iki rekâtta nadiren dört rekâtta bir selam verilerek salâvat-ı şerif ve tesbih okunur. Müezzin ile birlikte mûsikî kabiliyeti olan cemaatten üç veya dört kişi Eski Çargâh makamında yüksek perdeden hızlı bir şekilde üç kere tekrar eder.

“Sübhânallâh ve’l-hamdulillâh ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi’l-aliyyi’l-azîm.”

Bir sonraki iki rekâtın sonunda ise yine aynı makam ve hızda Hz. Peygamber ve ehl-i beytine salâvat getirilmektedir.

“Allâhümme salli alâ seyyiddinâ Muhammed’in ve alâ âli Muhammed.”

Müezzin ile birlikte mûsikî kabiliyeti olan birkaç cemaat teravîh namazı tamamlanıncaya kadar bu şekilde devam eder. Teravîh namazının son rekâtı tamamlandığında ise “Salât-ı Kemâliye” okunur. Segâh makamında orta hızda cami cemaatinin de eşlik etmesiyle birlikte okunmaktadır.¹⁴

2.2.1.4. Hatim Zikri

Sabah namazından önce veya ikindi namazından sonra bazı camilerde “mukabele” adı verilen, Kur’an-ı Kerîm’i en baştan başlayarak her gün yirmi sayfa yani bir cüz okumak sureti ile her ay bir veya iki kez hatim yapılır. En az 3-4 bazen daha fazla din görevlisi veya hâfız eşlik eder. Birçok kişi birlikte okuduğu için “karşılıklı” anlamına gelen “mukabele” ismi yaygın olarak kullanılmaktadır. Urfa’nın en eski ve en büyük cami’lerinden biri olan Ulu Cami’de bu kültür yıllardır

¹³ Bkz. Hüseyin Akpınar, Şanlıurfa’da Dinî Mûsikî, 2011, sf. 63.

¹⁴ Bkz. Hüseyin Akpınar, Şanlıurfa’da Dinî Mûsikî, 2011, sf. 67.

kesintisiz olarak sürdürülmektedir. Ramazanda ise birçok camide mukabele geleneği yaşatılmaktadır.

Hatim töreni 30. cüze gelindiğinde “Duhâ” suresiyle birlikte başlar ve “Nâs” suresine kadar her bir sureyi bir kişi okumak suretiyle sureler bitirilir. Hicaz ailesine mensup, “Mesnevi” olarak bilinen makamla kıraatler bir ahenk içerisinde devam eder. Her bir kıraatin arasında, cemaatin cumhur olarak eşlik ettiği Kelime-i Tevhîd okunur. Kıraatler genellikle hâfızlar tarafından yapıldığı için ezbere okunur fakat Kur’an-ı Kerîme bakarak da okumalara rastlamak mümkündür.¹⁵

2.2.1.5. Salât-ı Kemaliyye

Arapçada genel olarak “duâ”, hususi olarak da “namaz” anlamındaki Salât Türk Mûsikîsinde bestelenmiş duâlara denilmektedir. (Akpınar, H. 2011, s. 70) Okunulan yer ve zamana göre çeşitleri vardır. *Salâtın metni, Halvetiye tarîkatının Bekrî kolunun kurucusu Şeyh Mustafa Kemâleddin el-Bekrî (1688-1749)’ye ait olup Ahmet Hatipoğlu tarafından Hüseyinî makamında notaya alınmıştır. Ayrıca Halvetiye tarîkatında Uşşâk makamında okunan besteli bir şekli daha bulunmaktadır. (Turabi, (ed) ve diğ. 2017, s. 122)* Esasen tekke mûsikîsi formu olmasına rağmen Urfa’da cami mûsikîsi olarak da icra edilmektedir. Teravih namazlarının sonunda Segâh makamındaki besteli şekli ile icra edilir. Nûri’l-Hüdâ bölümü okunurken cemaat elini yüzüne ve vucuduna sürerek mesheder. Mevlid törenlerinde ise mevlidin hemen başında Uşşâk makamındaki besteli şekliyle icra edilir. Tam olarak ne zaman ve kim tarafından bestelendiği bilinmemekle birlikte yaklaşık 200 yıllık bir geçmişe sahip olduğu düşünülmektedir. (Akpınar, H. 2011, s. 72)

2.2.1.6. Tekbir ve Salâvat

Tekbir, Allahın yüceliğini, büyüklüğünü ve her şeyden üstün olduğunu ifade etmektir. *“Allahu Ekber” ifadesinin içinde bulunduğu cümlelerin, usûlsüz ve şifai/doğaçlama olarak ezgilendirilmesiyle oluşan bir türdür. (Akpınar, H. 2011, s. 75)* Günümüze yaygın olarak okunan “Segâh” makamındaki tekbirin bestesi Hâtib

¹⁵ Bkz. Hüseyin Akpınar, Şanlıurfa’da Dinî Mûsikî, 2011, sf. 78

Zâkirî Hasan Efendi (ö.1623) veya Buhurizâde Mustafa İtrî Efendi'ye (ö.1712) ait olduğu söylenmektedir. Günümüzde birçok vesile tekbir okunmakta ve bu adet geleneksel bir şekilde sürdürülmektedir. *Asker uğurlama doğum, düğün, sünnet merâsimi vb. her türlü sosyal olayda topluca okunan tekbîrin cemâat üzerinde bıraktığı tesir yadsınamaz bir gerçektir.* (Turabi, (ed) ve diğ. 2017, s. 89) Urfa'da icra edilen tekbir yine “segâh” makamında fakat “Urfa Ağzı” diye tabir edilen farklı bir tarz, tavır ve üsluptadır. (Akpınar, H. 2011, s. 75) Anadolu'da çeşitli vesilelerle okunan tekbir Urfa'da da birçok vesile ile okunmaktadır. Mevlid törenlerinde Doğum Bahrine gelindiğinde, bahrin sonunda Hz. Peygamber'in dünyaya gelişlerine saygı göstermek için merasimde hazır bulunan cemaat ayağa kalkmak sureti ile ellerini göbek hizasından bağlar ve tekbir getirmeye başlar. Urfa'nın meşhur mevlidhânlarından Celal Çiriş bu uygulamanın mevlid merasimlerinin olmazsa olmazı olduğunu ifade etmektedir. (Kişisel görüşme 11 Mayıs 2019) Mevlid merasimlerinin dışında dini bayram ve kandil gecelerinde cami ve minarelerden tekbir ve salâvat icra edilmektedir.

2.2.2. Tekke Mûsikîsi

Dini Mûsikînin cami mûsikîsi dışındaki diğer kolu *tekke mûsikîsidir*. Tarikatların zikir törenleri sırasında icra ettikleri mûsikîye “*tekke ya da tasavvuf mûsikîsi*” denir. *Bu mûsikî de, tasavvufî bir lirizm ve neş'e hâkimdir. Tasavvuf ehline mûsikî, insanı Allah'a yaklaştıran ve yücelten bir vasfa sahip olduğu müddetçe daima rağbet görmüştür.* (Kaplan, 1991, s. 14) Bazı tekkelerde enstrüman kullanılmadan mûsikî icra edilirken bazılarında ise bendir, ney, tanbur, kanun, rebab gibi enstrümanlar kullanılır. Tekke mûsikîsi ile cami mûsikîsini birbirinden ayıran en önemli husus cami mûsikîsinde enstrümanların kullanılmamasıdır.

30 Kasım 1925 yılında 667 sayılı kanun ile tekkelerin dergâhlardaki faaliyetlerine son verilmesiyle birlikte tekke mûsikîsi faaliyet alanlarını kaybetse de buna karşın bazı tarikatlar faaliyetlerini camilerde sürdürmeye devam etmiştir. Urfa dergâh cami külliyesinde geçmişi en az 200 yıla dayanan tarikat usulleri günümüzde faaliyetlerini halen sürdürmektedir. Ne zaman başladığı tam olarak bilinmese de yaygın görüşe göre Şazeli Şeyhi Ali Dede tarafından (ö.1651 den sonra) başlatıldığı

ifade edilmektedir. *Günümüz Dergâh Camii'nde yer alan usûlleri bir tarikat adı altında toplamak veya bir zümreye ait kılmak söz konusu değildir. Aslında sistemli bir tarikat geleneği ve tarikatın başında bir şeyhin olduğu dönemlerde de yol ve zikir her kesime açıktır. Tarihsel süreçte bir Şazelî şeyhi ile başlayan usûller, daha sonra Kadirî halifeleriyle devam ettirilmiştir. Tarihi seyri içerisinde Dergâh Camii'nde yapılan usûlleri yöneten şeyhler bir tarikat misyonu taşımış fakat usûller hiçbir zaman bir tarikata mâl edilmemiş ve usûllere katılım sadece bir tarikatın müntesipleriyle sınırlandırılmamıştır. Usûlleri düzenli olarak takip eden müdavimlerin de ortak düşüncesi, buranın Hz. İbrahim Peygamber'in makamı olduğu; kurulan zikir halkasının ister bir tarikat/cemaât müntesipi olsun ister olmasın her kesimin katılımına açık ve herkesi kucaklayan bir yapı teşkil ettiği yönündedir.* (Öksüzöğlu, 2015, s. 42)

Tasavvuf, Urfa'da insanların inanç, ibadet ve düşünce sistemini, sanat ve edebiyatını etkilediği gibi mûsikîsini de etkilemiştir. Urfa'da tekke mûsikîsi, sözleri din ve tasavvuf muhtevalı, ezgisi halk müziği ezgilidir. Tekke Mûsikîsi, Şanlıurfa'da kendine özgü ağız, tavır ve tarzda icra edilmektedir. (Akpınar, H. 2011, s. 80) Urfa'nın kendine özgü ağız ve tavrını tekke mûsikîsinde de görmek mümkündür. Urfa özelinde tekke mûsikîsi formlarını şu şekilde ifade edilebilir: *çifte, tek, şuşul, deyiş, dergâh zikri ve mevlid.*

2.2.2.1 Çifte

Urfa'da cumhur olarak okunan dini mûsikî örneklerine *çifte* denir. Melodik olarak hareketli ve coşkuludur. Bu eserler topluca okunduğu için *çifte* olarak isimlendirilmiştir. Çifteler bendir, arbane, def, kudüm gibi ritim çalgıları ile icra edilir.¹⁶ Urfa'da okunan çiftelerde genellikle halk müziği ve sanat mûsikîsinin ezgi ve motifleriyle, "Urfa Ağzı" diye tabir edilen yöreye has üslup ve okuyuş tavrıyla icra edilir. Bu anlamda çiftelerin özgün bir karakter yansıttığı söylenebilir. Bazı çiftelerin melodileri farklı dillerde (Türkçe, Kürtçe, Arapça) ve farklı güftelerle okunabilmektedir. *Urfa yöresine ait geçmişten günümüze intikal eden onlarca çifte*

¹⁶ Çifteler 1970'li yıllardan beri ritim çalgılarıyla icra edilmektedir. Urfa'da mevlidinde Ritim çalgısı ile çifte icrasını başlatan Celal Çiriş olmuştur.

mevcuttur. Bunlardan bir kısmı söz ve beste açısından anonimdir. Güfteleri belli olanlar çoğunlukla Yunus Emre, Ahmed Kuddûsî, Niyâzî Mısırî, Şemseddin Sivâsî, Erzurumlu İbrahim Hakkî, Eşrefzâde Rûmî ve Aziz Mahmud Hüdâyî gibi tarikat önderi ve mutasavvıf şairlere aittir. Sözleri Urfalı şairlere ait olan çiftelerin yanı sıra bayan şairlere ait güfteler de mevcuttur. (Akpınar, H. 2011, s. 81) Çifteler tekkelerde okunabildiği gibi zaman zaman camilerde yapılan mevlid merasimlerinde de okunabilir. Bu nedenle cami/tekke mûsikîsinin ortak kullanılan bir formu olduğu söylenebilir.

2.2.2.2. Tek

Urda'da dini mûsikî meclislerinde solo olarak icra edilen, genellikle serbest okunan ezgilere “tek” adı verilmiştir. *Hoyrat, gazel, kaside* gibi farklı türler, “tek” olarak bir isim altında okunmaktadır. (Akpınar, H. 2011, s. 84)

2.2.2.3. Şuğul

Güftesi Arapça, bestesi Türk mûsikîsi makamlarıyla bestelenmiş ilahilere “şuğul” denmektedir. Tarikatların zikir törenlerinde ve mevlid merasimlerinde sıklıkla okunmaktadır. Urfa konum olarak Arap ülkelerine yakın olması sebebiyle Arap mûsikîsi ile doğrudan bir ilişkisi söz konusudur. Ayrıca bölgede yaşayan Arap nüfus sebebiyle yine Arapça güfteli çiftelere ilginin yoğun olduğu ve bu sebeple de sıklıkla okunduğu söylenilebilir. (Akpınar, H. 2011, s 81-82)

2.2.2.4. Deyiş (Nefes)

Alevi-Bektaşilerin fikirlerini dile getirdikleri manzum eserlerdir. Cem ve ikrar ayinlerinde bir beste ile birlikte okunmaktadır. “Nefes”, Urfa yöresinde “Deyiş” olarak bilinmektedir. Deyişler, aynı zamanda Türk halk müziği olarak da icra edilmektedir. Urfa yöresinden Türk halk müziği repertuarında yer almış birçok “deyiş” mevcuttur. Urfa'nın Kısas beldesinde halen Cem âyinleri devam ettirilmektedir. (Akpınar, H. 2011, s. 82-83)

2.2.2.5. Dergâh Zikri

Tasavvuf terminolojisiinde zikir, “Allah’ı anmak, hatırdan çıkarmamak ve unutmamak” şeklinde ifade edilir. Zikir, tasavvuf ve tarikat ehli kimselerin belli kelime ve ibareleri çeşitli miktar ve yerlerde usûlüne uygun bir şekilde ferdî ya da toplu olarak yerine getirdikleri bir riyâzettir. (Tenik, A. 2002, (S.8) s. 97) Urfa Dergâh Camii külliyesinde uzun yıllardır sürdürülmektedir. Birçok tarikatın evrâd ve ezkârını barındırmaktadır. Bu zikrin en önemli özelliği, bilinen tarikat zikirlerinden farklı olmasıdır. Asırlardır kesintiye uğramadan devam edip gelen Dergâh Camii zikri herkesin katılımına açık bir zikirdir. Bu yüzden halkın bütün kesimlerince kabul görmüştür. (Akpınar, H. 2011, s. 87)

Eldeki sınırlı kaynaklar ve Dergâh Camii müdavimlerinin aktardığı bilgilere göre, 17. yüzyılda Şâzelî Ali Dede ile başladığı rivayet edilen ve günümüze kadar kesintisiz bir şekilde uygulanagelen Dergâh Cami usûllerinin sevk ve idaresi, ilk olarak Balıklıgöl’ün içersinde yer alan küçük türbede medfun bulunan Şâzelî Ali Dede tarafından yürütülür. Şâzelî Ali Dede’nin vefatının ardından posta, Derviş Eyüb Efendi (ö.1781) geçer. (Öksüzöğlu, 2015, s. 42)

Derviş Eyüb Efendi’nin ardından yerine oğlu Derviş Abdal Muhammed Efendi (ö.1814) geçer. Usulleri idare etmeye başlar. Kendisinden sonra yerine yetiştirdiği oğlu Dede Osman Avni (ö.1883) posta geçer. Dede Osman Avni: Kâdirî, Halveti ve Nakşibendî tarikatlarından icazetli büyük âlim Şeyh Abdülkadir Kemâleddin Erbilî’nin halifesidir. *Dergâh Camii’sinin haziresinde bulunan Dede Osman Avnî’nin kabrinin baş dikmesinde, babasının ve dedesinin tarikat ehli şeyhler ve seyyid oldukları, yani atadan dededen tasavvuf ehli bir aileye mensup olduğu kayıtlıdır. (Tenik, A. 2018. s.37.) Dede Osman Avni’den sonra yerine halifesi Derviş Halil Hâfız (1832-1907) geçer. Halil Hâfız’ın vefatının ardından posta Dede Osman Avni’nin talebelerinden Antepli Baba Mustafa Efendi geçer. (ö.1921) Günümüzde ise bu görevi Dergâh Camii eski müzezzinlerinden Mehmet Kılıç yönetir. (Öksüzöğlu, 2015, s. 52)*

Dergâh zikri için tarikat zikirleri gibi düzenli, belli kaide ve kurallardan söz etmemiz mümkün değildir. Sistemli bir tarikat geleneği ve şeyhi olmadığından dolayı zikre katılmak isteyenler için giriş töreni yapılmaz ve sâliklerin yerine getireceği

prensipler istenmez, ferdî ve toplumsal virdler şart koşmak, günlük ve haftalık riyazetler uygulamak söz konusu değildir. Allah'ı anarak huzura kavuşmak isteyen herkes zikir âdabına uymak şartı ile halkaya katılabilir. Dergâh zikri günde üç vakit yapılır. Her vakitte ayrı virdler okunur; sabah namazında mescitte icra edilirken ikindi ve yatsı zikirleri camide yapılır. Sabah zikrinde, "Evrâd-ı Fethiye" okunur.¹⁶² vird sabah namazının sünnetinden sonra "Esmâü'l-Hüsna" okunarak başlar. Farz namazından sonra sırasıyla, 3 defa "Tövbe-istiğfar" edilir, 10 defa "Vallâhu'lhamdu ve huve alâ külli şeyin kadîr", 50 defa "Lâ ilâhe illallah" ile beraber 99 lafzai celâl, 3 defa "Hasbunâllâhu ve ni'me'l-vekîl", 3 defa "Subhhâne rabbiye'laliyyi'l-âlâ'l-vehhâb", 19 defa "Subhâne" ile beraber Allah'ın sıfatları tekrar edilir. "Lâ havle" den sonra "Esmâü'l-Hüsna" okunur, 21 defa Rasûlullah (s.a.v.)'a "salât ü selâm" getirildikten sonra post duâsı yapılarak zikir sona erer.

İkinci zikri; ikindi namazından sonra câminin içinde yapılır. Burada "Hizbu'l-Bahr" okunur. ¹⁶³ Hizbu'l- Bahr'da sırasıyla, Nebe' (Amme) sûresi, Nasr sûresi, Fetih sûresinin 29. âyeti, "Rabbi yessir velâ tuassir aleynâ yâ müyessir kulle asîr", Arap alfabesi, Esmâü'l-Hüsna, 3 defa "Kâf hâ yâ ayn sâd", Yâsîn sûresinin ilk dokuz âyeti, "Tâ sîn", "Hâ Mîm", "Ayn Sîn Kâf", 7 defa "Hâ mîm" 3 defa "Allahü hayrun hâfîzâ", 3 defa "Huve Rabbü'l-arşı'l-azîm", 3 defa "Bismilahi'llezî lâ yedûrru mea ismihi şeyun fi'l- ard velâ fi's-semâ ve huve'ssemîu'l-alîm", 3 defa "Velâ havle velâ kuvvete", 33 defa "Selâmun kavlen mi'r-Rabbi'r-rahîm", 33 defa "Selâmun hiye hatta mat-lai'l-fecr" 33 defa "Allah, Allah, Allah", 3 defa "Kelime-i Tevhîd" okunur. Zikir, post duâsı edilerek son bulur.

Yatsı zikri, fazla kalabalık olmadığından dolayı câmi içinde yapılır. Namazdan sonra icra edilen zikirde sırasıyla, 50 defa "Allahumme salli alâ seyyidenâ Muhammed", 500 defa "Lâ ilahe illallah", 133 defa "Allah, Allah, Allah", 133 defa "Hû, Hû, Hû" okunur. Bütün zâkirler, virdleri huşû ile sesli ve ahenkli bir şekilde okurlar. Bu zikir de diğer iki zikirde olduğu gibi post duâsı ile son bulur. Hizbu'l-Bahr'ın (İkinci zikrinin) mûsikî açısından incelenmesi; Zikir, yukarıda zikredilen sûre ve âyetlerin okunmasıyla başlamaktadır.

Bu tilavet, Kur'ân-ı Kerim'in genel okunuş formatının dışında zikir formatı içinde, mahreç ve tecvit kaidelerine özen gösterilmeden okunmaktadır. Söz konusu sûre ve

âyetler Hüseyinî makamında icra edilmektedir. Fakat Hüseyinî makamı dizisinin tamamı kullanılmamakta; Nevâ ile Gerdaniye perdeleri arasındaki dört ses etrafında melodik bir yapı oluşturulmakta zaman zaman Çargâh perdesine inilmektedir. Bazen Acem perdesi kullanılarak inişler yapılmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'den sûre ve âyetlerin okunmasından sonra başlayan evrâd ve ezkâr bölümü de yine Hüseyinî makamında devam etmektedir. Bir Aşr-ı Şerif tilaveti ve post duâsından sonra ,Yâ Hay, Yâ Kayyûm, Yâ Allah' cümlesi Hicâz makamında okunmaktadır. Bundan sonra tekbir ve salavât Segâh makamında ,Urfa ağzı ve tavrı ile icra edilmektedir. (Akpınar, H. 2011, s. 90-91-92)

2.2.2.6. Mevlid

Mevlid lügatta doğum anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in methi ile farklı bir mana kazanmış ve mûsikî ile bütünleşerek dini mûsikînin en önemli formlarından birine dönüşmüştür. *Dinî mûsikîmiz açısından mevlîd formu, dinî mûsikînin halka dönük olan canlı ve en yaygın olan formlardan biridir.* (Koca, F. 2019. s.160). *Tarihten günümüze çoğunlukla din âlimleri ve mutasavvîf şairler tarafından çeşitli dillerde çok sayıda mevlid yazılmıştır.* (Akpınar, H. 2020. s.170) Yazılan bu mevlidler mûsikî kabiliyeti güçlü mûsikîşinaslar tarafından çeşitli makamlarda güdümlü doğaçlama yapılarak belli bahir sırasına göre ve solo olarak okunmuştur. Ağırlıklı olarak erkek hâfızlar tarafından gür ve tiz perdelerden okunur. Mûsikî ve edebiyatın güçlü olduğu bölgelerde sıklıkla mevlid manzumelerinin yazıldığı görülmektedir. Hatta şairlerin mevlid yazmak için birbirleriyle yarıştıkları da görülmüştür. Aynı dönem şairlerinin birbirilerinden etkilenerek yazdıkları şiirlere rastlamak da mümkündür. Şüphesiz mevlid tarihinin en özel yerine sahip eser Süleyman Çelebi'nin "Vesîletü'n Necât" isimli eseridir. Ünü yazıldığı dönemin sınırlarını aşmış günümüzde dahi özel bir yere sahiptir. Farklı dillere çevrilerek İslâm dünyasının birçok bölgesinde sevilerek okunmuştur. Eserin bu denli çok sevilmesi kendi döneminin şairlerindeki mevlid yazma konusunda şevklendirmiştir. Bazı şairler Süleyman Çelebi'nin mevlidine eklemeler yaparak yeni mevlidler ortaya koymuştur. İstanbul merkezli mevlid üslûbu önce kendi bölgesini daha sonra ise Anadolu'yu

etkisi altına alarak pek çok merkezde özgün yöresel üslûplarla mevlid metnlerinin yazılmasına ilham kaynağı olmuştur.

Anadolu’da farklı mevlid metinleri yazılmış ve o yörelerin kendi geleneksel unsurlarıyla yeni mevlid varyasyonları geliştirilmiştir. Anadolu’nun birçok noktasında olduğu gibi Urfa da bu gelişmelere kayıtsız kalmamış ve bölgede birçok mevlid metninin yazıldığı görülmektedir. Bursa’da şekillenen bu edebî form, kilometrelerce uzakta olan Urfa’yı etkileyerek bölgede yaşayan farklı milletlere dahi ilham kaynağı olmuştur.

İnsanlar hayatları boyunca yaşamlarının her alanında mevlide yer vermişlerdir. Kişinin doğumundan vefatına kadar, sünnet, evlilik (nikâh), hac ibadeti dönüşleri, vefat eden kimsenin vefatının belirli günleri (yedisi, kırkı, elli ikinci gecesi, yıl dönümü) gibi vesilelerle mevlid okutmuşlardır. Mevlid, temelde insanların toplanmasına vesile olması hasebiyle onları kötülüklerden alıkoyarak arınmalarını sağlayan önemli bir araçtır.

Mevlidin Tevhid Bahri Allah’ın varlığını ve birliğini, kudret ve sanatını anlatır. Allahın rahmet sıfatıyla insanları nasıl affedebileceği konusunda öğütler vermesi bakımından ayrıca bir nasihat niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte mevlidlerde Hz. Peygamber’in hal ve hareketlerini, şimalini, hileyi şerifini ve doğumunu anlatarak mevlidin yazılma amacına binaen okutulmasında da Hz. Peygamber’in şefaati umulmaktadır. Urfa’nın önemli mevlidhânlarından, aynı zamanda mevlid müellifi Celal Çiriş ile mevlid sohbetinde şu sözleri ifade etmiştir:

Mevlid aslında davettir. Allah’a, Hz. Muhammed’e ve kişinin yeniden dirilişine davettir. Allah (c.c.) Enam Suresi 122 ayetinde şöyle buyurdu:

“Ölü iken bir nur vererek dirilttiğimiz” diyor. İnsanlar yaşayan bir ölü gibidir. “Nur verip dirilttiğimiz insanlar karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu?” Ölü iken dirilmek vesilelere bağlıdır. Kimisi bir ilahi, ezan, mevlid, Kur’an yahut bir sohbet dinler; o ve bu şekilde Allah’a münib olur ona yönelir. “Allah (c.c.) kim bana yönelirse ben onu sırat-ı müstakim üzere yürüyebileceği bir zemine getiririm.” buyuruyor. Yusuf Sami Efendi’nin mevlidinin birinci bahrinde;

“Hazreti haktan hidayet isteyen,

Mevlidi pâkî Resullullah gel.”

Burada bir davet var. Allaha davet, Hz. Muhammed’e davet ve yeniden dirilmeye davet. (Kişisel Görüşme 11 Mayıs 2019)

Mevlidi ekseriyetle mûsikî kabiliyeti olan hâfızlar, imam ve müezzinler icra etmektedir. Bunun yanında mûsikî kabiliyeti olan, mevlid ile alakadar kişilerde icra edebilmektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

URFA'DA MEVLİD

3.1. URFA'DA OKUNMUŞ/OKUNAN MEVLİD METİNLERİ

Türk edebiyatının en kapsamlı türlerinden mevlid, ülkemizin her yerinde olduğu gibi Urfa ve çevresinde de sıklıkla okunan bir mûsikî formu olmuştur. Süleyman Çelebi'nin Bursa'da yaktığı meşale Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Urfa'da da etkisini göstererek yeni mevlidlerin ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Urfa'da edebiyat ve mûsikî köklü bir geçmişe sahiptir. Bu iki türün ilişkisi yeni türlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Edebiyat ve mûsikînin bir arada yer aldığı mevlid törenleri Müslüman halk tarafından çokça beğenilmiştir. Urfa ve çevresinde mevlid yazan ve yine bu bölgede okunan mevlidlere bakıldığında birçok şairle karşılaşmaktadır.

Genel olarak bu bölgede okunmuş/okunan mevlidleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Diyarbakırlı Tayyar-zade İbrahim Re'fet Efendi (ö.1903) - *Tarz-ı Cedid*
2. Siverekli Yusuf Sami Efendi (ö.1932) - *Mevlidü'n-Nebi*
3. Siverekli İbrahim Re'fet Efendi (ö.1938) - *Mevlid-i Şerifü'n-Nebeviyye*
4. Osman Remzi Kürkcüoğlu (ö.1926) - *Mevlîd-i Nebevî*
5. Kıratoğlu Emin (ö.1934) - *Mevlid-i Şerif (?)*
6. Furuği (Muharrem Hoca) (ö.1940) - *Mevlid (?)*
7. Abdî Mahmut (ö.1901) *Mevlid (?)*
8. Ahmet bin Hacer el-Haytemî (ö.973) - *Mevlidü İbn Hacer'i*
9. Hasan Ertuşî (ö.1491) - *Mevlidü'n Nebi*

İsmi zikredilen şairlerin mevlidleri kendi dönemlerinde ve sonraki süreçlerde sevilerek okunmuştur. Günümüz mevlid törenlerinde ise Diyarbakırlı Tayyar-zade İbrahim Re'fet Efendi'nin *Tarz-ı Cedid* adlı eseri ve Siverekli Yusuf Sami Efendi'nin *Mevlidü'n-Nebi* adlı eseri okunmaktadır¹⁷. Geleneksel mevlid anlayışını sürdüren

¹⁷ Bkz. Hüseyin Akpınar, Urfa'da Mevlid ve İlâhîler, 2014. Ankara 2014, s.19

bazı mevlidhânlar Osman Remzi Kürkçüoğlu'nun *Mevlîd-i Nebevî* ile Kıratoğlu Emin Efendi'nin Mevlidini okumaktadırlar. Bazı bölgelerde Kürtçe mevlid olarak bilinen Hasan Ertuşi'nin *Mevlidü'n Nebi adlı eseri de okunmaktadır*.

Bunun yanı sıra zaman zaman Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ından çeşitli bölümler de okunmaktadır. Bazı mevlid törenlerinde nadir de olsa sadece bir şairin mevlidinin okuduğuda olmuştur. Fakat genellikle bir mevlid töreninde birçok müellifin mevlidinden bölümler okunmaktadır. Bu işten maksat Mevlid törenlerinden elde edilecek ecirden diğer müelliflerin de bir pay almasıdır. Urfa'da okunan mevlidlerden matbu metin olarak günümüze ulaşan mevlidler Diyarbakırlı Re'fet Efendi'nin "*Tarz-ı Cedid*", Siverekli Yusuf Sami Efendi'nin *Mevlidü'n-Nebi*, Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'nin "*Mevlîd-i Nebevî*", Hasan Ertuşi'nin "*Mevlid-i Nebi*" ve Siverekli İbrahim Re'fet Efendi'nin "*Mevlid-i Şerifü'n-Nebeviyye*" şeklindedir. Matbu bir metni olmadan usta çırak ilişkisiyle günümüze ulaşmış mevlidler de vardır. Bunlar Kıratoğlu Emin Mevlidi ve Furuği mahlaslı Muharrem Hoca'nın mevlidleridir. Bu iki mevlid şairinin mevlidlerinin tamamı bulunmasa da bazı bölümleri mevcuttur.

Mevlid icraları genellikle bir grup/takım halinde gerçekleştirilir. Kendi alanında yetkin kişiler bir araya gelerek mevlid grupları/takımları oluştururlar. Bu guruplar da mevlid icrası bakımından her grup üyesinin farklı görevleri söz konusudur. Mevlidin ana şeması ve bölümleri "*pêşeng*" denilen kişi tarafından okunmaktadır. Mevlidin genel idaresi onun sorumluluğundadır. Zâkirlerden biri "*tek*"leri (*gazel, hoyrat, manî*) okur, diğeri "*mucize*"leri, bir diğeri ise "*çifte*" denilen hareketli ilahileri okur ve yönetir. Bu anlamda herkesin vakıf olduğu bir alan mevcuttur. Grup üyeleri birbirilerinin alanına müdahale etmeden ortak bir ahenk oluştururlar. Mevlid takımları kendi aralarında birbirilerine gösterdikleri saygıyı farklı gruplara da gösterir. Örneğin bir gurubun okuduğu *ilahi, gazel, mucize* gibi mevlid unsurlarını diğer gruplar okumamayı tercih ederler. Aynı ilahiye yahut gazeli bir başkasının okuması saygısızlık olarak nitelendirilir hoş karşılanmazdı. Buna rağmen her grubun geniş bir repertuarı bulunmaktadır. Gazel ve ilahilerin çeşitliliği ile birlikte farklı makamlardaki icralarıyla okuyucular ustalıklarını sergilerler. Bu bakımdan yörenin zengin bir mûsikî repertuarının olduğundan söz edilebilir.

3.2. URFA'DA MEVLİDİN OKUNMA AMAÇLARI

İnsanların mevlidi hayatlarına adapte edişıyla birlikte yaşanan her hadisenin akabinde mevlid okumak bir gelenek haline dönüşmüştür. Bu düşüncenin temelinde Allah'a yakın olmakla birlikte, Hz. Peygamber'in şefaatlerine nail olabilmek düşüncesi bulunmaktadır. Urfa'da çeşitli sebeplerle mevlid törenleri tertiplenmektedir. Kişinin doğumuyla birlikte isim koyma ve sünnet merasiminde, askere gidiş-dönüşlerde, evlilik merasiminde (nikâh), hac ibadeti gidiş/dönüşlerinde, kişinin vefatı vesilesiyle mevlid okutulmuştur. Günümüzde de bu uygulamaların birçoğu sürdürülmektedir.

3.3.URFA'DA MEVLİD TÖRENLERİNİN YAPISI

Mevlid töreni tertiplenirken birkaç aşamadan bahsetmek gerekir. Hazırlık, davet, icra ve ikram aşamalarıdır.

3.3.1 Mevlid Merasimine Hazırlık

Hazırlık aşamasında törenin içeriğine göre örneğin evlilik ise konuklar davetiye ile yahut sözlü olarak davet edilebilir. Vefat mevlidi dışında diğer bütün mevlid törenleri de bu şekilde olur. Vefat mevlidlerinde ise genellikle taziyenin, yani vefatın 3. günü mevlid törenleri gerçekleştirilir.

3.3.2. Mevlidhânların Törene Daveti

Mevlid okutmak isteyen insanlar töreni tertiplemeden bir müddet önce mevlid icrasını gerçekleştirecek mevlidhânları sözlü olarak davet ederler. İki tarafında müsaitlik durumuna göre tören tarihi netleştirilir. Bu davetlerde ücret, para talebi, pazarlık gibi konular konuşulmaz. Fakat yaygın usule göre hediye babında Mevlidi okutan kimse tarafından belirlenen bir miktar para mevlid icrası sonunda icracılara takdim edilir. Mevlidhânlar daha sonra bu hediyeyi aralarında pay ederler.

3.3.3. Mevlid İcrası

Davet edilen hazirun, belirtilen saatte veya bir vakit namazının sonrasında davet yerine icabet ederler. Davet mekânları camiler olabileceği gibi evler, taziye evleri, düğün salonları gibi muhtelif yerler de olabilir. Camaatin icabetiyle birlikte mevlid takımı/grubu/ekibinin gelmesi beklenir. Ekibin gelişiyle birlikte artık mevlid icrasına geçilir. Mevlid grubu üyeleri yan yana oturarak saf düzeni alır.

Mevlidhânlardan birinin “Fâtiha” telkini ile birlikte herkes Fâtiha-i Şerife’yi okur. Daha sonra icraya geçilir. İcra sürerken bir sürahi su mevlidhânların önüne indirilir. Mevlid töreni bittikten sonra bu su, büyükçe bir kaba boşaltılarak mevlide icabet eden insanlara dağıtılır. Mevlid icrasının son bölümü olan Doğum Bahrinde Hz. Peygamber’in dünyaya gelişine saygı gösterilerek ayağa kalkılır, eller bağlanarak cumhur olarak Salavât-ı Şerife okunur. Bu saygı ifadesi mevlid icrasının en temel hususlarından biridir. Urfa mevlid geleneklerine göre mevlidin olmazsa olmaz unsurudur. Son bölümde mevlidhânlardan birisi duâ faslına geçer. Mevlidin okunma amacına binaen bir dizi duâ yapılır ve icra bitirilir.

3.3.4. İkram

Mevlid icrası sonrasında eğer bir yemek tertiplenmişse cemaat yemeğin yenileceği alana davet edilir cemaatin bulunduğu yerde sofra açılarak yemek servisi başlatılır. İkram yemeği, mevlid töreninin öncesinde yahut sonrasında da olabilir. Yemek esnasında mevlid icra edilmez. Yemek tertiplenmemişse şeker, çikolata cinsinden küçük bir hediye mevlidi okutan kişilerce camaate dağıtılır. Böylelikle ikram faslı sona erer.

3.4. URFA’DA MEVLİD İCRASI İÇERİSİNDE YER ALAN UNSURLAR

3.4.1. Mevlidhân

Mevlid törenlerinde okunmak üzere yazılmış olan eserleri icra eden kişilere mevlidhân denir. Mevlidhânlar mûsikîye ve makamlara haiz, edebi yönleri güçlü kimselerdir. Urfa geleneksel mevlidinin temsilcileri çoğunlukla hâfızlar olmuştur. Hâfızların dışında din görevlileri yahut mûsikî kabiliyeti olan farklı kimseler de

mevlidhânlık yapabilmektedirler. Bir kimsenin mevlidhân olabilmesi için mutlaka bir ustanın rahle-i tedrisinden geçmesi gerekir. Mevlidhân olmak isteyen kişi öncelikle ustasının icra ettiği mevlidlere dinleyici olarak katılır, eğer ustası izin verirse zâkir olarak eşlik etmeye başlar. Kişinin zâkir olarak başladığı mevlidhânlık yolculuğunda ustasının icazetiyle kişi kendi ekibini kurarak başka bir grupta yer alabilir.

3.4.2. Pêşeng/Pêşenghân

Farsça'da ön anlamına gelen "Piş" kelimesi ile "ezgi ve nağme" anlamına gelen "âneng" kelimelerinin birleşmesiyle oluşan "Piş-âheng", nağmeye öncülük eden anlamındadır.¹⁸ Urfa'da Pêşeng şeklinde ifade edilmektedir. Pêşeng Mevlid icralarında mevlidi yöneten, öncülük eden kişidir. Genellikle mevlid bahirlerini o okur.

3.4.3. Zâkir-Zikirhân

Mevlid icrasında, bahirleri okuyan kişinin aralarda getirdiği salâvat-ı şerifelere eşlik eden, gazel ve çifteleri birlikte okuyan kişilerdir.

3.4.4. Takım

Urfa'da dini mûsikî icracılarının 3-5 kişi bir araya gelerek oluşturdukları gruplara "takım" ismi verilmiştir. Bu isim farklı mûsikî meclislerinde de kullanılmıştır. Dini mûsikîde mevlid takımları bu anlamda ön plana çıkmaktadır. Bir kişinin mevlidin bahirlerini okumasıyla diğerleri salâvat-ı şeriflerde ona eşlik eder. Zaman zaman takım üyeleri çeşitli *gazel*, *mucize* yahut mevlidin diğer bahirlerinden örnekler de seslendirirler.

¹⁸ (Kubbealtı Lügatı, <http://www.lugatim.com/s/Peş, Peşenk, Peşeng>. 03.08.2020).

3.4.5. Çifte

Urfa dini mûsikî meclislerinde takımların cumhur olarak seslendirdiği hareketli ilahilere “çifte” denilmektedir. Geçmişten günümüze bu tabirle süre geldiği için geleneksel bir kavram olduğu söylenebilir. Çifteler bütün grup üyelerinin eşlik etmesiyle birlikte okunduğu için çoğul maksatlı “çifte” olarak isimlendirilmiştir.

3.4.6. Tek

Urfa dini mûsikîsinde bir kişinin solo olarak ritimsiz bir şekilde yaptığı icralara ise “tek” adı verilir. *Hoyrat, mani, gazel ve kaside birbirinden farklı türler olmasına rağmen bir kişi tarafından solo icra edildikleri için bunlara Urfa’da genel olarak “tek” ismi verilmektedir. Dinî muhtevalı güftelerin bir makam çerçevesinde ve serbest olarak icra edilmesiyle oluşan hoyrat ve gazel türleri Urfa Dînî Mûsikîsi’nin bir bölümünü oluşturmaktadır.* (Akpınar, H. 2014, s. 226)

3.4.7. Bahir

Mevlid-i Şerife’nin icra edilen bölümlerine bahir denir. Urfa geleneksel mevlidinin bahirleri; *Davet Bahri, Tevhid Bahri, Na’t, Mucize ve Doğum (Veladet)* bahirlerinden oluşur.

3.5. URFA’DA GELENEKSEL MEVLİD İCRASININ TARİHSEL SÜRECİ

Geleneksel mevlid icralarını tespit edebilme noktasında yapılan saha çalışmaları neticesinde ulaşılabilen en eski ses kaydının 1950-1965 yıllarına ait olduğu düşünülmektedir. Elbette bu tarihten önce çok sayıda mevlid icrası söz konusu olmuştur fakat bunları tespit edebilmek mümkün olmamıştır. 1950 öncesinde dönemin mûsikîşinaslarından Derviş Halıcıoğlu (Damburacı Derviş) (d.1877-ö.1957), Mehîş’in oğlu Ali Hâfız, Hacı İbiş, Cürre Mehmet, Mehîş’in oğlu Mehmet gibi pek çok isim tespit edilmiş fakat bu kişilerin mevlid icra edip etmedikleri yönünde bir kayıt yahut kaynak kişi görüşü de elde edilememiştir. O dönem ses-kayıt teknolojilerinin yeterli ve yaygın olmaması, savaş durumları, ekonomik zorluklar,

yeterli teknolojik alt yapının olmaması ve mevlid icralarının kayıt altına alınmasının hoş karşılanmaması gibi sebepler ulaşılacak kayıtları sınırlandırmıştır. Ulaşılabilen ses-kayıtlarında tespit edilen en eski mevlid grubunun Hacı Nuri Hâfız (d.1900-ö.1972) öncülüğünde Tenekeci Mahmut Güzelgöz (d.1919-ö.1988) ve Cuan Mehmet'ten (d.?-ö.?) oluştuğu söylenilebilir. Bu tarihten günümüze doğru icralarıyla ön plana çıkmış, geleneksel mevlid kültürüne hizmet etmiş bazı mevlidhânlar şöyledir; Hâfız Halil Uzungöl (d.1928-ö.1992), Ahmet Uzungöl (d.1930-ö.1992), Dede Osman Aydın (d.1918-ö.1994), Hâfız Mahmut Avcılar (Culha Mahmut) (d.1920-ö.1995), Yusuf Özer (Saatçi Yusuf) (d.1932), Mehmet Akif Baybostancı (Akif Hoca) (d.1940-ö.2011), Hâfız Ömer Nacar (Sallanbaş Ömer) (d.1945), Hâfız Ömer Altun (Kürt Ömer) (d.1946), Mahmut Akagün (Dellek Mahmut) (d.1940-ö.2019), Hâfız Şihmüslüm Nacar (Şihe Hâfız) (d.1935-ö.2002), İbrahim Karataş (Şeyh İbrahim) (d.1928-ö.2016), Bedih Yoluk (Kazancı Bedih) (d.1926-ö.2004), Bakır Yurtsever (Bekçi Bakır) (d.1909-ö.1985), Cevher Polat (d.1923-ö.1993), Hâfız Osman Kıvır (d.1943-ö.1997), Mehmet Altıngöz (Şevki Hâfız) (d.1941-ö.2018), Celal Çiriş (d.1957), Hâfız Bahayeddin Çuhadaroglu (d.1949), Hâfız Mehmet Salih Polat (d.1961), ve Hanifi Polat (d.1959).

Mevlidhânların süreç içerisindeki icralarına baktığımızda her birinin kendine has bir tarzının olduğu görülmektedir. Bu nedenle her bir grubun yeri ve değeri farklı olmuştur. Bu yolla tekrara düşmeden, birbirini taklit etmeden kendi ekollerini oluşturmuşlardır. Mevlidhânların birbirilerine karşı saygıları üst düzeyde olmuştur. Mevlid icralarında bahirlerin aralarında okunan tekler (gazel) ve çifteler (ilahi) okuyan kişilerle özdeşleşmiştir. Birinin okuduğunu gazel veya ilahiye bir başkası okumamaya gayret etmiştir. Bu nedenle okunan tekler veya çifteler, o kişilerle veya gruplarla anılmıştır. Dini mûsikî örneklerinin bu bağlamda zengin bir çeşitliliğe sahip olduğu görülmektedir. Bahsi geçen mevlidhânların okudukları mevlid manzumeleri incelendiğinde mevlid metinlerinde de zenginlik ve çeşitlilik göze çarpmaktadır. Mevlidhânlar çeşitli mevlid manzumelerini harmanlayarak mevlid törenlerini icra etmektedir. Fakat buna rağmen bazı uygulamalar bütün mevlid törenlerinde aynı kalmıştır. Mevlidin ilk bahri olan “davet” bahri Yusuf Sami Efendi'nin mevlidinin baş kısmında bulunan 5 bendlik murabba ile başlıyor. Bu hemen hemen bütün mevlidhânlar tarafından “Davet Bahri” olarak okunmuştur.

“Hazreti Hak’tan hidâyet isteyen

Mevlid-i pâk-i Resûlu’llâha gel”

...

Davet Bahri dışında okunan diğer bölümler mevlidhânların isteği ve bilgisi ölçüsünde farklılık arz etmektedir. Mevlidin bahir sıralaması aynı kalmak koşuluyla mevlid metinlerinde farklılık görülebilmektedir. Esas olan bahirleri tam ve eksiksiz okumaktır.

3.6. BAZI MEVLİDHÂNLARIN OKUDUKLARI ÖZEL İCRALAR

3.6.1. Nuri BAŞARAN (Hacı Nuri Hâfız)

Hacı Nuri Başaran mevlid icrasına Siverekli Yusuf Sami Efendi’nin “davet” bahriyle başlamıştır. Diğer bahirlerde Kürkçüzade Osman Remzi Efendi’nin mevlid metninin bölümler okumuştur. Zâkirleri olan Tenekeci Mahmut ile Cuan Mehmet, çeşitli gazel ve na’tlarla ona eşlik etmişlerdir. Tenekeci Mahmut bazı hat tezhiplerindeki cümleleri gazel formunda serbet bir biçimde icra etmiştir. Cümle sonlarına “ah”, “aman” gibi terennümler eklemiştir.

3.6.2. Hâfız Halil UZUNGÖL

Mûsikî kabiliyeti yüksek bir hâfız olması münasebetiyle etkileyici bir okuyuşa sahipti. Bilhassa tiz karakterdeki volümlü sesi ile yüksek perdelerden okuduğu gazelleri ile adından söz ettirmiştir. Mevlidlerinde pêşeng olan Halil Hâfız, Siverekli Yusuf Sami Efendi’nin davet bahri ile birlikte mevlidine başlamaktadır. Daha sonra Kıratoğlu Emin Efendi’nin mevlidinden bölümler okumuştur. Doğum bölümünde Siverekli İbrahim Refet Efendi’nin mevlidinden bölümler ekleyerek yine Kıratoğlu Emin Efendi’nin mevlidini okumuştur. Mevlid icralarının sonunda yapmış olduğu duâsı meşhurdur.

3.6.3. Osman AYDIN (Dede Osman)

Tiz sesi ve kendine has uslubu ile tanınmıştır. Özellikle gazelleri ile ön plana çıkmıştır. Mevlid icralarında Siverekli Yusuf Sami Efendi'den ve Diyarbakırlı Re'fet Efendi'den bölümler okumuştur.

3.6.4. Ahmet UZUNGÖL

Geleneksel Urfa tavrının en iyi örneklerini yansıtan mevlidhânlardandır. Siverekli Yusuf Sami Efendi, Diyarbakırlı Re'fet Efendi ve Furuği mahlaslı Muharrem Hoca'nın mevlid manzumelerinden bölümler okumuştur. Mevlid icralarında mucize okuyuşu ile ön plana çıkmıştır. “kadife sesli mevlidhân” olarak tanınmış ve birçok mevlidhân yetiştirerek bu kültürün yayılmasında önemli rol oynamıştır.

3.6.5. Şihmüslüm NACAR (Şihe Hâfız)

Mevlidlerde okuduğu “mucize”ler ile meşhurdur. “cabir” ve “yahudi” mucizelerini sıklıkla okumuştur. Siverekli Yusuf Sami Efendi, Diyarbakırlı Re'fet Efendi, Kıratoğlu Emin Efendi gibi birçok mevlid müellifinin mevlidini okumuştur.

3.6.6. Ömer NACAR (Sallanbaş Ömer)

Şihe Hâfız olarak bilinen Şihmüslüm Nacar'ın kardeşidir. Mevlid repertuarı en geniş mevlidhânlardandır. Siverekli Yusuf Sami Efendi, Diyarbakırlı Re'fet Efendi ve Kıratoğlu Emin Efendi gibi birçok müellifinin manzumelerini okumuştur.

3.6.7. Ömer ALTUN (Kürt Ömer)

Katıldığı mevlidlerin pêşenghânıdır. Tiz ve volümlü sesi ile ön plana çıkmıştır. Güçlü gırtlak ve icra esnasındaki geçkileri ile dinleyenlerin takdirini kazanmıştır. Sallanbaş Ömer Nacar gibi o da geniş bir mevlid repertuarına sahiptir. Diyarbakırlı Re'fet Efendi, Siverekli Sami Efendi, Kıratoğlu Emin Efendi, Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'nin mevlid manzumelerini sıklıkla okumuştur.

Bunun yanı sıra Hasan Ertuşı'nın Kürtçe mevlidi ile Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n Necât'ından bazı bölümleri de icra etmiştir.

3.7. URFA'DA GELENEKSEL MEVLİD İCRALARININ TESPİTİ

Urfa'da geleneksel mevlid icralarını tespit edebilmek için geniş bir saha çalışması yapılarak video ve ses-kayıtları incelenmiştir. Elde edilen en eski kayıt 1960'lı yıllara ait olduğu düşünülen Hacı Nuri Hâfız ve ekibinin okuduğu mevlid kaydudur. Bir başka kayıt ise 1976 yılına ait Hâfız Halil Uzungöl ve arkadaşlarının okuduğu mevlid icrasıdır. En eski olarak kabul ettiğimiz bu iki mevlid icrası ile birlikte dinlenerek tasnif edilen bazı mevlid takımları aşağıdaki gibidir.

- 1-Nuri Başaran- Mahmut Güzelgöz- Mehmet Kafaf
- 2-Hâfız Halil Uzungöl- Mehmet Kafaf- Osman Kıvrır- Mahmut Avcılar
- 3-Ahmet Uzungöl- Akif Baybostancı- Osman Kıvrır
- 4-Akif Baybostancı- Şevki Hâfız- Ahmet Uzungöl
- 5-Hâfız Ömer Altun- Hâfız Bahyeddin Çuhadaroglu- Hâfız Ömer Nacar- Hâfız Şihmüslüm Nacar
- 6- Dede Osman Aydın- Celal Çiriş
- 7- Şihmüslüm Nacar- Sallanbaş Ömer-Bahyeddin Çuhadaroglu- Ömer Altun
- 8- Celal Çiriş- Mehmet Salih Polat- Halil Bıçakçı- Hanifi Polat
- 10-Osman Kıvrır- Ahmet Uzungöl
- 11-Mahmut Avcılar- Ahmet Uzungöl- Halil Uzungöl
- 12-Mahmut Güzelgöz- Mehmet Kafaf

Yukarıda ismi zikredilen mevlidhânların zaman zaman farklı takımlar da oluşturmuşlardır. Takımlardaki üyeler zaman zaman farklı takımlarda yer almıştır.

Elde edilen Mevlid kayıtlarının farklı zaman dilimlerine ait olması süreç içerisinde mevlidhânların yer değişikliği yaptığını göstermektedir.

Dinlenen kayıtlarda yapılan tasnif çalışmaları şu şekildedir.

1. Mevlid metninin tespiti.
2. Mevlidhânların tespiti
3. Mevlid metni dışında okunan gazel, kaside ve ilahilerin tespiti.
4. Mevlid icrasının müzikal değerlendirmesi. (makamsallık, vezne uygunluk, hâfız tavrı, makamsal doğaçlama, makam bilgisi, cumhur bölümleri gibi).

3.8. BAŞTAN SONA GELENEKSEL MEVLİD İCRASI

Mevlid merasimine Fatiha telkini ile başlanır. Fatiha'dan sonra cumhur olarak Uşşak¹⁹ makamında “Salât-ı Kemaliyye”nin okunmasıyla devam edilir.

Salât-ı Kemaliye

“Allâhümme salli ve sellim ve bârik alâ hayri'l-verâ

Muhammed'in ve alâ âlihî âdede kemâ lillâhi ve kemâ yelîku bi kemâlihî.

Allâhümme salli ve sellim ve bârik alâ nûri'l-hüdâ

Muhammed'in ve alâ âlihî âdede kemâ lillâhi ve

kemâ yelîku bi kemâlihî.

Allâhümme salli ve sellim ve bârik alâ şemsi'd-dûhâ

Muhammed'in ve alâ âlihî âdede kemâ lillâhi ve

kemâ yelîku bi kemâlihî.”

¹⁹ Mevlid icracıları ilk bahrin Kürdi ile başladığını söylemektedirler. Fakat icralar dinlendiğinde ilk bahrin Uşşak başladığı görülmektedir. Kürdi tabirinin mahalli bir tabir olduğu söylenilebilir.

3.8.1. I.Bahir (Davet Bahri)

Salât-ı Kemaliye'nin hemen ardından I. Bölüm yani davet bahri okunmaya başlanır. Hangi mevlid metni okunursa okunsun davet bahri olarak Siverekli Yusuf Sami Efendi'nin Mevlidü'n-Nebi'sinin ilk bölümünde yer alan 5 bendlik murabba okunmuştur. Besmele çekilerek bahire giriş yapılır.

“Hazreti Hakk'tan hidâyet isteyen

Mevlid-i pâk-i Resûlu'llâha gel”

Urfa tarzı olarak isimlendirilen okuyuş aslında Urfa ağız ve tavrının okuyuşa yansıtılarak icra ediliş biçimidir. Uşşak makamında devam edilir. Fakat nadir de olsa bazı mevlidhânlar kendilerine özgü bir tavır ortaya koymak için farklı makamları da tercih etmişlerdir. Solo olarak okunan bu bölümde aralarda okunacak olan salâvat-ı şerifelere zemin hazırlamak için perde kaldırma yapılır. Yahut sâlavat-ı şerifeyi oktav sestten yani ikinci perdeden alarak solo okuyan kişiye oktavda teslim yapılır. Bahir içinde zaman zaman *kürdî*, *Muhayyer* ve *hüseyinî* makamlarına geçkiler yapılarak okuyuş zenginleştirilir. Bahrin sonunda ve salâvat-ı şerif aralarında yine *Uşşak* makamına dönülürerek Salâvat için zemin hazırlanır.

Mevlidi'n-Nebî (S.A.V.)

(Yusuf Sami Efendi Mevlidi'nden)

Bismillâhirrahmânirrahîm

(1) Hazret-i Hak'tan hidâyet isteyen

Mevlîd-i pâki Resûlillâh'e gel

Fahr-i âlemden inâyet isteyen

Mevlîd-i pâki Resûlillâh'e gel

(2) Bil ganimet leyle-i mevlûdi sen

Gafil olma razı it ma'budi sen

*Bulmak istersen eger maksudı sen
Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel*

*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

*(3) Elde firsat var iken ey nâ-tiivân
Nefse uyma hâb-ı gafletten uyan
Her beladan bulmak istersen emân
Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel*

*(4) Ger dilersen dâima şâd olasın
Rahmet u gufrân ile yâd olasın
Dû cihânda gamdan âzâd olasın
Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel*

*(5) Her dû âlem bulmak istersen necât
Rûh-ı Fahru'l-Âlemîn'e ver salât
Mâsivâyı Sâmiyâ kalbinden at
Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel*

*“Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli
Muhammed”*

Aruzun “Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilün” kalıbıyla kaleme alınmıştır.

- Ekseriyetle 4. kıta atlanarak okunmuştur. Metnin tümünü okuyanlar da mevcuttur. (Hâfız Nuri Başaran ve Hâfız Halil Uzungöl 4. kıtayı okumamış, Ahmet Uzungöl okumuştur.)
- Bahrin sonunda *Rûh-ı Fahru'l-Âlemîn*'e ver salât tavsiyesiyle ilk bahir salâvat getirilmek suretiyle bitirilir.
- Güdümlü doğaçlama şeklinde okunmuş olsa da öğrenilmiş bir ezgisel düzen söz konusudur.

3.8.2. II. Bahir (Tevhid Bahri)

Urfa geleneksel mevlidinin ikinci kısmını “Tevhid Bahri” oluşturmaktadır. Bu bölümde Diyarbakırlı Re’fet Efendi’nin “*Tarz-ı Cedîd*”, Kıratoğlu Emin Efendi’nin “*Mevlid-i Şerif*” Kürkçüzade Osman Remzi Efendi’nin “*Mevlîd-i Nebevi*”sinden bölümler okunmuştur. Uşşak makamına bu bölümde de devam edilir.

Diyarbakırlı Re’fet Efendi’nin “*Tarz-ı Cedid*” adlı eserinin “Mevlidi’n-Nebiyi’l-Kureyşi” bölümü şöyle başlamaktadır.

“Ey Hüdâvend-i azîm- pâdişah

Rahmetindir cümle mahlûka penâh

Âlemi bir demde îcâd eyledin

Kün dedin ma’ mûr u bünyâd eyledin”

- Aruzun “Fa’îlâtün Fa’îlâtün Fa’îlün” kalıbıyla ve mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmıştır.
- Bölüm toplamda 15 beyitten oluşmaktadır.

- Bölüm;

“İster isen bulasın fevz ü necât

Rûh-ı fahrü’l-mürselîne vir salât”

bağlantı beyiti ile sona ermektedir.

Kıratoğlu Emin Efendinin Mevlidi’nin Tevhid Bahri

“Deyelim namı hakla ibtidasın

Huda avn ile bula intihasin

Refik ede bize tevfin Allah

Her anda deyelim Elhamdülillah

Resulüne verip herdem Selami

Ki oldur cümle peygamber imami”

Bu bölüm de yine Uşşak makamında solo olarak okunur.

- Aruzun “Fe’ilâtün / mefâ’ilün / fe’ilün” kalıbıyla yazılmıştır.
- I.Bahrin ezgisel yapısına benzer nitelikte okunmaktadır. İki bahir birbirinin devamı niteliğinde bir bütünlük arz eder.
- Bazı mevlidhânlar geleneksel yapının dışında bu bölümü farklı makamlarda okuyabilmektedir.
- Beyit düzeninde yazıldığı tahmin edilmektedir.
- Son beyitin şiirden bağımsız bir bağlantı beyiti olduğu düşünülmektedir.

Kürküzade Osman Remzi Efendi’nin Mevlidinin Tevhid Bahri

Dinleyin âdab ile ey ehl-i dîn

Birdir ol hallâk u Rabbü’l âlemin

Birliğin isbata kâfi bu nizam
Cümle mevcûd içre hüsn-i intizâm
Emri mutlaktır tagayyur eylemez
Hükmü kat'î dir teehhur eylemez

- “Aruzun Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır.
- 27 beyitten oluşmaktadır.

Davet ve tevhid bahirleri arka arkaya okunur. İlk iki bahrin sonunda geleneksel mevlidin bir bölümü haline gelmiş “*Hırka Kasidesi*” olarak bilinen “*Kaside-i Bürde*” den şu beyitler *Uşşak* veya *Hüseyni* makamında cumhur olarak seslendirilir:

Kaside-i Bürde'den

Elhamdülillahi münşir halki min ademi
Sümme salâtü ale 'l-muhtari fi 'l-kıdemi
Yâ Rabbi bi 'l-Mustafa belliğ makâsidenâ
Vağfirlenâ mâ medâ yâ vâsia 'l-keremi
Vağfir ilâhî li kulli müslimin emimâ
Yetlugu fi 'l-Mescidi Aksâ ve fi 'l-Haremi
Hüve 'l-habîbullezî türcâ şefâatuhû
Li külli hevlin mine 'l-ehvâli muktehimin

Haşâ huve 'l-yuhrime racime kerimehû
Evverciel cerumihû gevre muhteremi
Mevlâya salli ve sellim dâimen ebeden
Alâ habîbike hayri 'l-halki küllihimi

Kaside-i Bürde'den beyitler okunduktan sonra 3. bahir, yani n'at bölümü başlar. Bazen 3. bölüme başlamadan, bazen ise 3. bölüm sonunda kısa bir duâ ya da Aşr-ı Şerif ya da her ikisi birlikte okunabilir. Bu, mevlidi okuyanların isteğine bağlıdır.

3.8.3. III.Bahir (Na't-ı Şerif)

Bu bölümde Hz. Peygamber'i tasvir ederek güzel ahlâkı anlatılır. Bu manzumeler okunan mevlidin bir bölümü olabileceği gibi, herhangi bir şairin yazmış olduğu na'tlardan örnekler de olabilir. *Türk Edebiyatında Hz. Peygamber'e dair yazılan türler şunlardır; Na't, esmâ-i Nebî, sîre (siyer), Mevlid, hilye, (şemâ'il-i şerif), ahlâku'n-Nebî, mi'râc-nâme-mi'râciyye, mu'cizat-ı Nebî, gazavât-ı Nebî, hicretü'n-Nebî, vefâtü'n-Nebî, şefâat-nâme, bi'setname, kırk hadis, yüz hadis, bin hadis, Kasîde-i Bürde ve Kasîde-i Bür'e tercüme ve tahmisleri, tıbb-ı Nebevîdir.* (Yeniterzi, E. 2009. s.89-90) Türk edebiyatında Yunus Emre, Şeyh Gâlib, Nâbi, Ali Ulvî Kurucu gibi çok sayıda şairin n'at örnekleri mevcuttur. Türk edebiyatının bu zengin örnekleri mevlid icralarında Hz. Peygamber'i en güzel şekilde ifade etmek için sıklıkla kullanılmaktadır. N'at bahri genellikle birden fazla şiir ile geniş bir şekilde işlenmeye çalışılmıştır. Bu bakımdan mevlidlerde na't türünde çok sayıda örnek görmek mümkündür. Peygamber sevgisini şiirlerine konu edinen Urfa şairlerinin şiirleri de mevlid icralarında kullanılmıştır.

Geleneksel mevlidin na't bölümünde çok sayıda örnek mevcut olduğundan en sık okunan iki şiiri bu bölümde ifade etmek daha doğru olacaktır. Bunlar "*Hilye-yi Şerif*" ve Re'fet Mevlidi'nin "*Medh-i Seyyidü'l Mürselin*" bölümüdür. Na't bölümü genelde *Uşşak* veya *Nevruz*²⁰ makamında okunduğu gibi, farklı makamlarda da okunabilir. Serbest bir şekilde, gazel formuna benzeyen bir yapıda okunur. Arada salâvat-ı şerifler cumhur olarak okunur. Makâm geçkileri bu bölümde de sıklıkla uygulanır.

²⁰ Urfa'da Karcıgar makamı 'Nevruz' olarak zikredilmektedir.

Hilye-i Şerif

Saadetle buyurdu Fahri Âlem
Ki benden sonra ümmetten bir âdem
Cemâl-i Pâki-mi görse eşitse
Ki Hüsnü hilyemi tahkike etse
Beni görmüş gibidir şüphe yoktur
Eğer arzü ederse müjde çoktur
Beni görmeklige şevki çoğalsa
Camâl-ın neşesi çeşminde kalsa
Cehennem görmez ol ehli muhabbet
Bulur mevtinde kabrinde selamet
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Dehi haşrolmaya üryanına şâd
Yeri cennet ola hem gamden âzad
Yazılmış dursa bir evde ya bir erde
Ziyan görmez evinde hem seferde
Sahabe dediler ol şah-ı afâk
Değirmiydi yüzü hem âku berrak
Mübarek yüzünün Nûr-i cemâli
Dururdu kırmızı bir gül misâli
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Mübarek kaşları kara hem ince

Melekler utanırdı deprenince
Mübarek gözleri kara dururdu
Gece gündüz gibi daim görürdü
Çekilmiş sürmesi envâr-ı Hâkk-dan
Yanında gibi görürdü uzaktan
Mübarek burnu her vechile Ahsen
Alırdı kokusun Cibril gelirken
O inci dişleri pür nur olurdu
Gece bir iğne düşse bulunurdu
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Dökerdi bazı inciler gibi ter
Kokardı gül gibi ya misk-ü amber
Siyah saf boynuna düşse başından
Ziyalar görünürdü arasından
Siyahtır lihyesi gayet ve berrâk
Bulunurdu içinde onyerdi ak
O kara lihyesi içre ol dildar
Sanarlardı güneşte bir bulut var
Ne etli ne zaif idi adalet
Ne kuta ne ziradır hüsnü kamet
Akıl hayran idi orta boyundan
Nice yüksek dururdu her uzundan

Sebi başın siğar eylerdi şefkat
Bilinirdi anı sevmiş Muhammed
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Ki aylarca kokardı gül başından
Edib olurdu sair hem daşından
Düşinde bir elif kıldan çekilmiş
Nübüvvet mührü zehrinde yazılmış
Yok idi bir kî-lı bunlardır ancak

Uyup-tan pâk idi cismi muhakkak
Her â-zayî şerifi enseb idi
Kitabullah-ta ayetler gibiydi
Vücüdı nur idi gül gibi yumuşak
Dehi sünnetli doğmuştu muhakkak
Yaşadı atmışüç buldu meramın
Bizim için ağladı hem verdi canın
Habibin Ruhına verip Selamî
Deyelim Esselâtü vesselâmî

- Şiir 28 beyitten oluşmaktadır.²¹
- “Mefâ’ilün / mefâ’ilün / fe’ülün” kalıbıyla yazılmıştır.
- Şiirin muhtevası Hz. Peygamber’in vasıflarını tasvir etmektedir.
- Serbest bir şekilde doğaçlama yapılarak okunur.
- Belirli aralıklarla salâvat-ı şerîfeler getirilir.
- Uşşak, Nevruz (Karcığar), Hicaz (Mesnevi) gibi pek çok makamda okunabilir.
- Çeşitli makam geçkileri yapılabilir.

²¹ Beyitler Celal Çiriş’ten istifade edilerek yazılmıştır.

Medh-i Seyyidü'l-Mürselin²²

(Diyarbakırlı Re'fet Mevlidinden)

*Cân kulağıyla işit ey ehl-i din
Medhi pâki Hazret-i Tâhâ'l-Emîn
Tâ bilesin kim ne cevherdir o nûr
Hak beşer halk etti amma bî kusur
İki âlem serveri nûru'l-Hudâ
Ahmed-i Muhtâr-ı mahbûbi Hudâ
Rahmeti haktır şefâ'l-müznibîn
Müstegâsi enbiyâ u mürselîn
“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

*Şârih-i sadri anın Mennân iken
Râfî-i zikri anın Deyyân iken
Kim ola Re'fet anı medheyleye
Nûr-i pâki Ahmed'i şerh eyleye
Çünkü methetmiş anı Bâri Hudâ
Ana kâfidir hitâb-ı “Kul Kefâ”
Zü'l-Celâl ol rutbe kılmış muhterem
Sûre-i “Yâ Sîn” ana eyler kasem
Salli yâ Rabbi alâ hayri'l-verâ*

²² Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlamış olduğu “Mevlid Külliyyatı” adlı eserinden istifade edilerek yazılmıştır. Eserin künyesi kaynakçada verilmiştir.

Mâ tesîru 'ş-şemsu fî seb 'il ulâ
Salli yâ Rabbi alâ hatmi 'r-rusul
Mâ yemîcu 'l-âşikûne fî 's-subul
İster isen bulasın fevz u necât
Rûh-u fahru 'l-Mürselîn 'e ver salât
“Allahümme sali alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”

- Aruz vezninin “Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fâ'ilün” ve “Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün” kalıplarıyla yazılmıştır.
- Genelde Uşşak makamında Nevâda Hicaz geçkiler yapılarak okunmuştur.
- Toplam 11 beyitten oluşmaktadır.
- Gülümlü bir doğaçlama yapılarak okunmuştur.
- Düzensiz aralıklarla salâvat-ı şerîfeler okunmuştur.

Na't bölümünün arasında “çifte” denilen ilahiler okunabilir. Eğer bu bölümde çifteler okunacaksa bahrin bütünlüğünü korumak adına konusu Hz. Peygamber olan çifteler tercih edilir. Bu bölüm sonunda Re'fet Mevlidi'nin son bölümünün 29. beyiti ile başlayan duâ sıklıkla bu bölümün sonunda okunmaktadır. Bu duânın ardından bir Aşr-ı Şerif okunur ve *n'at* bahri tamamlanır.

Duâ/münacaat

Yâ İlâhî nûr-i Ahmed hürmeti

Biz günahkâr kullara kıl şefkati

Nâr-ı aşk-ı âşıkânın hürmeti

Bağrı yanık sâdıkânın hürmeti

Nûr-i Furkân arş-ı a'lâ hürmeti

Çâh-ı zemzem ile bathâ hürmeti

Yâr-ı gâr-ı fahr-i âlem hürmeti

Hazret-i Fârûki a'zâm hürmeti

Hilm-i Osman bin Affân hürmeti

Zülfikâr-ı şîr-i yezdân hürmeti

Hazret-i Sibtayn u Zehrâ hürmeti

Aşk-ı Âdem hüsn-i Havvâ hürmeti

Affedip kılma bizi dâll u digîl

Ey Kerîm u ey Rahîm u ey Celîl

Hatim kıl îmân ile vakt-i ecel

İstecib duânâ yâ Rab bi'l-acel

3.8.4. IV. Bahir Mucize (Mucizat)

Okunan Aşr-ı Şeriften sonra dördüncü bölüm yani mucizat bölümü başlar. Hz. Peygamber'in hayatı boyunca sahabelerle birlikte yaşadığı olayları, şairlerin şiirsel bir dil ve üslup ile yazdığı metinleri mevlidhânlar serbest bir şekilde güdümlü doğaçlama yoluyla okur. Genellikle Hicaz makamında, akıcı bir şekilde, bol gırtlak nağmeleriyle, zaman zaman perde kaldırarak okuyucunun dinleyenleri etkilediği ve kendi ustalığını sergilediği bir bölümdür. Makam geçişleri yapılarak anlatılan konunun tesiri arttırılmaya çalışılır.

Mevlid törenlerinde Yahudi, Hz. Cabir, Hz. Nevfel, Hz. Ökkaş isimleriyle bilinen mucizatlar sıklıkla okunmaktadır. Mucizat “mesnevi”²³ makamında okunur.

²³ Mesnevi hicaz ailesine mensup bir makamdır. Yöresel olarak “mesnevi” ismi sıklıkla kullanılır. Urfa'da çok yaygın olarak kullanılan bu makam mukabele geleneğinde de kullanılmaktadır. Ayrıca hatim törenleri de mesnevi makamında, aynı tarzda okunmak suretiyle icra edilir.

Yahudi Mucizesi

Mu'cizâtından birin verem haber
İbni Abbas'tan rivâyet mûteber
Var idi Şam-ı şerîfte bir Yehûd
Cümleden âlim ve mâhir bir hesûd
Sebt günü tenhada Tevrat'ı arar
Gördü dört yerde Rasûlün medhi var
Dördünü de yırtıp ihrâk eyledi
Kalmadı nâm-ı Muhammed söyledi
Yine sebt oldu açıp Tevrat'ını
Gördü sekiz yerde medh-i nâ'tını
Attı ol yaprakları da ateşe
Kimse âgâh olmadı hem bu işe
Sebt olunca yine Tevrat'ı arar
Gördü çün on altı yerde medhi var
Çün Yahudi gördü iş bu hikmeti
Bildi yandırdıkça artar kesreti
Hem Yahudi âlimlerin cem eyledi
Bunu men etmek bize lâzım dedi
Bu ne âdemdir ki nâs îmân eder
Garba şarka şöhreti şânı gider
Enbiya mecmûuna serdâr imiş
Dîn-i Hak bir anda ancak var imiş
Lâzım oldu ki ana ben gideyim

Göreyim bu âdemi men edeyim
Hem diyem Tevrat'ımızda yazılan
Sen değilsin ol Nebi âhir zaman
Bu iş ihmal olsa hem rağbetlenir
Dîn-i İslâm gün be gün kuvvetlenir
Mülkümüz îmânımız elden gider
Bunca izz ü şânımız elden gider
Dediler lâyıktır amma gidesin
Korkarız ki sen de îmân edesin
Dedi gidip gösterem ilm-i hüner
Belki îmân eden âdemler döner
Gitti tâ buldu Medine şehrini
Bir sahâbe gördü sordu yerini
Dedi seni götürüm ashâbına
Sor Rasûlullâh'ı anlardan yine
Demedi üç gündür etmiştir vefat
Gece gündüz ağlıyor hep kâinat
Mescide geldi Yahudi bir haber
Hem Ebu Bekri Muhammed zanneder
Yâ Rasûlallah deyü verdi selâm
Düştü ashâb içine feryâdı tam
Nicelerden sayhalar izhâr olur
Niceler divâne meşreb zâr olur

Kimi yerde devredip lerzân olur
Kimi hasretler çekip giryân olur
Dediler sen ne dilersin ey kişi
Bize saldın taze hasret ateři
İstedięin ol Rasûl-i kâinat
Üç gün oldu zâhiren etti vefat
Sonra geldi ol Aliyye'l- Mürtezâ
Sen misin Tevrat'ı yırtan bî vefâ
Dedi ben tenhada yaptım bu işi
Görmedi hem bilmedi hiç bir kişi
Sen ki bildin gerçi doğru âşikâr
Ol Rasûlün bir sözünde şüphe var
Çünkü dermiş hiç Nebi gelmez dahi
Sen Nebisin gaybı bildin ey ahi
Dedi peygamber haber verdi işi
Benden üç gün sonra gelir bir kişi
Şu anda Tevrat'ı şerîften ismimi
Yandırıp mahvetmek ister vasfımı
Dört varak bir gün sekiz ertesi gün
Yandırıp on altısı kaldı bütün
Her ne yaptınsa haber verdi bize
Sen de iman et yeter bu mu'cize
Dedi bu mu'cize bir şâhit demek
Hakkı ispata iki şâhit gerek
Bir de ashâb-ı Rasûldan birisin

Görse idim fark ederdim kokusun
Tâ Ali gönderdi Selman hazretin
Git getir fahr-i cihânın cübbesin
Gitti Selman eyledi tâzim eda
Çağırıp ey bint-i fahrü'l- enbiya
Cübbey-i peygamberi verin hemân
Ehl-i beyte düştü bir taze figân
Hazret-i Zehra dedi kimdir ne var
Bu iki masuma saldın âh u zâr
Hem dedi kimdir cesâret eyleyen
Bu saadet cübbesin kimdir giyen
Anlatıp ol cübbeyi getirdiler
Kokladı bir kez Yahudi gördüler
Bağrına bastı figâna başladı
Cümlesinin bağrını ateşledi
Ağladı amma ciğerden ağladı
Ateş-i hicrânla bağrın dağladı
Dedi nola görmeyeydim nâ'tını
Bâri gördümse göreydim zâtını
Dedi bana gösterin sultânımı
Kabrine kurban edeyim cânımı
Ağlaşıp kabr-i şerîfe vardılar
Ol Yahudi'nin niyâzın gördüler
Dedi yâ Rab tek cemâlin göreyim
Anı bir görmek için cân vereyim

Görmedim dünyada nûr-u vechini
Sen görüştür bâri uhrâda beni
Sonra tevhîd-i şehâdet okudu
Başını kabir-i şerîf üzre kodu
Ruhu teslim etti derhal gördüler

Kendisin Cennet-i bâkiye gömdüler
Sen de istersen şefâat ver salât
Sen seni bâb-ı Rasûlullâh’a at
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Bu bölümden sonra yine bir Aşr-ı Şerif okunur. Daha sonra “çifte” faslı başlar. Mevlidin okutulma amacına bağlı olarak defli veya defsiz bir şekilde ilahiler seslendirilir. Eğer bir düğün mevlidi ise defli ilahilerin ağırlıkta olduğu geniş bir repertuar seçilir. Okunan mevlid, bir mefta mevlidi ise defsiz ve öğüt içerikli ilahilerin ağırlıkta olduğu bir repertuar tercih edilir. İlahilerin aralarında gazeller okunarak mevcut içerik zenginleştirilir. İlahi ve gazeller bir makam düzeni içerisinde okunur. Uşşak ile ilahi faslı açılmışsa Uşşak makâmına devam edilir, farklı makamlara yer verilmez. İlahi fasılları mevlidin okunma amacına göre bir veya iki bölüm şeklinde okunabilir. Birinci bölüm na’t- sonunda okunan Aşr-ı Şeriften sonra başlar, ikinci bölüm ise mucizattan sonra başlar. Bu değişmez bir kural değildir, okuyucuların isteği doğrultusunda farklı yerlerde de okunabilir. İlahi fasıllarında makam düzenine ihtimam gösterilir. Na’t veya mucizattan sonra mevlidhân yeni bir makama geçebilir veya aynı makamda kalabilir. Farklı makama geçilecekse “yatırmak” tabiri kullanılarak hangi makama geçiliyorsa “Hicaza yatırmak” veya “sabaya yatırmak” şeklinde ifade edilir. “Yatırmak” tabiri bulunulan makamdan geçki yapılarak farklı bir makama geçmek için kullanılır. Urfa makam geleneğinde kullanılan “fasıl” tabiri belli bir makam içerisinde gazel ve ilahilerden oluşan bir repertuar icra etmektir. Buna “fasıl açmak” da denir. Örneğin Uşşak faslı yapılıyorsa faslın içeriğinde okunan her şey Uşşak makamında okunur. Çifte faslı bittikten sonra mevlidin son bölümü olan *doğum bahri* başlar.

3.8.5. V. Bahir Doğum (Velâdet Bahri)

Son bölüm, Urfa’da, “doğum” adıyla anılmaktadır. Süleyman Çelebi’nin mevlidinde ise bu bölüm “Veladet Bahri” olarak bilinir. Bu bölümde yine çok çeşitli doğum methiyeleri okunur. Birçok mevlidin doğum bölümlerinin yanı sıra, sadece Hz. Peygamber’in doğumu konusunda şiir yazmış müelliflerin bu türdeki şiirleri de okunmaktadır. Bazen her birinden bir bölüm okunmak suretiyle de doğum bölümü zenginleştirilir. Bu bölümde üç makam geçkiler yapılarak kullanılır. Segah, Rast, Hicaz, Hicazkâr, Araban gibi şed versiyonları ile kullanılır. Bölüm sonunda Hz. Peygamber’in dünyaya teşrifleri ifade edilirken saygı mahiyetinde ayağa kalkılır, eller göbek hizasından bağlanılır ve cumhur olarak Hz. Peygamber’e salât ve selâm getirilir. Daha sonra oturulur ve mevlidhânlardan biri, Aşr-ı Şerif okur. Aşr-ı Şerif’ten sonra bir duâ yapılır. Duâda mevlid törenine icabet eden cemaate ve mevlidin okunmasına vesile olan kişiye duâ edilir. Duâ içeriği doğaçlama olarak yapılır. Doğum bölümüne örnek teşkil etmesi bakımından Ref’et, Remzi ve Kıratoğlu Emin Efendi’nin mevlidlerinden örnekler ile doğum bahirlerinde sıklıkla okunan bir şiir örneğine aşağıda yer verilmiştir.

Velâdet-i Seyyidü'l-Mürselîn

(Diyarbakırlı Re'fet Mevlidi'nden)

Çün karîb oldu ki mihrâd-ı tulû'
Anasından ettdi envâr-ı sûtû'
Onikinci gün Rabîu'l-evvelîn
Hem dûşenbih gecesi idi bilin
Düştü kevneyn içre envâ-ı sadâ
Kim cihâna doğdu nûr-ı Mustafa
Bir melek geldi bana verdi selam
Görmedim ruhsârını söyler kelâm
Dedi bu gece doğar bir tıfl-ı pâk
Pâyine ruhsârı şahlar ola hâk
Müjdeler! Senden doğar o cism ü cân
Makdemine muntazır ker u biyân
İsm-i pâkini Muhammed koya Hak
Olîser parmağıyla ay iki şak
Gâib olunca melek feth oldu bâb
Geldi üç hâtun misâl-i âfitâb
Meryem ü Havva vü diğêr Âsiye

Her birisi bana etti tehniye
Çün harâret gâlip oldu cânıma
İkisi oturdu iki yanıma
Arkama geldi oturdu o biri
Rıfkile tuttu belimden ol peri
Verdiler bir kâse ile şerbeti
İçtim oldum ol zülâl-i hikmeti
Nûra gark oldu vücûdum serteser
Rahat oldum görmedim asla keder
“*Allâhu Ekber, Allâhu Ekber,
Lâ ilâhe illallâhu Allâhu ekber,
Allâhu Ekber ve lillâhi'l-hamd.*”
*Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Rasûlallah*
*Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Habîballah*
*Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Halîlallah*

Velâdet-i Hazret-i Nebiyy-i Zî-Şân Aleyhi's-Salavatu'r-Rahman

(Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'nin Mevlidi'nden)

Ey kalem arz eyle bir âsârı şevk
Şevk-i ihbârınla doğsun mihr-i zevk
Sözlerinden ıtr-ı anber saçıla
Nahl-i ümmîd üzre güller açıla
Nakl-i pâk-i tal'at-ı hayrû'l beşer
Mücrim ümmetten ede ref'-i keder
Çün tulû-i mihr-i hüsnîyle temâm
Def ü ref' oldu bütün cehl-i zulâm
Çün yakîn oldu gele nûru-l Hudâ
Rahmete'l -lil âlemîn hayrû'l verâ
Şâfî-i rûz-ı cezâ kân-ı kerem
Hâmid ü Mahmûd u hulk Ahmed
şiyem
Merhabâ ey nûr-ı kudret, merhabâ
Merhabâ ey dürr-i hikmet, merhaba
Merhabâ ey kenz-i rif'at merhabâ
Merhabâ ey zât-ı devlet merhaba
Merhabâ mahbûb-ı müznibîn
Doğduğu şeb ol Muhammed Mustafâ
Nice âsâr eyledi arz-ı beka
Zâhire çıkıdı hakikatler bütün
Nice bâtil putlar oldu ser-nigûn

Secde-i şükrâna vardı hep melek
Arş u kürsü ü sidreh sükkân-ı felek
Nar-ı düzeh (düzah) söndü açıldı cinân
Hûr u gılman cümle oldu şâdumân
Âmine ol mahzen-i dürr-i vefa
Yani ümm-i fahr-i âlem Mustafâ
Hâmil oldum der o nûr-ı akdese
Görmedim bir gün keder yâ vesvese
Müddet-i hamlimde geldi câ-be-câ
Hep beni tebrîke rûh-ı enbiyâ
Bir şeb-i isneyn pür ferhunde- fâl
Hem rebîü'l evvel idi şehr-i hâl
Doğacaktı kim o şeb bedr-i bûdûr
Âsumânı üç alem etti zuhûr
İşte ol râyât-ı ikbâl-i ibâd
Şark u garb u Kâbe'ye oldu küşâd
Gâibâne bir melek verdi selâm
Söyledi bu sözleri bi'l- ihtirâm
Hamlimi kıldı hezâr-ı tehniyet
Hakk sana verdi uluvv menzilet
Doğacaktır senden ey ümm-i sürûr
Hak Nebi nâmı Muhammed hulk-ı nûr

Seyyidü'l –Kevneyn-i sultân-ı güzîn
Kâm-Kâr ve şehriyâr-ı kâm-bîn
Çün kesildi bu ferah- bahşa sadâ
Geldi üç hûri-sıfat mâh-likâ
Âsiye, Meryem biri Havvâ idi
Birbirinden hûb u hem ra'na idi
Hamlimi tebşîr edûp çün durdular
Sağ u sol ve arkama oturdular
Susadım bir kâse şerbet sundular
Bir rahîk-i âb-ı rahmet sundular
Nûş edüb aldı beni zevk u sürûr
Kapladı etrâfımı yek-pâre nûr
Bir ilâhî mürgü oldu âşikâr

24

Arkama sürdü kanadın bey-karâr
Doğdu ol saat Habîb-i Kibriyâ
Eyledi tevhîd u tekbîr u salâ
Zât-ı Ahmed'den budur Remzî recâm
Tâ kıla bana şefâat ve's-selâm
“*Allâhu Ekber, Allâhu Ekber,*
Lâ ilâhe illallâhu Allâhu ekber,
Allâhu Ekber ve lillâhi 'l-hamd.”
Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Rasûlallah
Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Habîballah
Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Halîlallah

²⁴ Şairin torunu Semanur Abamor'un “20.Yüzyıl'dan Bir Divân Edebiyatı Esintisi Mevlîd-i Nebvî Kürkçüzâde Osman Remzi” kitabından istifade edilerek yazılmıştır. Eserin künyesi kaynakçada yer almaktadır.

Kıratoğlu Emin Mevlidi'nin Doğum Bölümü

Eşid mevlûdun ey ehli saadet
Nice geldi cihâna kân-ı rahmet
Rabi-ül evvel ayı mâh-ı mevlûd
Erişdi çün hilâlî şehir-ı mesûd
Onikinci gecesi oldu ey can
O şeb cibrile geldi emri yezdân
“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”
Dedi kim bab-ı cennetler açılsın
Du âlem halkına rahmet saçılsın
Dehi bab-ı cahimü eyle gir sed
Bu gece çün gelir dünyaya Ahmed
Zemini asumanı cümle ziynet
Edu ben Ahmed için eyle hizmet
Semavat ehline ver müjdeler hem
Bu şeb gelir cihana fahr-î Alem
Şeyâtani semadan eyle metrud
Dehi ziri zeminde eyle mesûd
Habibimdir gelen nâm-ı Muhammed
Odur âlemlere deryayı rahmet
*Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Rasûlallah*
*Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Habîballah*

*Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Halîlallah*
Anasından rivayettir bir ey cân
Dedi oldu yakîn teşrifi sultan
Ki gördüm hânem içre berk oldu nûr
Seraser eyledi dünyayı mesrur
Semadan gördüm indi üç alem hem
Biri meşrik biri meğrib refhef hem
Dikildi kâbe üzre biri gördüm
Gidib gam cümle şâd-ı hürrem oldum
Nura gark oldu cismü canım onda
Dehi bildim yakındır gelmesi hem
Allahumme salli alâ rûhi seyyidinâ
Muhammedin
Fi'l-ervâh ve alâ cesedihî fi'l-ecsed
Ve alâ kabrihî fi'l-kubûr
Ve alâ kalbihî fehve'n-nûr Ve alâ
ismihî beyne'l-esmâ
Du şâkk oldu duvara baktım ey yâr
Çıkıp hûri sıfat-ı üç tane mehvâr
Birisi asiye Havva-ü Meryem
Oturdu çevre yanımda bunlar hem
Sonsuzluktan bana geldi hararet
Yedime sundular bir kase şerbet

Alıp nuş eyledim gördüm elezdir
Dehi kardan soğuk baldan a-ezdir
“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”
Hem andan sonra gördüm bende ey
cân
Bir akkuş başım üzre kıldı cevlan
Sığadı arkamı ol yeyyî ebyâd
Doğdu ol saatte şemsi hüda verdi ziya

“Allâhu Ekber, Allâhu Ekber,
Lâ ilâhe illallâhu Allâhu ekber,
Allâhu Ekber ve lillâhi 'l-hamd.”
“Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Rasûlallah
Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Habîballah
Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Halîlallah”

Na't-ı Resûl

Açıldı cennetin bâb-ı nesîmi pür-safâ geldi
Gülistân-ı cihâna revnak u hüsn-i bahâ geldi

Derûn-i Mekke'den nûr-i nübüvvet parlayıp çıktı
'Avâlim nûra gark oldu "Resûl-i Kibriyâ" geldi

Beşîri ehl-i îmânın nezîri ehl-i tuğyânın
Habîbi Hakk Teâlâ'nın Muhammed Mustafâ geldi

Saçıldı rahmet-i Rahmân açıldı sünbül-i reyhân
Bugün bâb-ı cihâna bülbul-i şî'r-edâ geldi

Anılsa her ne dem ism-i şerîfî feyzi hâzırdır
Bu gece bu meclise "Rûh-i Resûl-i Rehnümâ" geldi

Vücûduyla şereflendi zemîn-i Yesrib ü Bathâ
Kudûmüyle bu zulmet-hâneyenûr-i zıyâ geldi

Melekler eyleyüp tebşîr dedi yâehl-i beytullah
Size Bârî Te'âlâ'dan Muhammed Mustafâ geldi

Sanemler devrilip düştü sarayı çöktü Kısra'nın
Mecûsunâteşi söndü ki bürhân-ı Hudâ geldi

Tarîk-i Hakk'ı göstermek için hem inse hem cinne
Elinde Hazret-i Kur'ân "İmâmü'l Enbiyâ" geldi

Tilâvet eyleyince Hazret-i Kur'ân'ınâyâtın
Sudûr-i ehl-i îmâna ferah geldi şifâ geldi

Eyâ "Şâh-ı Rusûl" senden şefâat bekliyor lutfet
Rızâ nâmında âvâre kapına bir gedâ geldi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖRNEK BİR MEVLİD İCRASININ MÜZİKAL ANALİZİ

4.1. HACI NURİ HÂFİZ VE EKİBİNİN 1950-1970 YILLARI ARASINDA KAYDEDİLEN MEVLİD İCRASININ MÜZİKAL ANALİZİ

Mevlidhânlar: (Hâfız) Nuri Başaran, Mahmut GÜZELGÖZ (Tenekeci Mahmut), Mehmet KAFAT (Cuan Mehmet)

Mevlid Manzumesi: Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'nin Mevlidi

Aşağıda analizi yapılacak mevlid icrasının tam olarak ne zaman kaydedildiği bilinmemektedir. İracı Hacı Nuri Hâfız'ın vefat tarihi düşünüldüğünde 1950-1970 yılları arasında kaydedildiği²⁵ yüksek ihtimaldir. İcra edilen bu mevlidde okunan manzume Urfalı Şair Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'nin yazmış olduğu mevlid manzumesidir. Urfa mevlidinin ses kaydı olarak kayıt altına alınan örneklerinden günümüze ulaşan en eski kayıt örneği bu mevlid olmuştur.²⁶ Üç bölümden oluşan mevlidin bazı bölümleri bilinmeyen sebeplerden dolayı eksiktir. Muhtemelen dijital ortama dönüştürme aşamasında bazı bölümler silinmiş veya kaybolmuştur.

Mevlid icrasına Hacı Nuri Hâfız ilk bahri okuyarak başlamaktadır.

4.1.1. I.Bölüm - Davet Bahri Analizi

“Urfa’da Mevlidhânların, Türk müziği nazariyatı konusunda esaslı bir öğrenimleri olmadığından, makam adlarını önceki ustalarında öğrendikleri doğru-yanlış mahalli makam isimleriyle anarlar ki bunlar bilimsel değil ancak folklorik değerler taşırlar. Makam kalıbı ile icra ve üslubun Urfa’ya özgü olduğu esastır.” (Kişisel Görüşme, Mehmet Avni Özbek, 26 Nisan 2020.) Urfalı mevlidhânlar mevlidin ilk bahri olan davet bahrinin “kürdi” olarak başladığını söylerler. Oysaki bahsedilen kürdi makamı yöresel/mahalli bir tabirdir. Türk müziğindeki kürdi makamıyla ilgisi yoktur. Bu sebeple yapılacak müzikal analiz Arel Ezgi Uzdilek ses sistemine göre yapılacaktır.

²⁵ Dönemin popüler ses-kayıt cihazları kasnak teyp’lerdir. (1950 sonrası)

²⁶ Araştırmalar söz konusu ses-kayıt arşivlerini ilgililerin istifadesine sunan arşivciler ile sınırlıdır.

Siverekli Yusuf Sami Efendi'nin Mevlidi'n-Nebî adlı eserinin ilk bölümündeki beş bentlik murabba istisnasız bütün mevlid icralarında mevlidin ilk bahri olmuştur. Bu icrada söz konusu murabba ile başlamaktadır. Dönemin teknolojik alt yapısı yeterli olmadığı için muhtemelen mikrofon olmadan çıplak ses ile okunduğu düşünülmektedir. Bu sebeple okuyucular dinleyicilere seslerini ulaştırmak için genellikle tiz perdeleri tercih etmektedirler. “Ayrıca mevlidhânlar arasında ses genişliği, tiz seslere çıkabilme gösterisi noktasında gizliden gizliye bir yarışmadan da söz edebiliriz”. (Kişisel Görüşme, Mehmet Avni Özbek, 26 Nisan 2020)

Nuri Hâfız ilk kıtaya Uşşak makamında sakin bir seyir ile başlamaktadır. İkinci kıtanın üçüncü mısrasına kadar okuyuşunu sürdürür.

Vezin-Mûsikî İlişkisi: “Fâ’ilatün Fâ’ilatün Fâ’ilün”

Karar Sesi: Piyanoya göre Fa#

Hacı Nuri Hâfız Besmele çekerek ilk bahri okumaya başlamaktadır.

Bismillahirrahmanirrahim.

Şekil 15: Hacı Nuri Hâfız'ın İlk Bahir İcra Notasyonu

HAZ RE Tİ HAKTAN Hİ DA YET İS TE YE . . . N MEVLİ Dİ PA Kİ RE SU LUL LA HA GEL FAH Rİ

A LEM DEN İ NA . YET İS TE YE . N MEVLİ Dİ . PA . Kİ RE SU LUL LA HA GE L

(1) Hazret-i Hak'tan hidâyet isteyen

Mevlîd-i pâki Resûlillâh'e gel

Fahr-i âlemden inâyet isteyen

Mevlîd-i pâki Resûlillâh'e gel

(2) Bil ganimet leyle-i mevlûdi sen

Gafil olma razı it ma'budı sen

(*) Bulmak istersen eger maksudı sen

Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel

*İkinci kıtanın üçüncü mısrasıyla birlikte oktava geçmektedir. İkinci dörtlüğün bitişiyle cumhur halinde salâvatı şerife okunur.

(3) Elde fırsat var iken ey nâ-tüvân

Nefse uyma hâb-ı gafletten uyan

Her beladan bulmak istersen emân

Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel

İcracı, üçüncü dörtlüğe yine tiz oktavdan meyan açarak *Muhayyer* makamında gezinmeye başlamaktadır. Tiz bölgelerin mana yönü incelendiğinde manaya vurgu yapmak için böyle bir tekniğin kullanıldığı düşünülmektedir. Beş kıtadan oluşan murabbanın genellikle dördüncü kıtası atlanarak beşinci kıtaya geçilmiştir. Bu icrada da okuyucu dördüncü kıtayı okumadan beşinci kıtaya geçilmiştir.

(5) Her dû âlem bulmak istersen necât

Rûh-ı Fahru'l-Âlemîn'e ver salât

Mâsivâyı Sâmiyâ kalbinden at

Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel

Nuri Hâfız beşinci kıtaya yine oktavdan başlamaktadır. Üçüncü mısranın sonunda tiz Nevâdan pest Nevâya rastlı bir iniş söz konusudur. Okuyucu gırtlak nağmeleriyle bu inişi gerçekleştirmektedir. Mevlidin genel olarak bütün bahirlerinde bu ezgiyi kullanmıştır. Halk müziği motifleri bu kıtada bolca işlenmiştir. Beşinci kıtanın bitişiyle birlikte salâvat-ı şerifeye geçilmektedir. Bu bölümle birlikte davet bahri sona ermektedir. Mevlidhân, vezin mûsikî ilişkisine son derece riayet ederek uzun hecelere uzun sesler, kısa hecelere ise kısa sesler kullanmıştır. Ayrıca buradan hareketle manaya üst seviyede dikkat ederek müzikal ifade ile mana vurgu yapmaya çalışmıştır. Rivayetlere bakılacak olursa âlim bir zat olma olasılığından hareketle vezinlere hâkim olduğu da söylenebilir.

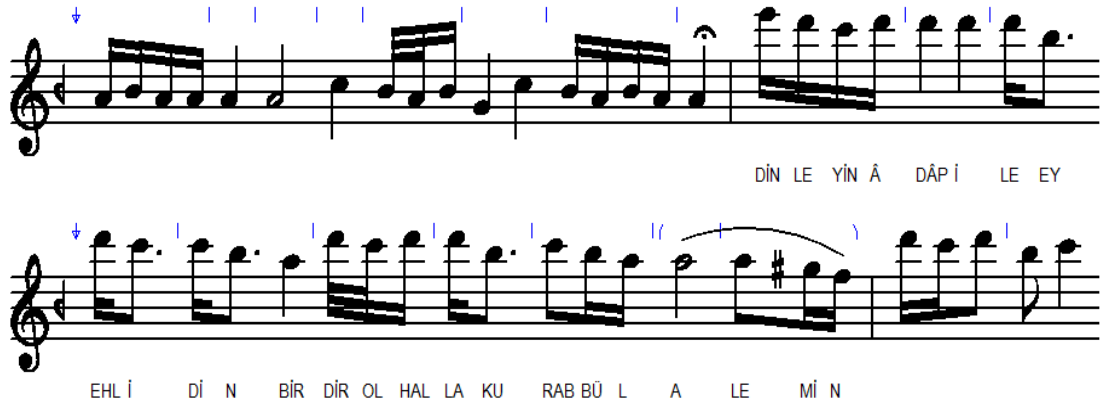
4.1.2. II. Bölüm Tevhid Bahri Analizi

Tevhid bahri konu itibari ile Allah'ı (c.c.) anlatır. Onun rahmetine nasıl ulaşılabilceğini konu edinen manzumelerdir. Yusuf Sami Efendi'nin davet bahrinin ardından, Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'nin mevlid-i şerifinin ilk beyitleri ile devam eder. Bu iki bahrin aynı vezinde yazıldıkları görülmektedir. Beyitler şeklinde yazılmıştır ve toplamda yirmi yedi beyitten oluşmaktadır.

(Vezin): “Fâ’ilatün Fâ’ilatün Fâ’ilün”

İcrakâr Nuri Hâfız bu bölüme Muhayyer makamında bir seyirle başlamaktadır. Bu makamın seyir karakterinin inici olması hasebiyle Hüseyini makamında asma kalış yapıp Uşşak dizisinden faydalanmaktadır. Dügâh perdesinde karar kılmıştır.

Şekil 16: Hacı Nuri Hâfız'ın Tevhid Bahri İcra Notasyonu

“Dinleyin âdab ile ey ehl-i dîn
Birdir ol hallâk u Rabbü’l âlemin
Birliğin isbata kâfî bu nizam
Cümle mevcûd içre hüsn-i intizâm
Emri mutlaktır tagayyur eylemez
Hükmü kat’i dir heehhur eylemez
Yok şerîkî, yok nazîri bir ilâh
Yokdur andan ğayrı bir cây-ı penâh
“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”
Kadir u kayyum u hayy-i lâ-yezâl
Zâtına ma’lûm u zâhir cümle hâl
Lâ-mekândır gerçi her şeyde ayân
Hikmeti zâhir fakat zâtı nihân
Âlim u gayb u hafâyâ-yı umûr
Kudret u esrârına yetmez şuûr
Düşme ey erbâb-ı iz’an gaflete

Arz-ı şükrân et Cenâb-ı izzete
Yok iken âlem, Hudâ mevcûd idi
Nice bin âlemlere ma’bûd idi
Kâffeten ma’dûm idi bu kâinat
Zatına ma’lûm idi hep mümkinât
Zikr u tevhid ile hep meşgul idi
Şükr u tahmîd ile hep makbûl idi.
“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”
Kün hitabiyle cemî’ mümkinât
Girdi bu eşkâl u renge kâinât
Kuvvet u kudretle ol Rabb-i vedûd
Lâ yuadd âsâra bahşetti vücûd
Arş u kürsi ve sidreh u levh u kalem
Halk olundu bî- kusur u muntazam
Anla gel ey abd-i âciz hilkati
Hâlikin akla sığışmaz kudreti

*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Sâdır oldu emr-i subhâni o dem
Çün yaza levh üzre fermânı kalem
Kilk-i kudret söyledi: Ya Rabbenâ
Yazayım emrin irâde kıl bana
Evvel ismu'llahımı gel yaz yâ kalem
Hak resûlümdür Muhammed kıl rakam
Hâme dedi: Ey Hudâ-yı bi-mu'în
Bu Muhammed kim sana oldu karîn
İsmi isminle tezkîr eyleyim
Levha-i mahfûza tahrîr eyleyim
Yâ kalem bil ol habîbim Mustafâ
Hürmetiye için halk olundu nüh semâ

*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Yazma anın ümmetiye için çok hatâ
Eyle mahbûb-ı ilâhiden hayâ
Ümmetinden ger anın olsa kusûr
Ümmetün müznibetün Rabbün gafûr
Hâme münşakk oldu hayretle hemân
Yazdı fermân-ı Hudâ'yı ol zamân
Anlayın kadr-i Resûlü sâmi'in
Hak buyurmuş âna hayr-ul murselîn
Şafi'-i rûz-ı cezâdır hazreti
Olmasın me'yûs ânın hiç ümmeti
Varsa sende Hakk'a ger ihlâs-ı tâm
Ver Habîb-i Kibriyâ'ya sad selâ

Bu bölümde Muhayyer makam seyrine devam edilerek *Hüseyni* perdesi baskın olarak icra edilmiştir. Pek çok mevlid okuyuşunda dikkati çektiği üzere ilk kıtalarda pest ve orta ses bölgeleri işlenirken sonraki bölümlerde tiz oktava geçildiği ve bu bölgede mevlid okuyucusunun ses aralığına göre en tiz perdelerin, gür bir tonlamayla seslendirildiği görülmektedir. Bu bölümde de güfte manasını vurgular bir okuyuş edasıyla dinleyenlere uyarı niteliğinde mânâ vurgusu yapılarak en tiz perdelerin işlendiği dikkati çekmektedir. “Bu kalıp, bir mevlidhânın mevlid icrasındaki kendine has kullandığı makam kalıbının planıdır.” (Kişisel Görüşme, Mehmet Avni Özbek, 26 Nisan 2020)

İcrakâr Nuri Hâfız, tıpkı besteli mevlid gibi belirlediği bir kalıp içerisinde, tiz bölümlerde Muhayyer makamını işlemiştir. İnici bölgelere doğru Muhayyer

perdesinde asma karar verip orta bölümlerde ise *Hüseyni* makamını işlemiştir. salâvat-ı şerife'ye zemin oluşturmak için karara giderken Uşşak makamına dönüş yapmıştır. Mevlid icrasının tümünde bunu bir kalıp şeklinde diğer bölümlere de uygulamıştır. Uyguladığı bu kalıbı Salavât-ı Şerif dönüşlerinde tekrar etmektedir. Salâvat-ı şerif araları değişkenlik göstermiştir. Bazen dört beyit bazen altı yahut yedi beyit okunduktan sonra salâvat-ı şerifeye gidilmiştir. Bu düzensizliğin mânâya dikkat edilerek vurgulanmak istenen bölümlerin tiz bölgelerde okunabilmesi açısından bilinçli olarak yapıldığı düşünülmektedir. Vurgulanacak bölümler meyan açılmak suretiyle dinleyicilerin dikkatini çekme amaçlanmıştır.

Nuri Hâfız ilk üç beyitte Muhayyer makamının seyrini kullanarak tiz bölgelerde sesini işlemiş; üçüncü beyitin ilk mısrasının sonunda daha pest bölgelere, daha önce kullandığı seri gırtlak nağmesi motiflerini kullanmak suretiyle tiz *Nevâdan* pest *Nevâya* seri bir gırtlak nağmesiyle *Rast* bir iniş yaparak *Hüseyni* makamına geçmiştir.

Şekil 17: Hacı Nuri Hâfız'ın Kalıp Ezgi Örneği

Okuyucu üçüncü beyitin ikinci satırıyla birlikte *Hüseyni* makamında dolaşmaktadır. Dördüncü beyittin sonunda salâvat-ı şerife'ye zemin hazırlamak için *Uşşak* makamında karar verilip cumhur olarak Salâvat-ı Şerife'ye girilmiştir. Yirmi yedinci beyite kadar aynı düzende devam edildikten sonra koro halinde Kaside-i Bürde'den alınmış olan, *Hüseynî* makamında ve curcuna usûlündeki "*Hüvelhabibüllezi*" ilahisi seslendirilmiştir

Kaside-i Bürde

Elhamdülillahi münşir halki min ademi
Sümme salâtü ale'l-muhtari fi'l-kıdemi
Yâ Rabbi bi'l-Mustafa belliğ makâsidenâ
Vağfirlenâ mâ medâ yâ vâsia'l-keremi
Vağfir ilâhî li kulli müslimin emimâ
Yetlugu fi'l-Mescidi Aksâ ve fi'l-Haremi
Hüve'l-habîbullezî türcâ şefâatuhû
Li külli hevlin mine'l-ehvâli muktehimin
Haşâ huve'l-yuhrime racime kerimehû
Evverciel cerumihû gevre muhteremi
Mevlâya salli ve sellim dâimen ebeden
Alâ habîbike hayri'l-halki küllihimi

4.1.3. III. Bölüm Na't-ı Şerif Analizi

Hz. Peygamber'i şiirsel ifadelerle anlatan bu bölümde mevlid müellifinin yazmış olduğu *Na't-ı şerif* okunmuştur. İcra edilen mevlidde *Na't* bölümü zengin tutularak farklı şairlerin şiirlerinden örneklere de yer verilmiştir. Analizi yapılan mevlidde, Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'nin mevlidinden beyitler okunarak *Na't* bölümüne başlanılmaktadır. Bölüm yirmi sekizinci beyitten itibaren başlamaktadır. Okuyucunun kendi üslup ve kalıp okuyuşuna aynı şekilde devam ettiği görülmektedir. Tiz Muhayyerde meyan açacak şekilde *Na't*'ın ilk beyitine başlanmaktadır.

Dinleyin vasf-ı cemîl-i Ahmed'i
Anlayın kadr-i celîl-i emcedi
Lî Ma'Allah sadrının hünkârıdır

Kenz-i Hakk'ın vâkıf-ı esrârıdır
Bezm-i havassı vahdet içre nûrudur
Hâlık-ı mâbûduna manzûrudur

Kurb-gâh-ı izzeti kılmış mekân
Emrine dem-beste cümle kudsıyan
Müjdeyi levlâke levlâke Hudâ
Eylemiş ulviyetin fevk-as- semâ
Sûre-i ikra'mübeşşirdir âna
Muhterem kıldı Resûlü evvelâ
*"Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed"*
Bir şehin kim kim mâdihi Kur'an ola
Kaabil olmaz vafına pââyân ola
Ben Nasıl "Remzî" anı tavsîf edem
Ol hidayet nûrunu ta'rif edem
Pür-günâhım gerçi ehl-i vahdetim
Cân u dilden var Resûle hürmetim
Maksadım tahrîr edem mevlüdünü
Bildirem tâ tal'at-ı mes'ûdunu
Hizmet etmektir murâdım zâtına
Ermek olmaz medhinin gââyâtına

Mahmidetkâr-ı Resûl-i ekmelem
Menkıbethân-ı şefî'-î mürselem
*"Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed"*
Bu sebeble belki afv eyler İlâh
Çokdur eyvâh ettiğim cürm ü günâh
Mücrimem kesmem ümîdim bir zamân
Vâr iken lâ-taknetû emri hemân
Ey Hudâvend-i alîm u kibriyâ
Mazhar-ı afv et beni yevm-ül-cezâ
Dem-be-dem mahbûb-ı Hakk'ı yâd
edem
Hâtır-ı mahzûnumu abad edem
Sünnetin icrada ettimse kusûr
Bari etsün böyle bir hizmet sūdûr
Siz dahi ey kariîn u sâmi'în
Zikredin ânı salât ile hemîn
Lûtf-ı Hakk'a mazhar olmaksâ merâm
Rûh-ı pâk-i Mustafa'ya ver selâm

Nuri Hâfız otuzuncu beyitte tam bir oktavla tiz *Nevâ*'dan pest *Nevâ*'ya rastlı bir iniş yapıyor. Orta bölge seyirlerinde *Hüseyni* yaparak *Uşşak*'lı karar motifi ile bitiriyor ve Salâvat-ı şerifeye giderken yine *Uşşak* zemin hazırlıyor. Urfa'da din dışı müzikte yaygın olarak kullanılan gırtlak nağmelerinin mevlidde de kullanıldığı görülmektedir. Mevlidhân bu bölümde bahsedilen gırtlak nağmelerini sık sık kullanmaktadır. Manaya ve vezne üst düzeyde dikkat edildiği bu bölümde de görülmektedir. Zaman zaman yazılı metinde yer alan bazı kelimelerin değiştirildiği

görülmektedir. N’at-ı Şerif sona ererken farklı nağmelerle bitiriş hissi verilerek yine *Uşşak* makamında karar verilir. Yirmi sekizinci beyitle başlayan N’at bölümü, kırk sekizinci beyitle sona ermiştir.

“*Lûtf-ı Hakk’a mazhar olmaksa merâm*

Rûh-ı pâk-i Mustafa’ya ver selâm.” (48.beyit)

Kürkçüzade Osman Remzi Efendi’nin N’at-ı Şerif’inden sonra mevlidhânlardan (Cuan) Mehmet Kafaf, “Fevzi”ye ait olan “*Harîm-i Bezm-i Lâhûte Giren Fahr-i Risâlet’dir*” dizelerini serbest gazel formunda “*Hüseyni*” makamında okumuştur. Şiirin ilk beyitini okuyup ikinci beyiti atlayarak üçüncü beyite geçmiştir. Gazelin her bir beyitinden sonra ‘ah’, ‘aman’ şeklinde lâfzî terennümlerle okuyuşun etkileyciliğini arttırmaya çalışmaktadır. Üçüncü beyitin ardından beşinci beyitte meyan açarak başlıyor. Beşinci beyitin ikinci mısrasını okuduktan hemen sonra, cumhur halinde sözleri Arapça olan bir ilahi ile (*Şuğul*) devam edilmiştir. İlahi sonrasını altı ve yedinci beyitleri okuyarak sonrasında “*Meded ya fahri âlem*” cümlesi ile bitirilmektedir. Cumhur olarak salâvat-ı şerif okunup, *Na’r*’a Kürkçüzade Osman Remzi Efendi’nin mevlid metninin yetmiş birinci beyiti ile devam etmiştir.

“Söyle ey tûti-i kikli şükkerîn
Zevk-yâb olsun dimağ-ı âşıkîn
Nakledüp hayrû’l beşer ahlâkını
Hâlet-i vecde getir müştâkını
Ol kadar hulk-ı hamîde vâridi
Dest-gîr-i ez’af u nâçâr idi
Anda hatm olmuşdu ihsan u atâ
Bekler idi bâb-ı eltâfin sahâ
Dergehinden kimseyi reddetmedi
Ehl-i hâcâta derin seddetmedi
Gelse idi âna ehl-i ihtiyâc

Vârını verirdi kalsa kendi âc
Sözlerin dinler idi zât-ı Nebî
Yanına gelse eğer pîr ü sabî
Kimseyi incitmedi bir unf ile
Hastaya sıhhat verirdi sohbeti
Def’ederdi ülfeti her illeti
“*Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed*”
Feyz-i enfâsiyle cism-i nâtüvan
Tâze bir tâkat bulurdu nâgehân
İlticâ etseydi bir çeşm-i alîl

Bârigâhından çıkardı bî-delil
Ağzının bârın süreydi ol hümam
Yâreler mutlak bulunurdu iltiyam
İsti'ad etmezdi izz ü câhına
Yalvarırdı dâima Allahına
Hak'dan eylerdi niyâz-ı mağfîret
Bu günehkâr ümmete kıl merhamet
Ümmetimde varsa da cürm ü kusûr
Der idi bana bağışla yâ Gafûr
Ey o zât-ı Mustafa'nın ümmeti
Gûş edin bu rahm u lûtf u şefkati
Eyleyin Hallâk'a çok hamd u senâ
Oldu hâmîmiz Cenâb-ı Mustafâ
*"Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed"*

Eylerim acz ile bende bir duâ
İstecib yâ Rabbenâ ya Rabbenâ
Gerçi bir şûride-hal-i ahkarım
Mâdih-i mahbûb ı Hakk-ı ekberim
Seyyid-i Kevneyn-i Fahrü'l Mürselin
Hürmiyetiyçün yâ İlâhe'l-âlemîn
Mazhar-ı afv et bu müznib ümmeti
Hem bu müznib Remzî pür- mihnati
Vâlideynimle ah u evladımı
Afv kıl hemşire ü ahfâdımı
Akrebâ u dositânım eyle şâd
Bâb-ı eltafin kılub yâ Rab güşad
Bir duâ ile beni kılsın beyan
Hazirun etsin Nebiye es-salât"

Hâfız Nuri, Mevlidin başından beri yaptığı kalıp okuyuş ve motiflerini bu bölümde de sürdürmüştür. Muhayyer'de meyan açarak ilk iki beyiti okumaya başlıyor. Üçüncü beyite geldiğinde gırtlak nağmesi ile tiz *Nevâ*'dan pest *Nevâ*'ya inerek dördüncü beyitte *Hüseyni* makamına geçiş yapmıştır. Okuyuş tarzında köklü değişikliklere rastlanmamakla birlikte sadece çeşitli varyantlarla kendine has kalıbı zenginleştirmektedir. Okuduğu beyit sayısı fazla olduğunda orta bölümde *Hüseyni* makamını uyguladığı orta bölümü daha önceki kalıbına göre bir miktar uzatmaktadır. Yetmiş dokuzuncu beyite geldiğinde *Uşşak* makamına geçki yapılarak salâvat-ı şerifeye zemin hazırlamaktadır. Salâvat sonrası yine tiz Muhayyerde meyan açarak sekseninci beyit okunmaya başlanır.

*“Feyz-i enfâsiyle cism-i nâtuvân
Tâze bir tâkat bulurdu nagehan”*

Sekseninci beyitten sonra sırasıyla seksen üçüncü beyite kadar aynı düzen devam eder. Seksen üçüncü beyitte *Hüseyni* geçkisi için yine gırtlak nağmesiyle tiz *Nevâ*’dan pest *Nevâ*’ya *Rastlı* iniş yapılır. Seksen dördüncü beyitte *Hüseyni* makamına geçki yapılır. Seksen yedinci beyite kadar *Hüseyni* şeklinde devam edilir, seksen yedinci beyitte *Uşşak* geçki yapılarak salâvat-ı şerif okunur. Salâvat sonrası seksen sekizinci beyitte yine meyan açacak şekilde *Muhayyer* başlanmaktadır.

*“Eylerim acz ile ben de bir duâ
İstecib yâ Rabbenâ yâ Rabbenâ”*

Doksan birinci beyitte, yine tiz *Nevâ*’dan pest *Nevâ*’ya gırtlak nağmesiyle *Rastlı* inerek *Hüseyni* makamına hazırlanılmaktadır.

*“Mazhar-ı afv et bu müznib ümmeti
Hem bu müznib Remzî-i pür-mihneti”*

Doksan ikinci beyitte *Hüseyni* makamına geçiş yaparak devam edilmektedir. Doksan üçüncü beyiti de okuyup, mevlid manzumesinde yer almayan şu beyit ile Remzi Efendi’nin mevlidi şerifindeki Na’t bölümü bitiriliyor.

*“Bir duâ ile beni kılın beyan
Hazirun etsin nebiye es-selam”*

Bu bölümün sonunda Hacı Nuri Hâfız, küçük bir duâ ediyor.

“Nazım fahın ruhu ve bu kiraate sebep olan zatın ve cemaatin geçmişinin ervahı tayyibesi ve karîin ve samîin’nin ervahı tayyibesi geçmişlerinin ervahı şerifesi için rızaenlillah bi inayetin Fatiha.”

Ses-kayıtlarının 1. bölümü bu duâ ile sona ermektedir.

2. ses kaydı, güftesi Şemseddin Sivasî’ye ait olan “Cânân İlinin Gülleri” ilahisiyle başlıyor. İlahi Saba makamında ve Yürük Semai usulünde bestelenmiştir.²⁷ İlahinin bitişiyle birlikte Uşşak makamına geri dönülerek Salâvat-ı Şerif okunuyor.

4.1.4. IV. Bölüm Mucizat (Mucize) Analizi

Salâvatı şerifin bitişiyle Hacı Nuri Hâfız “Sende Ey Şahı Salâti Mesken” sözleriyle mucizeyi okumaya başlıyor. Mucize bahrinde, yer yer Sabâ makamına geçkiler yapılmaktadır. Aruz veznine sadık kalınarak okunmaktadır. Genellikle orta perdede seyreder. Mucizeler genelde uzun metinler olduğundan sık sık salâvat getirilmez. Dinleyicilerin aklını ve kalbini celb etme amacı, okuyucu için daha baskındır. Kaydın 2. bölümü Mucize Bahri ile sona eriyor. Mucize bahri muhtemelen 2. kaydın sona ermesiyle bitmemektedir. Ses kaydı dijital ortama aktarılırken bu bölümün devamının aktarılmadığı düşünülmektedir.

4.1.5. V. Bölüm Doğum (Veladet Bahri) Analizi

Bu bölüm kaydın üçüncü bölümü ile başlamaktadır. Okuyucu Tenekeci Mahmut bir gazel ile bu faslı açmaktadır. Şair Abdi’ye ait olan bu gazel²⁸ şöyledir:

1 Doğdu ol şahı nebi dikti zemine alemi

2 Diledi secde kılıp hakk’tan ol saat ümemi

Ta ki kisra yere çöktü yıkılıp kün göresi

Söndü ateş gedeler hâke basınca kademi

²⁷ "Cânân İlinin Gülleri" ilahisinin notası için bkz. Hüseyin Akpınar, Şanlıurfa'da Dinî Mûsikî, s. 152-153.

²⁸ Beyitlerin solundaki numaralar okuyucunun icra ettiği düzeni ifade etmektedir.

5 Şemsi hüsnün bu cihana doğdu heybet ile

6 Def edip zulmeti küfrü yere çaldı senemi

Nice fahretmesin ümmetleri eslefina hakk

Halk ede hürmetine cenneti lavhi kalemi

3 Böyle şahı enbiya dehre ebed gelmediğim

4 Serteser nuru yayıldı rum ile biladı acemi

7 Bu ne sırdır ki semavatı ser a ser gezüben

8 Yine müşerref kıla ila beytül haremi

Bunca isyan ile abdi seni ol fahrı cihan

Asiteninde eğer çakeri edna bilemi

Beyitlerinin sonunda “aman aman” diyerek terennüm edilmektedir. Her beyitin başında meyan açarak *Saba* makamında gezinilmektedir. Gazelin bir bölümü okunduktan sonra, cumhur olarak yine *Saba* makamında “*Bülbül Gülün Harmanı*” isimli ilahi seslendirilmektedir.

“Bülbül gülün harmanı

Allah dertler dermânı

Nasib eyle îmânı

Allah mahrûm eyleme”

İlahinin ardından Tenekeci Mahmut bazı hat yazılarını gazel formunda seslendirmiştir.

Şekil 18: Tenekeci Mahmut'un İcra Ettiği Hat Tezhip Örneği

Kaynak: <https://www.sozumoki.com/soz/ey-gonul-sabret-belaya-kil-tahammul-etme-205085> Erişim 16 Mayıs 2020

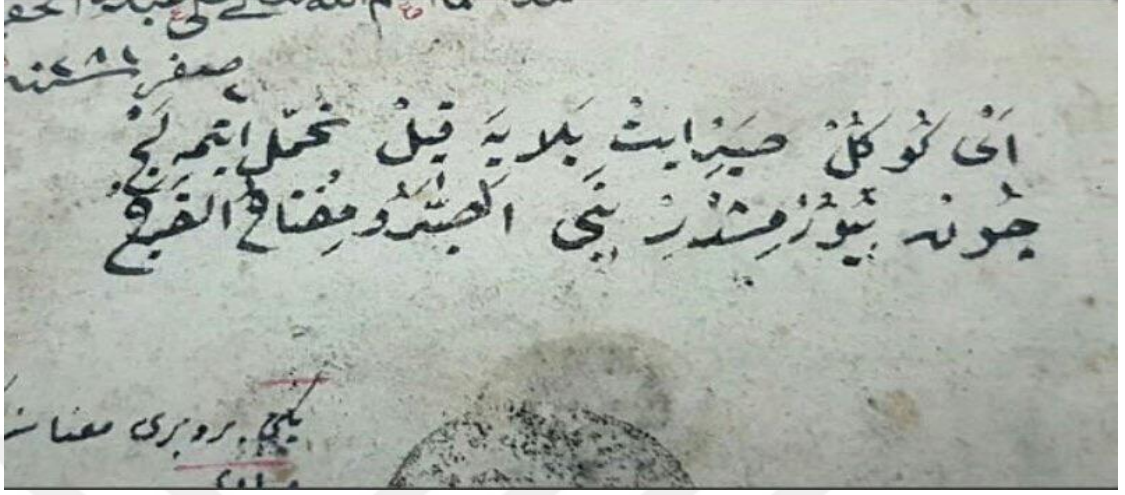
“Muhammed'den diğer yok dâhil olmuş Kâb-ı Kavseyn'e

Gürûh-ı enbiyâdan girmemiş bir ferd mâbeyne

Harem-gâh-ı visâle Ahmed'i tenhâ alub Mevlâ

O halvet Oldu mahsûs Hazret-i Sultân-ı Kevneyn'e”

Şekil 19: Tenekeci Mahmut'un İcra Ettiği Bir Diğer Hat Tezhip Örneği

Kaynak: <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/muhammeddendi%C4%9Feryok-d%C3%A2hil-olmu%C5%9F-k%C3%A2b-%C4%B1kavseyneg%C3%BCr%C3%BBh-%C4%B1-enbiy%C3%A2dan-girmemi%C5%9Fbirt/10715230296081> 96/
Erişim 16 Mayıs 2020

*“Ey gönül sabret belâyâ kıl tahammül etme lec,
Çün buyurmuştur Nebî: es-Sabru miiftâhu'l ferac”*

*“Kan ağlarım taki şafak kana boyansın
Bir ah ederek berk urup eflâkı dolansın
Zârım eşiden gülgün ey mahşeri ansın
Tuzak ne imiş sûzişimi görsün inansın”*

Hat tezhiplerinden sonra, bölümün başında okuduğu gazelin son beyitini yine Saba makamında okumaktadır.

*“Bunca İsyân İle Abdi Seni Ol Fahrı Cihan
Asiteninde Eğer Çakeri Edna Bilemi”*

“Meded ya şefial arasâtil meded” cümlesiyle okuyuş sona eriyor ve ardından cumhur olarak *Hüseyni* makamında *Kaside-i Bürde*’den beyitler okunuyor.

“Yâ ekramel halkı mâ li men elûzü bihî

Sıvâke inde hulûlil hâdisil amemi.

Yâ Rabbi vec’al recâi ğayra mün’akisın

Ledeyke vec’al hısâbî ğayra münhazimi.

Yâ nefsi lâ teknati min zelletin azumet

İnne kebâire fî ğufrani kel lememi.

Mevlâye sallı ve sellim dâimen ebedâ

Alâ Habibike hayr’il-halkı küllihimi”

Cumhur olarak okunan *Kaside-i Bürde*’den sonra Hacı Nuri Hâfız, Kürkçüzade Osman Remzi Efendi’nin mevlid manzumesinden “*Velâdet-i Hazret-i Nebiyy-i Zî-Şan Aleyhi’s-Salavâtu’r-Rahman*” bölümünü okumaya başlıyor. Hicaz makamına sakın bir seyir ile başlıyor. Yer yer *Çargâh* üzeri *Hicaz* geçkiler yaparak manaya dikkati çekmeye çalışmıştır.

Söyle ey kikli revnakdarı zevk
Zevk-i ihbârınla doğsun mihr-i zevk
Sözlerinden ıtr-ı anber saçıla
Nahl-i ümmîd üzre güller açıla
Nakl-i pâk-i tal’at-ı hayrî’l beşer
Mücrim ümmetten ede ref’-i keder
“*Allahümme sallı alâ Muhammedin*
ve alâ âli Muhammed”

Çün tulû-i mihr-i hüsnîyle temâm
Def ü ref’ oldu bütün cehl-i zulâm
Çün yakîn oldu gele nûru-l Hudâ
Rahmete’l –lil âlemîn hayrî’l verâ
Şâfi-i rûz-ı cezâ kân-ı kerem
Hâmid ü Mahmûd u hulk Ahmed
şiyem
“*Allahümme sallı alâ Muhammedin ve*
alâ âli Muhammed”

Üç ve altıncı beyitlerde salâvat-ı şerif getirilmektedir. Altıncı beyitten sonra sözleri Rıza'ya ait olan “Na't-ı Resûl” okunmaya başlıyor.

“Açıldı cennetin bâb-ı nesîmi pür-safâ geldi

Gülistân-ı cihâna revnak u hüsn-i bahâ geldi”

Şiirin muhtelif beyitlerini *Hicaz makamında* yer yer *Hicazkâr* geçkiler yaparak okumuştur. Şiirin bir bölümünde güftesi Niyâzî Mısırî'ye ait olan *Hicaz Hümayun* makamında “*Ey Garip Bülbül*” ilahisi cumhur olarak okunmuştur.²⁹ Okunan ilahi sona erince, Salâvat-ı Şerif ile birlikte Hacı Nuri Hâfız okuduğu gazelin geri kalan kısmını okumaya devam etmektedir. Gazelin son beyitini meyan açacak şekilde okuyarak Nihâvend makamında “*Yâ berka's- şâmi*” ilahisine geçilmiştir. İlahi meyanda cumhur olarak okunmaktadır. İlahi'nin bitişiyle kayıt sona ermemekte fakat dijital ortama aktarılırken oluşan hatadan dolayı daha önce okunan bir bölümle devam etmektedir. Muhtemelen *Segâh* geçkilerle *Doğum Bahri* sürdürülmektedir. Mevcut kaydın analiz süreci bu şekilde sona ermiştir.

²⁹ “Ey Garip Bülbül” ilahisinin notası için bkz. Akpınar, H. *Şanlıurfa'da Dinî Mûsikî*, s.181.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BAZI URFALI MEVLİDHÂNLAR

Mevlid icraları Urfa dini mûsikî örneklerinin sergilendiği önemli alanlardır. Bu bakımdan Urfalı mûsikîşinasların³⁰ ekserisi mevlid icralarında yer almıştır. Bunlardan takım oluşturarak ön plana çıkmış bazıları hakkında bilgi verilecektir.

5.1. HÂFİZ NURİ BAŞARAN (HACI NURİ HÂFİZ) ³¹

Kaynaklara göre 1900 yılında Urfa'da doğdu. Yedi yaşlarında çütçünün (çifçi) oğlu Mehmet Hâfız'ın yanında hâfızlığa başlamış on yaşlarında tamamlamıştır. Hâfızlık ile birlikte fıkıh dersleri de aldı. Genç yaşlarda mûsikîye ilgilenmiş dönemin ustaları Cürre Mehmet, Kişişçioğlu Halil ve birçok ustanın mûsikî meclisinde bulunarak onlardan makam bilgisi ve çeşitli mûsikî dersleri almıştır. Urfa yöresi hoyrat ve gazellerini iyi okurdu. Dönemin mevlidhânlarından mevlid okumayı öğrenerek kendisinden sonra bu geleneğin sürdürülmesi açısından önemli bir rol oynamıştır. Mevlid konusunda beslendiği kaynaklar tam olarak tespit edilememektedir. Urfa'nın dini mûsikî alanında adından sıklıkla söz ettiren, ustaların ustası olarak bilinen bir zattır. 1926'da derleme çalışmaları için Urfa'ya gelen Dârülelhan heyeti (İstanbul Konservatuvarı) ve daha sonraları yine derleme çalışmaları için Urfa'da bulunan Muzaffer Sarısözen, kendisinden istifade etmiştir. "Ben Sıhmamı Al İsterim", "Giderem Burdan Artık", "Bahçe Bar Verende Gel" ve "Oğlan Gider Oduna" türküleri ve çeşitli makamlarda hoyratlar kendisinden derlemiştir. Birçok mevlidhân kendisinden beslenmek suretiyle mevlidhânlığa atılmıştır. Bu anlamda kendisinden sonra yetişen mûsikîşinaslara örnek olmuştur. Mütevazı bir kişiliğe sahip olan Nuri Hâfız, zaman zaman insanlardan uzaklaşarak inzivaya çekilmiş maneviyata yönelmiştir. Kişisel kaynaklardan elde edilen bilgilere göre bir süre Mekke'de yaşamış ve orada ilmi olarak çeşitli dersler vermiştir. 76 yaşlarında vefat ettiği tahmin edilmektedir.

³⁰ Urfalı mûsikîşinaslar hakkında detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Akpınar, Osman Çuhadaroglu, Urfalı Mûsikîşinaslar, Gaziantep 2019.

³¹ Sabri Sabuncu'nun derlemelerinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

5.2. HÂFİZ HALİL UZUNGÖL³²

1928 yılında Şanlıurfa'da doğdu. Babası Urfa Mevlevîhânesi'nde hânende (okuyucu, ses icracısı) olan Bozan Efendi'dir. Çok güvenilir bir kişiliğe sahip olan Bozan Efendi altın tellallığı yapardı. Halil Uzungöl babasının teşviki ile 10 yaşında Kurra Mehmet Hâfız Efendi'nin yanında hâfızlık eğitimine başladı. Bir buçuk yılda hâfızlık eğitimini tamamladı. Hâfızlığını takip eden ilk Ramazan ayından itibaren Ulu Camii, Pazar Camii ve Dergâh Camiin'de mukabele okumaya başlamıştır. Mûsikîye yine babasının teşviki ile (Kur'an-ı Kerimi güzel okuma ve sesi kullanabilme yeteneğini geliştirmek için) Hacı Nuri Başaran Hâfız'ın yanında makam ve mevlidhânlık usullerini öğrenerek başlamıştır. Özellikle Hacı Nuri Hâfız başta olmak üzere, Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Kadir Güzel, Sucu Abdurrahman, Cuan Mehmet, Kemani Ayıbo, Şih İshakoğlu, Fazlı Öztop, Yılmaz Öztop, Gaziantepi Memik Cuvoğlu ve Şerif Kocaoğlu ile mûsikî meclislerinde bulundu. Bunların birçoğu Antepli Memik efendinin evinde kayıt altına alındı. Pek az bölümü piyasada bilinmektedir (Kibritli bant vs.). Mevlid meclislerinde önceleri Hacı Nuri Hâfız, Rafi Hâfız, (Kunduracılık yaparken ustasıdır) tenekeci Mahmut, Cuan Mehmet, Culha Mahmut Hâfız ile daha sonraları ise Yusufpaşa Cami eski İmamı Hâfız Mehmet Dönmez, Hâfız Osman Kıvrır, Sallanbaş Ömer Hâfız, Kürt Ömer Hâfız, Akif Hoca ile birlikte katılmışlardır. Önceleri mevlid içerisinde Kur'an-ı Kerim okurken mûsikîde ilerledikçe daha sonraları mevlid bahirleri de okumaya başlamıştır. Pek bilinmemekle birlikte İstanbul usulü (ağzı) ile de mevlid okuyabilirdi. Bediüzzaman Said-i Nursi mevlidleri, yağmur duâları, hacı uğurlamalarında yaptığı duâ ve Kur'an tilavetleri ile hatırlanır. Ayrıca Teravîh namazlarını hatimle kıldırma gayret ederdi. Eski Urfa Müftüsü Eyyüp Sabri Kunduracı'dan Arabî dersleri de almıştır. Askerliğini Beyazıt askerlik şubesinde yaparken albayın hanımı hâfız olduğunu duyup Kur'an okutturmuş. Beğenince de albay vasıtası ile 2 yıl Ramazan-ı Şerif'te ikindi namazından sonra mukabele okumasını sağlamışlar (1949-1950). Bu vesileyle Hâfız Sadettin Kaynak ile tanışmış ve ondan İstanbul'da kalması halinde kendisini yetiştirebileceğini söylemiştir. Ancak şerh olarak da mûsikînin tehlikeli bir alan olduğunu ve kendisinin de Kur'an'dan

³² Bu öz geçmiş Halil Hâfız'ın oğlu Nazmi Uzungöl ile gerçekleştirilen kişisel görüşme ile derlenmiştir.

kopmasına sebep olduğunu anlatmış ve bestelediği, “Ne Yaptım Kendimi Nasıl Aldattım Elimle Ruhumu Ateşe Ateşe Attım” şarkısını hatırlatmış. Şöhret afettir, demiştir. Okuyuşundaki tavır ve ustalık ile kendisinden sonra mûsikîye hizmet edecekler örnek olmuştur. Özellikle mevlid ve gazel okuyuşu ile herkesin takdirini kazanmış bir isimdir. Günümüzde halen kayıtları vasıtasıyla dinlenmekte ve okuyuş tavırları örnek alınmaktadır. 6 çocuk babası Hâfız Halil Uzungöl 1992 senesinde hakkın rahmetine kavuşmuştur. (Oğlu Nazmi Uzungöl ile görüşme 27/02/2020)

5.3. MAHMUT GÜZELGÖZ (TENEKECİ MAHMUT)³³

1919 yılında Urfa'da doğmuştur. Dönemin ustalarından Mukim Tahir, Damburacı Derviş, Hacı Nuri Hâfız ve Cuan Mehmet ile birlikte mûsikî meclislerine katıldı. Mûsikîye olduğu kadar edebiyat ve folklora da ilgiliydi. Mesleği tenekecilik olduğu için lakabı “Tenekeci Mahmut” olarak anılmıştır. Urfa türkülerine kaynak kişi olarak katkı sunmuştur. Urfa türkülerinin derlenmesi ve TRT repertuarına kazandırılması noktasında büyük emekleri söz konusudur. Halk evlerinde birçok mûsikî talebesi yetiştirmiştir. Halk mûsikîsinin yanında tasavvufî yönü de kuvvetli olmuştur, bu sebeple bir süre mevlidhânlık da yapmıştır. Dönemin en meşhur ustası Hacı Nuri Hâfız'ın zâkirliğini yaparak klasik mevlid anlayışını uzun süre devam ettirmiştir. Mevlidlerde okuduğu gazellerle kendisini dinleyenlerin beğenisini kazanmıştır. Kütüphane memurluğundan emekli olmuştur. Urfa repertuarında icra edilen türküler, hoyratları, gazelleri makam esasına göre icra ederdi. Urfa ile ilgili; hikâye, masal, mani, gazel, atasözleri ve benzeri folklorik bilgilerde söz sahibiydi. Mûsikîşinaslığının yanı sıra halk bilimcisiydi. 1988 yılında vefat etmiştir.

5.4. AHMET UZUNGÖL³⁴

1930 yılında Urfa'da doğdu. Babası dönemin gazelhanlarından Bozan Usta'dır. Hâfız Halil Uzungöl'ün kardeşidir. Bu anlamda mûsikîşinas bir aileye mensup olması sebebiyle küçük yaşlarda mûsikîye ilgi duymaya başlamıştır. Dönemin ustalarının meclislerine katılarak Urfa makam geleneğini öğrenmiştir. Daha

³³Bu derleme Mahmut Güzelgöz'ün oğlu Osman Güzelgöz ile yapılan kişisel görüşme ile derlenmiştir.

³⁴Bu öz geçmiş Ahmet Uzungöl'ün oğlu Emin Uzungöl ile yapılan kişisel görüşme ile derlenmiştir.

sonra kendisi çeşitli gruplarla gazel okuma geleneğine katkı sunmuştur. Urfa'nın meşhur ustalarıyla, mahalli kasetler yapmıştır. “Diplomalı Bant” diye ünlenen kasette okuduğu gazeller, dinleyenlerin beğenisini kazanmıştır. Hâfız Halil Kahvecibaşı, Dellek Mahmut Hâfız, Hâfız Osman Kıvrır, Akif Baybostancı, Hâfız İsmail Uyanıkoğlu ile birlikte uzun yıllar mûsikî meclislerinde bulunmuştur. Urfa'da “çifte” denen ilahiler okumuş ve Urfa'da bu konuda yapılan derlemelerde kaynak kişi olarak kendisinden istifade edilmiştir. 1992 yılında vefat etmiştir.

5.5. ŞİHMÜSLÜM NACAR (ŞİHE HÂFİZ) ³⁵

1935 yılında Urfa'da doğmuştur. Doğuştan iki gözü âmâ olarak dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda okumaya meraklı olduğundan Kur'an-ı Kerîmi öğrenmiş ve hâfız olmak istemiştir. Dönemin meşhur hâfızlarından “Mirene” lakaplı Mehmet Lütî Okumuş Hoca'nın yanında başladığı hâfızlığını yine onun yanında tamamlamıştır. Kısa sürede okuduğu mukabelelerle Şihe Hâfız olarak tanınmıştır. Etkileyici tok ve yanık bir sese sahiptir. Zamanın ustalarıyla meşklerde bulunmuş olmasına rağmen kendi tarzını oluşturan ender mûsikîşinaslardandır. Kendi uslubu ve tarzı sayesinde kısa sürede geniş bir hayran kitlesine sahip olmuştur. Urfa Ulu Cami'nde müezzin olarak görev yapmıştır. Burada her ikindi ve sabah vakitlerinde mukabele kültürünü yaşatarak mukabele kültürünün geleneğe dönüşmesinde katkıda bulunan hâfızlardan olmuştur. Mûsikî yönü güçlü olan hâfız mevlid okuyuculuğunda da adından sıkça söz ettirmiştir. Mevlid icralarında okuduğu mucizelerle dinleyenleri etkilemiştir. Onun okuyuşundan etkilenen cemaat sık sık *Allah* diyerek seyhalar atarak cezbeye gelirdi. Geleneksel bir tavra sahip olan Hâfız kendi döneminin ekol isimlerinden biri olmuştur. Her ay yapılan hatim merasimlerinde hatim duâlarını kendisi okur ve cemaati mest ederdi. Hatim merasimlerinde adeta camide adım dahi atacak yer olmazdı. Uzun süre görev yaptığı Urfa Ulu Câmii'nden emekli olduktan sonra 2002 yılında vefat etmiştir.

³⁵ Bu öz geçmiş Şihmüslüm Nacar'ın oğlu Ali Nacar ile yapılan kişisel görüşme ile derlenmiştir.

5.6. HÂFİZ MAHMUT AVCILAR (CULHA MAHMUT) ³⁶

1920 yılında Urfa’da doğdu. Küçük yaşlarda hâfızlığını tamamlamıştır. Ezberi sağlam olduğu için kuvvetli bir hâfız idi. Mesleği Culhacılıktır.³⁷ Bu nedenle lakabı Culha Mahmut olarak tanınmaktadır. Yenişehir, Karameydanı, Hüseyin Paşa ve Dabakhane camilerinde imam olarak yıllarca görev yapmıştır. Makamkâr bir hâfızdır. Onu dinleyenler makamkârlığına ve ustalığına hayran olmuştur. Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Sallanbaş Ömer (Ömer Nacar), Şihe Hâfız (Şihmüslüm Nacar), Nuri Başaran Hâfız, Kide Hâfız, Hâfız Halil Uzungöl gibi ustalarla birlikte mûsikî meclislerinde yer almış mevlidler okumuştur. Gazelleriyle ön plana çıkmış bir sanatkârdı. Kendisine has bir üslup ve okuma tekniği ile dönemin ekol isimlerinden olmuştur. 1995’te vefat etmiştir.

5.7. OSMAN AYDIN (DEDE OSMAN) ³⁸

Kur’ân-ı Kerim eğitimini Kurra Muhammed Hâfız’dan, Arapça, Farsça ve dînî ilimleri Molla Hamid Hoca’dan öğrenmiştir. Mesleği eskicilik olan Dede Osman, boş zamanlarında “Dede’nin Serinci” diye bilinen mağaraya gider orada gazel ve çifte okurdu. Onun ifadesiyle mağarada sesinin akordunu yapardı. Hâfızasında çok sayıda gazel ve çifte vardı. İyi derecede makam bilgisine sahiptir. Özellikle gazellerde mahirdir. Klasik mevlid anlayışını sürdürmüş ve talebeler yetiştirmiştir. Siverekli Yusuf Sami Efendi’nin mevlidi, Diyarbakırlı Re’fet mevlidi gibi yöreye ait manzumeleri mevlid merasimlerinde kullanmıştır. Geleneksel Urfa tarzının oluşmasında ciddi katkıları olmuştur. Mevlidlerinde def çalınmasını teşvik etmiş bu münasebetle mevlid icralarında iyi def çalan bir zâkir mutlaka yer alırdı. Kendisinden önceki mûsikîşinaslardan Hacı Nuri Hâfız’dan etkilenmiş olmasına rağmen kendi tarzını oluşturmuş ve bu tarz çok beğenilmiştir. Öyle ki tarzıyla kendi döneminde ve kendinden sonra mevlidhânları ve gazelhanları okuyuş üslubu bakımından etkilemiştir. Çeşitli camilerde fahri olarak müezzinlik yapmıştır. 1994 yılında vefat etmiştir.

³⁶Bu özgeçmiş *Urfalı Mûsikîşinaslar* isimli kitaptan istifade edilerek yazılmıştır. Kitabın künyesi kaynakçada sunulmuştur. s.69

³⁷El tezgâhında halı, kilim dokumacılığı.

³⁸Bu özgeçmiş *Urfalı Mûsikîşinaslar* isimli kitaptan istifade edilerek yazılmıştır. s.99

5.8. HÂFİZ ÖMER NACAR (SALLANBAŞ ÖMER) ³⁹

1945 yılında Şanlıurfa’da doğdu. İki gözü âmâ olmasına rağmen öğrenme isteğini kaybetmeyerek küçük yaşlarda Kur’an-ı Kerîm’i öğrenmeye başlamıştır. Mûsikîyi, bilhassa sanat mûsikîsini çok severdi. 8 yaşlarında Kur’an-ı Kerîmi ezberlemeye başlamıştır. Rafîk Hâfız’ın (Görgün) yanında 1957 yılında hâfızlığını tamamlamıştır. Sesinin güzelliğini Kur’an okuyuşuna yansıtarak küçük yaşlarda herkesin ilgisini çekmiştir. Kur’an okurken kafasını sağa sola salladığı için lakabı “Sallanbaş Hâfız” olarak kalmıştır. Urfa’da birçok camide mukabele geleneğini sürdürmüştür. Mukabele okuduğu camilerde cemaatin kendisine özel ilgisi olmuş, özellikle onu dinlemeye gelmişlerdir. Dönemin mûsikîşinas ustalarıyla birlikte sıkça bir araya gelerek mûsikî kabiliyetini arttırmıştır. Mukabelenin yanı sıra mevlidhânlık da yapmıştır. Dönemin ünlü hâfızlarından Culha Mahmut Hâfız, Kürt Ömer Hâfız, Şihe Hâfız, Bahyeddin Hâfız gibi isimlerle uzun yıllar klasik mevlid geleneğini sürdürmüştür. Kıratoğlu Emin, Kürkcüzade Osman Remzi, Tayyazade İbrahim Re’fet ve Yusuf Sami Efendi gibi müelliflerin mevlid manzumelerini okumuştur.

5.9. HÂFİZ ÖMER ALTUN (KÜRT ÖMER) ⁴⁰

1946 yılında Urfa’da doğdu. İki gözünü küçük yaşlarda geçirdiği bir hastalık sebebiyle kaybetmiştir. 1952 yılında Hâfız Haki Yağmacı’nın yanında hâfızlığa başladı. 3 yılda ezberini tamamladı. Mûsikîye merakıyla dönemin ünlü mûsikîşinaslarının meclisine katılmıştır. Dönemin meşhur mûsikîşinasları Hacı Nuri Hâfız, Halil Uzungöl, Ahmet Uzungöl, Cuan Mehmet, Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Bekçi Bakır gibi ustaların mûsikî meclislerine katılarak mevlid okuma geleneğini öğrenmiştir. Özellikle makam birikimini Hâfız Halil Uzungöl, Ahmet Uzungöl, Bekçi Bakır Yurtsever’den elde etmiştir. Halk arasında Kürt Ömer olarak ünlenmiştir. Yüzlerce ilahi repertuarıyla mevlid merasimlerinde zengin bir çeşitlilik oluşturmuştur. Türkçe, Arapça ve Kürtçe ilâhîler okumaktadır. Mevlid merâsimlerinde Re’fet mevlidi, Sami Efendi, Kıratoğlu Emin ve Hasan Ertuşi’nin

³⁹ Bu öz geçmiş Ömer Nacar ile gerçekleştirilen kişisel görüşme ile derlenmiştir.

⁴⁰ Bu öz geçmiş Ömer Altun ile gerçekleştirilen kişisel görüşme ile derlenmiştir.

Kürtçe mevlidlerinden bölümler icra etmektedir. Klasik mevlid anlayışını sürdüren önemli bir mevlidhândır.

5.10. HÂFİZ OSMAN KIVIR ⁴¹

Mevlûd Hâfız'ın oğlu Osman Hâfız (Kıvır), 1943 yılında Şanlıurfa'da doğdu. Küçük yaşlarda hâfızlığını tamamlamıştır. Urfa'da 'Kadife Sesli Hâfız' diye tanınırdı. Göreve 1967 yılında Urfa Harrankapı Câmii müezzini olarak başlamıştır. Mûsikîye vakıf bir insandır. Makamları ve usulleri iyi bilirdi. Hâfız Halil Uzungöl, Ahmet Uzungöl gibi ustaların zâkirliğini yaparak mevlidhânlığa başlamıştır. Uzun bir süre ustalarla bu meşki sürmüştür. Daha sonra atandığı Urfa/Tuzeken Cami'sindeki odasında yine bu meşkleri sürdürmüştür. Dönemin amatör kayıtlarında yer alarak kültürel mirasa katkıda bulunmuştur. Halil Hâfız'la (Uzungöl) birlikte vefatına yakın bir döneme kadar mevlid geleneğini sürdürmüştür. Emekliliğinden sonra bir süre Esentepe Câmii'nde geçici olarak imamlık yapmıştır. Ayrıca birçok Kur'an talebesi yetiştirmiştir. 1997 yılında vefat etmiştir.

5.11. İBRAHİM KARATAŞ (ŞİH İBRAHİM) ⁴²

Şih İbrahim diye tanınan İbrahim Karataş, 1928'de Şanlıurfa'da doğdu. Kadirî tarikatı pîri Abdulkâdir Geylanî'nin (k.s.) hayranıydı. Ulu Câmî müezzini Şih Ubeyd ile yıllarca mevlidhânlık yapmıştır. Rızvaniye ve Pazar câmilerinde müezzin olarak görev yapmış olan Şih İbrahim; Dede Osman, Şevki Hâfız, Akif Hoca gibi mevlidhân ve hâfızlarla yıllarca sıra gecelerinde ve mevlid meclislerinde özellikle Arapça medhiyeler okumuştur. Grup Dergâh ile birlikte Urfa Tasavvuf Müziği üzerine kaset ve albümler yapmıştır. 2016 yılında vefat etmiştir.

⁴¹ Bu öz geçmiş Osman Kıvır'ın oğlu Ömer Kıvır ile yapılan kişisel görüşme ile derlenmiştir.

⁴² Bu öz geçmiş *Urfalı Mûsikîşinaslar* isimli kitaptan istifade edilerek yazılmıştır. s.58

5. 12. AKİF BAYBOSTANCI (AKİF HOCA) ⁴³

1940 yılında Urfa'da doğdu. Babası Urfa'nın ünlü gazelhânlarından Beyinoğlu Ahmet'tir. Mûsikîşinas olan babasından müziği ve gazel okumayı öğrenmiştir. Öğretmen olması sebebiyle Akif Hoca olarak tanınırdı. Mûsikî bilgisini gençlik dönemlerinde tanıdığı Halil ve Ahmet Uzungöl kardeşler, Tenekeci Mahmut Güzelgöz ve Dede Osman'dan istifade ederek geliştirmiştir. 1970'ten sonra Dede Osman, Şıh İbrahim, Şevki Hâfız, Şıh Ubeyd, Seyfeddin Sucu gibi mûsikîşinaslarla mevlid meclislerinde bulunmuştur. Gazelleriyle meşhurdur. Mevlid icralarında sıklıkla Siverekli Yusuf Sami Efendi'nin ve Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'nin mevlid manzumelerini okumuştur. 2011'de vefat etmiştir.

5.13. BEDİH YOLUK (KAZANCI BEDİH) ⁴⁴

1926'da Urfa'da doğdu. Müziğe küçük yaşlarda başlamıştır. Tenekeci Mahmut'tan 2 yıl kadar mûsikî konusunda dersler almıştır, bu süre zarfında makamları da Tenekeci Mahmut Usta'dan öğrenmiştir. Mesleği kazancılıktır, bu sebeple Kazancı Bedih olarak ünlenmiştir. Gazelhan olarak uzun yıllar mûsikîye hizmet etmiştir. Dönemin mûsikîşinasları Necim Şihe, Nacar Celal gibi ustalar sayesinde müziğe olan alakası artmıştır. Gazel okumanın yanı sıra mevlidhânlık da yapmıştır. Uzun yıllar çeşitli mevlid gruplarıyla mevlid merasimlerine katılmıştır. Fuzûlî, Nâbî, Nezihe, Kuddûsî gibi divân şairlerinin gazellerini kendine has bir tavırla okumasıyla meşhur olmuştur. 2004'te vefat etmiştir.

5.14. MAHMUT AKAGÜN (DELLEK MAHMUT HÂFİZ) ⁴⁵

1940 yılında Urfa'da doğdu. Hamamlarda çalıştığı için Dellek Mahmut Hâfız olarak tanınmıştır. Hâfız Aziz Ekrem Hocanın yanında 15 yaşında başladığı hâfızlığını 3 yılda bitirmiştir. Mûsikîye Tenekeci Mahmut Güzelgöz'ün çalıştırdığı Urfa Mûsikî Cemiyeti'nde başlamıştır. Urfa makam geleneğini ve Türk Sanat Müziği'ni burada öğrenmiştir. Askerliğini 1960 yılında mehteran bölümünde

⁴³ Bu özgeçmiş *Urfalı Mûsikîşinaslar* isimli kitaptan istifade edilerek yazılmıştır. s.20

⁴⁴ Bu özgeçmiş *Urfalı Mûsikîşinaslar* isimli kitaptan istifade edilerek yazılmıştır. s.28

⁴⁵ Bu özgeçmiş Mahmut Akagün'ün torunu Mahmut Akagün ile yapılan görüşmeden derlenmiştir.

tamamlamıştır. Askerlik süresinde mehteran bölüğündeki mûsikîşinaslardan dersler alarak mûsikî kabiliyetini arttırmış nota ve solfej okumayı öğrenmiştir. Ankara Mamak Askeri Radyosu'nda misafir sanatçı olarak canlı programlar yapmıştır. Urfa'da sanat müziği okuyuşunda yetkin bir isimdir. Repertuarı zengindir. Sanat müziği repertuarı ile birlikte Urfa yöresi türkû, hoyrat ve çiftelerde de adından sıkça söz ettirmiştir. Tenekeci Mahmut ile birlikte mevlid meclislerinde zâkir olarak yer almıştır. Hacı Nuri Hâfız, Tenekeci Mahmut, Ahmet Uzungöl, Halil Hâfız Uzungöl ve Hâfız Osman Kıvrır ile mevlid merasimlerine katılmıştır. Köy Hizmetleri'nden emekli olduktan sonra gönüllü olarak çeşitli camilerde müezzinlik yapmıştır. Ramazan aylarında ise mukabele okumuştur. 2019 yılında vefat etmiştir.

5.15. BAKIR YURTSEVER (BEKÇİ BAKIR) ⁴⁶

1908 yılında Urfa'da doğdu. Müziğe henüz küçük yaşlarda başlamıştır. Ustası Pazar Câmii müezzini Ahmet Hâfız'dır. Ustasının iki gözü görmüyordu fakat mûsikîye fazlasıyla vakıf, makamkâr bir hâfızdır. Kur'an-ı Kerîmi, mûsikîyi ve makamları ustasından öğrenmiştir. Urfa'nın meşhur hâfızlarından Hacı Nuri Hâfız'la birlikte mevlid meclislerine katılmış ve ondan istifade ederek zâkirliğini yapmıştır. 8 yıl kadar birlikte mevlid okuduktan sonra ustasının müsadesiyle ondan ayrılmış ve kendi mevlid grubuyla 30 yıl kadar mevlid okumayı sürdürmüştür. Zamanın mûsikî ustaları Damburacı Derviş, Mukim Tahir, Kel Hamza, Karaköprülü İsmail, Tenekeci Mahmut, Marangoz Halil, Muallim Cevdet Bey gibi isimlerle mûsikî meclislerinde bir araya gelmiştir. Ankara Radyo Evi'nde, Muzaffer Sarısözen'in hazırladığı "Yurttan Sesler" programı ile Diyarbakır Radyosu'nca hazırlanan programlara katılmıştır. Muzaffer Sarısözen, kaynak kişi olarak Bakır Yurtsever'den Urfa türkülerini derlemiş ve TRT Türk Halk Müziği repertuarına kazandırmıştır. 1985 yılında vefat etmiştir.

⁴⁶ Abuzer Akbıyık'ın derlemelerinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

5.16. CELAL ÇİRİŞ⁴⁷

1957 yılında Urfa’da doğdu. Mûsikîye merakı çocuk yaşlarda başlamıştır. Annesi mûsikîye vakıf bir hanımefendiydi. Mevlid ve mucize okurdu. Annesinin bu hususiyetiyle birlikte kendisi de def çalarak ilahi okumaya başlamıştır. Mûsikî ve makam derslerini Halil Bıçak’dan öğrenmiştir. Daha sonraları dönemin ünlü mevlidhânlarından Dede Osman Aydın’la tanışmış ve mûsikî anlayışını onunla birlikte şekillendirmiştir. Günümüzde Urfa’da klasik mevlid ve ilâhî okuma geleneğini kendine has yorumuyla devam ettirmektedir. Aynı zamanda bu alanda önemli bir kaynak kişidir. Kendi döneminin ünlü mevlidhânları Ahmet Uzungöl, Tenekeci Mahmut, Hâfız Halil Uzungöl, Akif Hoca, Kürt Ömer Hâfız ve Şih İbrahim’den mevlid, gazel ve ilâhî konusunda istifade etmiştir. Dede Osman Aydın’la mevlid, ilâhî ve gazel meşk etti. Kazancı Bedih, Halil Bıçak, Hanefi Polat ve Mehmet Salih Polat’tan oluşan grup ile yıllarca mevlid okumuştur. “Sultan Bahçesinden Güller” adlı ilâhî, na’t ve mevlid kitabı vardır. Saba, Uşşak, Kürdi, Acem Kürdi, Rast, Hicaz, Acemaşiran ve Nihavend makamlarında 103 ilâhî bestesi mevcuttur.

5.17. HÂFİZ MEHMET BAHYEDDİN ÇUHADAROĞLU⁴⁸

1949’da Şanlıurfa’da doğdu. Sıra kültürü ile yetişerek makamları öğrenmiştir. Dönemin ustaları Culha Mahmut, Kürt Ömer, Şihe Hâfız, Sallanbaş Ömer ile birlikte meşklere ve mevlid merasimlerine katılarak mûsikî birikimini arttırmıştır. Mûsikîye vakıf, makamkâr bir hâfızdır. Urfa Ulu Câmii’nde müezzinlik yapmış ve buradan emekli olmuştur. Mukabele kültürünün temsilcilerindendir. Kürt Ömer Altun ile birlikte klasik mevlid anlayışıyla bir döneme damga vurmuş ve uzun yıllar bu geleneği devam ettirmişlerdir. Mevlid merâsimlerinde Re’fet mevlidi, Sami Efendi ve Kıratoğlu Emin Efendi’nin mevlidlerinden bölümler icra etmişlerdir. Bir câmi mûsikîsi formu olan *Feraciye*’yi geleneksel okuyuş tarzıyla icra edenlerden biri olup, bu kültürün yayılmasına katkı sunmuştur.

⁴⁷ Bu öz geçmiş Celal Çiriş ile gerçekleştirilen kişisel görüşme ile derlenmiştir.

⁴⁸ Bu öz geçmiş Mehmet Bahyeddin Çuhadaroğlu ile gerçekleştirilen kişisel görüşme ile derlenmiştir.

5. 18. MEHMET ALTINGÖZ (ŞEVKİ HÂFİZ) ⁴⁹

Urfa'da Şevki Hâfız olarak tanınan Mehmet Altıngöz, 1941 yılında Urfa'da doğdu. Küçük yaşlarda Kur'ân-ı Kerim'i gittiği Hızanoğlu Camii'nde Bahaeddin Güneri Hoca'nın yanında öğrendi. Bunun üzerine hâfız olmak için çalışmaya başladı ve Kurra Muhammed Hâfız'ın (Muhammed Akkafa) yanında hâfızlığını tamamladı. Küçük yaşlarda hâfızlığını tamamlayan Mehmet Altıngöz iş hayatına atılarak kazzaz yani (ipek işlemeciliği) yapmaya başlamıştır. Bu mesleği askerden dönene kadar yapmıştır. 1982 yıllarında Dede Osman Aydın, Ahmet Uzungöl, Akif Hoca, Saatçı Yusuf, Şih İbrahim gibi mûsikî üstadlarının meclislerine katılarak zâkirlik yapmıştır. Uzun süre mevlidhânlık ve zâkirlik yapmayı sürdürmüştür. Ahmet Uzungöl, Akif Hoca, Şih İbrahim, Yaşar Hâfız gibi Urfa'nın meşhur mûsikîşinas ve hâfızlarıyla birlikte sıra gezmiştir. Bu sıra gecelerinde çifte ve gazel okumak suretiyle mûsikî birikimini arttırmıştır. Ramazan aylarında çeşitli camilerde mukabele okuma ve sonunda hatim duâsını makamlı okuma geleneğini devam ettirmiştir. 2018 yılında vefat etmiştir.

5.19. HÂFİZ MEHMET SALİH POLAT ⁵⁰

1961 yılında Urfa'da doğdu. Küçük yaşlarda çeşitli mesleklerde çalıştı. 17 yaşlarında Mehmet Herzem Hoca Efendi'nin yanında Kur'an ve tecvid okudu. Amcası Cevher Polat'tan Osmanlıca dersleri aldı. Süleyman Çelebi ve Siverekli Yusuf Sami Efendi'nin mevlidlerini öğrenerek Muhammed Şeyh Sodi tekkesinde çalışmalarını sürdürdü. Celal Çiriş'den ritim dersleri, Halil Bıçakçı'dan ise makam dersleri alarak mûsikî bilgisini geliştirdi. 1983'te Şanlıurfa Narıncı Camii'nde müezzin olarak göreve başladı. Hâfızlık çalışmalarını ise Hakki Yağmacı Hoca efendinin yanında tamamladı. Mevlid icralarına Celal Çiriş, Hanifi Polat ve Halil Bıçakçı ile devam etti. Urfa'nın tanınmış simaları Dede Osman Aydın ve Kazancı Bedih ile mevlid icralarına katıldı. Geleneksel Urfa mevlidinin günümüz son temsilcilerindendir. 34 yıl Narıncı Camii ve Balıklıgöl Rızvaniye Câmii'nde görevini tamamlayıp emekli oldu.

⁴⁹ Bu öz geçmiş Mehmet Altıngöz'ün oğlu Halil Altıngöz ile yapılan kişisel görüşme ile derlenmiştir.

⁵⁰ Bu öz geçmiş Mehmet Salih Polat ile yapılan kişisel görüşme ile derlenmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

GELENEKSEL URFA MEVLİDİ NOTALI ÖRNEĞİ

6.1. AHMET UZUNGÖL VE ARKADAŞLARININ OKUDUĞU

GELENEKSEL MEVLİD İCRASI

Bu bölümde Ahmet Uzungöl ve arkadaşlarının 1980’li yıllara ait bir mevlid icrası notaya alınmıştır. Söz konusu icra hem mevlid metni yönüyle, hemde makâm kullanımı açısından günümüz geleneksel mevlid icralarına benzerliği sebebiyle notaya alınmıştır. Mevlid icrasında birçok mevlid müellifinin mevlid metinlerinden örnekler icra edilmiştir. Günümüzde matbu metni olmayan Furuğî mahlaslı Muharrem Hoca’nın Doğum Bahri ile Mucizat Bahri’ne yer verilmiştir. Söz konusu bölümler dinlemek suretiyle yazılmıştır. Yine Siverekli Yusuf Sami Efendi, Diyarbakırlı Re’fet Efendi’nin mevlidlerinden muhtelif bölümler icra edilmiştir. Yine Na’t türünde şiir yazmış şairlerden Yunus Emre, Ali Ulvî Kurucu, Şeyh Gâlip gibi şairlerin şiirlerinin icra örneklerine yer verilmiştir. Nota sıralaması icra düzenine göre sıralanmıştır.

İlk olarak Siverekli Yusuf Sami Efendi’nin murabbasıyla mevlid icrasına başlanılmaktadır.

Uşşak

AL	LÂ	-	-	-	HÜMME	SAL	Lj	VE	SEL	LİM	VE	BÂ	-	-	-	RIK	A	LÂ	-	-	-	-	-
AL	LÂ	-	-	-	HÜMME	SAL	Lj	VE	SEL	LİM	VE	BÂ	-	-	-	RIK	A	LÂ	-	-	-	-	-
AL	LÂ	-	-	-	HÜMME	SAL	Lj	VE	SEL	LİM	VE	BÂ	-	-	-	RIK	A	LÂ	-	-	-	-	-

HAY	RİL	VE	RÂ	-	MU	HAM	ME	DİN	VE	-	A	-	LÂ	Â	-	-	-	Lİ	HÎ	-	-
NÛR	ÛL	HÜ	DÂ	-	MU	HAM	ME	DİN	VE	-	A	-	LÂ	Â	-	-	-	Lİ	HÎ	-	-
ŞEM	SİD	DÛ	HÂ	-	MU	HAM	ME	DİN	VE	-	A	-	LÂ	Â	-	-	-	Lİ	HÎ	-	-

Â	DE	DE	KE	MÂ	-	LÎL	LA	-	-	-	HÎ	-	VE	-	KE	MÂ	-	-	YA	-	LÎ
Â	DE	DE	KE	MÂ	-	LÎL	LA	-	-	-	HÎ	-	VE	-	KE	MÂ	-	-	YA	-	LÎ
Â	DE	DE	KE	MÂ	-	LÎL	LA	-	-	-	HÎ	-	VE	-	KE	MÂ	-	-	YA	-	LÎ

01:55 / 02: 08 = Besmelle

KU	-	Bİ	-	KE	-	MÂ	-	-	-	Lİ	-	HÎ
KU	-	Bİ	-	KE	-	MÂ	-	-	-	Lİ	-	HÎ
KU	-	Bİ	-	KE	-	MÂ	-	-	-	Lİ	-	HÎ

HAZ RE TÌ HAK TAN HÌ DÂ YET IS TE YEN MEV LÜ DÜ PÂ KÌ RE SÛ LİL LÂ HA GEL

[illegible][illegible]

- - N GÂ - FÎL OL MA RÂ - - ZI ET - MA' BÛ - DU SE N BUL MAK ÎS TER SEN E GER

03:19 Salavat

LUL LÂ HA GE L AL LA HÜMME SAL Lİ A LÂ MU HAM ME DİN VE - A - LÂ

Salavat Bitiş 03:42

Â - - - - Lİ Hİ MU - HAM MED

Ussak Mevlîd

03:42

The first staff of music is written on a five-line treble clef. It begins with a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature (C). The melody consists of the following notes: G4 (quarter), A4 (quarter), Bb4 (quarter), A4 (quarter), G4 (quarter), F4 (quarter), E4 (quarter), D4 (half). The next measure contains: C4 (half), D4 (quarter), E4 (quarter), F4 (quarter), G4 (quarter), A4 (quarter), Bb4 (quarter), A4 (quarter). The final measure contains: G4 (quarter), F4 (quarter), E4 (quarter), D4 (quarter), C4 (half).

The first staff of music is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). It contains two measures of music. The first measure consists of eighth notes: B-flat, A, G, F, E, D, C, B-flat. The second measure consists of eighth notes: B-flat, A, G, F, E, D, C, B-flat, followed by a quarter rest.

The first staff of music is in treble clef with a key signature of one sharp (F#). It contains two measures of music. The first measure consists of a quarter note G4, a quarter note A4, a quarter note B4, and a quarter note C5. The second measure consists of a quarter note D5, a quarter note E5, a quarter note F#5, and a quarter note G5.

115

05:47

EY HU DÂ VEN Dİ A ZÎ Mİ PÂ Dİ ŞAH RAH ME TİN DİR CÜMLE MAH LÜ KA PE NÂ - H

Â LE Mİ BİR DEMDE Î CAD EY LE DİN KÜN DE DİN MA MURU BÜN YÂ - - - -

- - - - - D EY - LE - DİN BÎ ME ŞAK KA T EY KE RÎ MÜ GİR Dİ

GÂ - - - - - R KUD RE TİN BU MA

Sİ VÂ - - - - - Yİ KİL Dİ VÂ - - - - - R ÇÜN BU Â LEM YOK

İKEN BUL DU VÜ CÜ - - - - - D ZÂ - TI NİN BİRLİ Ğİ NE - - - - OL

06:53 Salavat 07:17

DU ŞU HÜD EY RA HİMU EY ŞEF KAT İ İH - SÂ Nİ BOL - EY -

Kİ - ŞEH LER DER GÂ HİN DA CÜM - LE - KUL Â Sİ TA NİN - MAKSA Dİ BAYU

FA KİR CÜM LE ZÎ RÜ HÂ Nİ İN' ÂMİN LA - SİR - - - -

Tevhid Bahri

Uşşak Mevlîd

Güfte: Diyarbakır'lı Re'fet Efendi

HÂ - - DÎ VÜ SET TÂR I SIN LUT FUN A MÎM - - -

08:00

VER BÎ ZE RÂ - - - HI NE CÂ TÎ - - - EY RA HÎM - - -

HER KE SİN MA' BÜ DU SEN SİN BÎ GÜ MÂ - - - N R
CÜM LE Â LEM ZÂ Tİ NA TAH MİD E DE

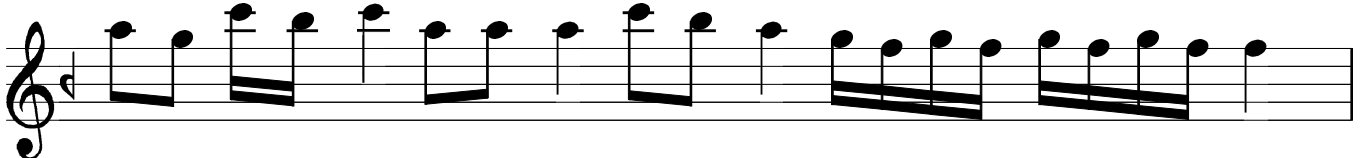

ZÂ TÎ NA TAP MAK SE ZÂ - - - İNS Ü CÂN
ŞEVK İ LE TAK DİS Ü HEM TEV HİD DIR E DE - - R

09:08

HÂ - Kİ Mİ MUT LAK' SIN EY RAB BÎ CEL İL O LA MAZ - - -

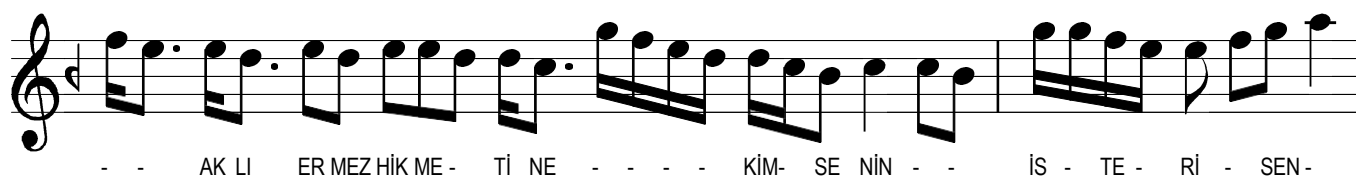
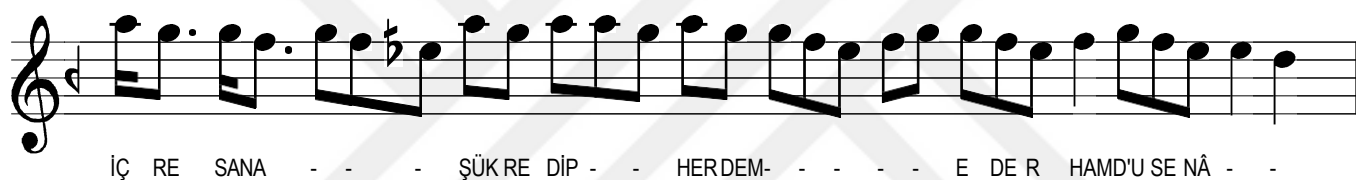
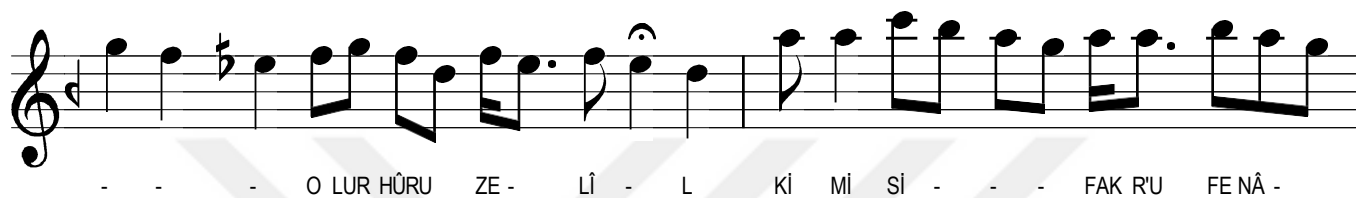
KİM SE SA - NA ZİD - DU A DÎ-----L

TA A TİN LE Kİ Mİ Sİ BUL MUŞ HA YA-----T

KİS MET ET MİŞ SİN A NA - - - RÂ - - - Hİ NE CÂ-----T

Kaside-i Bürde'den

Güfte: Muhammed Busayrî

Hüseyinî Şugul

İlahi 11:14

EL HAM DÜ LİL LA - - Hİ MÜ - - N Şİ - R HAL Kİ - Mİ N

A - DE Mİ - - - SÜM ME SA LA - - TÜ - - A LA - - L

MUH TA Rİ - Fİ - İL Kİ - - DE - Mİ - YÂ RAB Bİ - BİL - L

MUS- TA - FA - - - - BEL- LİĞ MA KÂ - Sİ DE NÂ - - - - -

VAĞ - FİR LE - NÂ - MÂ ME - DÂ - - - - YÂ VÂ Sİ A - - L

KE - - RE - Mİ -

Na't Bahri

Uşşak Mevîd

Güfte: Diyarbakır'lı Re'fet

CÂN KULA ĞİY LA - İ ŞİT EY - EH - Lİ Dİ - N MEDHİ - PÂ - - - Kİ

HAZ - RE Tİ - TÂ - - HÂ'L - E MÎ N TÂ Bİ LE SİN KİM NE CEV

HER DİR O NÜ - - R HAK BE ŞER HALK- ET Tİ AM MA - - -

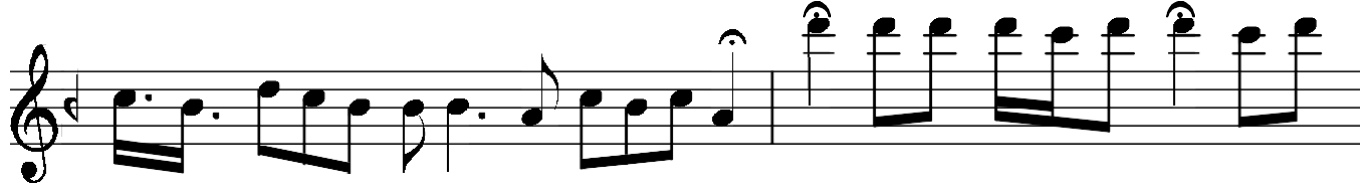
Bİ - KU SUR İ Kİ Â LE - - M SER- VE Rİ NÜR ÜL HÜ DÂ - - - -

AH ME D'İ MUH TÂR İ - - - MAH - BÜ - Bİ HÜ DÂ - - - - -

RAH ME Tİ HAK TIR - - ŞE Fİ - AL - MÜZ Nİ BİN - - - - - MÜS- TE - ĞÂ

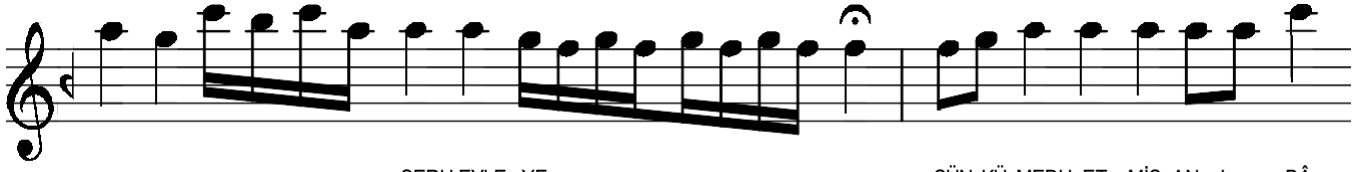
Sİ - EN Bİ YÂ Ü MÜR SE LİN - - - ŞÂR Rİ Hİ SAD - Rİ ANIN - -

MEN NAN İ KEN RÂ Fİ İ ZİK - Rİ A - NIN - DEY YÂN İ KEN

KİM OLA - - - - RE' FET A - NIN MEDH EY LE YE - NÛ RU PÂ Kİ AH ME Dİ -

- - - - - ŞERH EYLE YE - - - - - ÇÜN KÜ MEDH ET MİŞ AN I BÂ

Rİ - HU DÂ - - - - - Â - NÂ - KÂ Fİ DİR - HİTÂ Bİ KUL KE FÂ - -

ZÜLCE LÂL - OL RUT BE KİL MİŞ MUH TE REM SÛ -RE İ YÂ - SİN - A NA - - -

- EY - LER- - KA SEM - - - - SÂLİ YÂ - - - RAB Bİ - A LÂ HAY RİL

VE RÂ - MÂ - - - - TE SÎ RUŞ ŞEM SU FÎ - - - - - SEB İL - -

U LÂ - - - SAL Lİ YÂ - - - RAB Bİ A LÂ HAT MİR RU SUL - MÂ

YE MÎ - CUL Â Şİ KÜ NE - - - - - FİS SU BU L - - - -

Yöresi: Şanlıurfa
Kaynak: Ahmet UZUNGÖL

ARAYI ARAYI BULSAM İZİNİ
Uşşak lâhî

Güfte: Yunus Emre
Derleyen ve Notaya Alan
Dr. Hüseyin AKPINAR

♩ = 112
Düyek

A - RA - - - YI A - RA - - - - - YI - - - - -
BUL - SAM - İ - Zİ - - - Nİ - - - - - İ Zİ Nİ - - - - -
İ Zİ - NİN - - - TO - ZU - - - - - NA - - - - -
SÜR - - - SEM - - - YÜ - - - ZÜ - - - MÜ - - - - -
İ - - - Zİ NİN - TO - ZU - - - - - NA - - - - -
SÜR - - - SEM - - - YÜ - - - ZÜ MÜ - - - - -
MEV LÂM - - - NA - - - SİP ET - - - SE - - -
BİR MÜ - - - BÂ - - - REK SE - - - FER - - - - -
GÖR SEM - - - YÜ - - - ZÜ - - - NÜ - - - YÜ ZÜ NÜ
OL SA - - - DA - - - VAR - - - SAM - - - - - VAR SAM - - - - -
YÂ MU - HAM MED CA - NIM
RA SÜ - LÜN - - - RAV ZA - - - - - SIN - - - - -

AR - - - ZU - - - LAR - - - SE - - - Nİ - - -
 Zİ - - - YA - - - RET - - - ET - - - SEM - - -

DOST - MU HAM MED CA - - - NIM - - -
 HA - Bİ BİN - RAV ZA - - - SIN - - -

AR - - - ZU - - - LAR - - - SE - - - Nİ - - - SEM - - -
 Zİ - - - YA - - - RET - - - ET - - -

HÜB CE MÂ - LİN - - - BİR - - - KEZ - - -

RÜ YA - - DA - GÖR - SEM - - - - - GÖR - - - SEM

YÂ MU - HAM - MED CA - - - NIM - - -

AR - - - ZU - - - LAR - - - SE - - - Nİ - - -

DOST - MU HAM MED CA - - - NIM - - -

AR - - - ZU - - - LAR - - - SE - - - Nİ - - -

AKPINAR

Arayı arayı bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü
Hak nasip eylese görsem yüzünü
Yâ Muhammed cânım arzular seni

Bir mübarek sefer olsa da gitsem
Kâ'be yollarında tozlara batsam
Hûb cemâlin bir kez düşte seyretsem
Yâ Muhammed cânım arzular seni

Zerrece kalmadı kalbimde hile
Sıdk ile girmişem ben bu hak yola
Ebu Bekir, Ömer, Osman'da bile
Yâ Muhammed cânım arzular seni

Ali ile Hasan, Hüseyin anda
Sevdası gönülde muhabbet cânda
Yarın mahşer günü Hak divânında
Yâ Muhammed cânım arzular seni

Yunus medheyledi seni dillerde
Dillerde dillerde hem gönüllerde
Ağlayı ağlayı gurbet ellerde
Yâ Muhammed cânım arzular seni

DİN LE İM Dİ BİR- RİVA YET HOŞ HABE - - - - - HİS SE DA - R

O LAN DAN EY - - - - - EH - Lİ HÜ NE - - BİR A RA B -

SAH RA DA EY - LERDİ GE ZER GÖR- DÜ - BİR - CEY- LAN- İKİ - - YAVRU SU -

VAR - SA Hİ LA BİR - YAVRU CA - ĞIN AV LA DI KAL - DI BİR YAV RU İLE CEY

LAN AĞ LA DI OL ARA B - AN I GÖ TÜR DÜ - - SER VERE BİR HE DİY YE - -

EY LE Dİ - - - - - PEY ĞAM BE RE - GÖR DÜ - ŞEH ZA DE HASA - N

ŞAD - OL DU TAM - - - - - VER Dİ CEY LA Nİ A NA -

FAHRÜL- - A NAM- SO RA ERİŞ Tİ - - HÜ SE YNİ - - - - MÜ TE BA - DE Dİ - BEN DE

İS TE RİM YA - CED DE NA - - - - DE - Dİ VER- DİM İKİ Nİ ZE-----BİR

GA ZEL - - - - - HEM SE NİN HEM DE A NIN DIR - BU NU AL

Hicaz Salâvat

AL LA HÜME SALLİ A LA MUHAMME DİN VE A LA - - - A - - - Lİ Hİ MU HAM- ME D

DE Dİ VER DİN A NA - CEYLAİYAV RUSU ŞİM - Dİ - BEN DE - - - İS -

TE Rİ - - - - - M BİR ĞAY RI Sİ - N HA Sİ Lİ - BİR ÇA RE NİN KİN -

- - OL MA DI - - - - -

AĞ LA MAK TAN ĞAYRI - - Nİ YET - - - - - BUL- MA DI - - - - -

- - - - - HUZR - İLE KAL DI HA Bİ Bİ - - GİR Dİ GAH- - - - -

HİK ME TUL - LAH - - O LA ÇAK TIR - - - - - A Şİ KA - - - - -

- - - - - DAĞ DA OL - CEYLAN - A RAR DI YAV RU SU----- N

Bİ RİN EM Zİ RİR - - - BİR İN - YER - KAY - GU - SUN - - -

GÖZ- LE - RİN DEN YAŞ A KAR DI PÜR HA - Zİ - - N MÜJ DE VERDİ A NA RABBÜLA - LE MİN

- - - - DE Dİ EY - HAY VAN O - NUNİ ÇİN ĞAMYE ME SEN Bİ LİR MİSİ NA SİB

- - - - OL DU Kİ ME - BİR HA Bİ BİM VAR- MU HA MED MU ÇTA FA NU RU VECHİN-

DEN- O LUR A LEM SE-FA OL HA Bİ Bİ ME NA SİB OL DU HE MİN- ZEY Kİ ŞİM Dİ KALBİ OL MUŞ

Hicaz Salavat

TUR HEMİN ANI BİR EV LA DIM- KAL- - DI BİRİ BUL- MAZ- BİR ÇA RE - - - - A LEM

NE FE Rİ - - - - Nİ CE SAI EY - LE Dİ OL MA DI KA BUL ŞİM Dİ O NUN İÇİN

- - HABİ BİN DİR ME LUL - - - BEN DE BU NU GÖ TÜ REM DE REM SÜ REM- - OL

RE SUL LULLA HA - OL MA SIN KE DER TA HU ZU RA GEL- Dİ OL HEYVAN HE MEN- NU RU

VECHİN GÖ Rİ CEK OL DU Lİ SAN HOŞ DİL İLE - DE Dİ HEYVAN EY RE SUL- BİR KU ZUM-

KAL- - DI - ONUDA ET - KA BUL

HOŞ DİL İLE - DE Dİ HEYVAN EY RE SUL- BİR KU ZUM- KAL- - DI - ONU DA ET - KA BUL

HAK BA NA AH VALİ VER- MIŞ TİR HA BER- HA GE TİR DİM YAV RU MU ÇEK ME KE - DE - R

SON RA GET Tİ İZN - İ LE HOŞ HAL İ LE - - YAV RU SUN AL DI HÜSEYİN- İK BAL- İ LE

- - - HİSSE DAR - AL - DİN Mİ EY - A Sİ Ü MA - - - - -

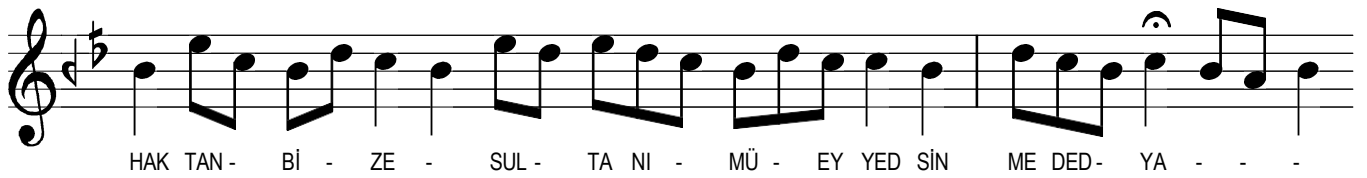
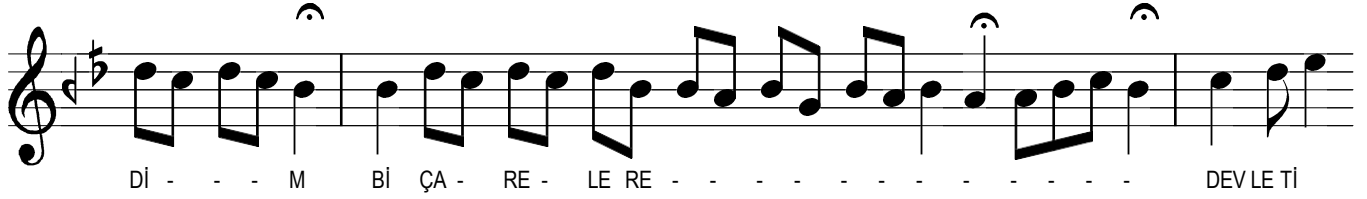
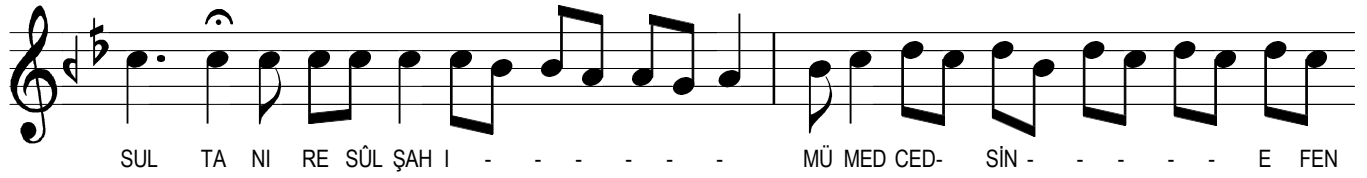
CAN FE DA OL MAZ Mİ BÖYLE HAZ RE TE HUZR İLE AĞ LAR DI ASİ - ÜM ME TE - - - -

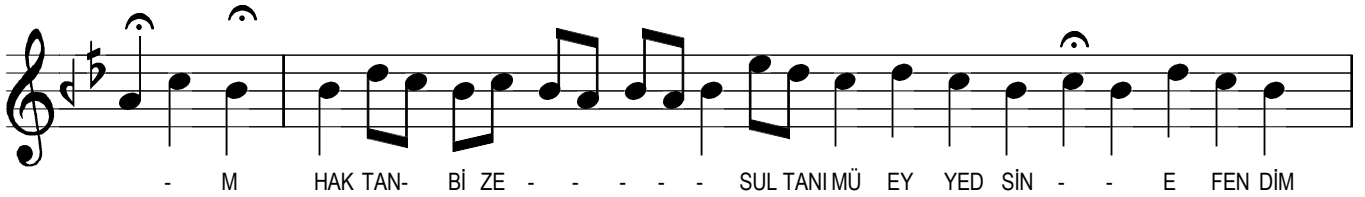
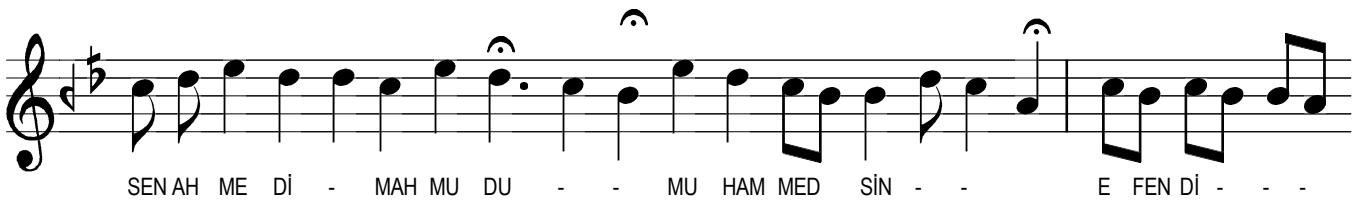
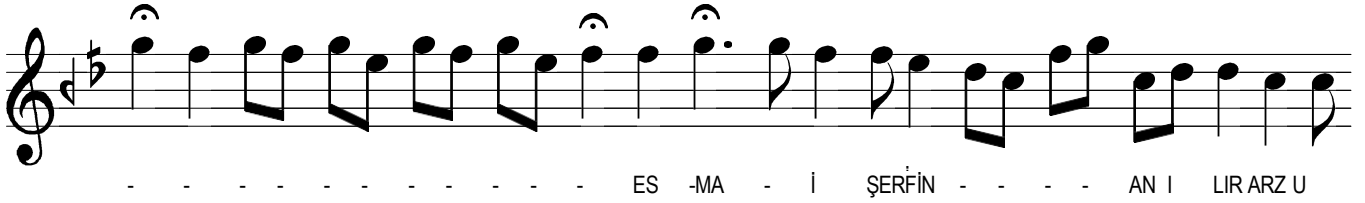
A Nİ - MAH ZUN KOYMA DI HAYVANİKE - - - - N NOL DU EY - - - - -

- ASİ SA NA - - - İN SAN- İ KE - - - - N SEN DE EY ASİ BU -

ÜM MET VER SA LÂ - - - - - T SEN SE Nİ BA - - - BI - - -

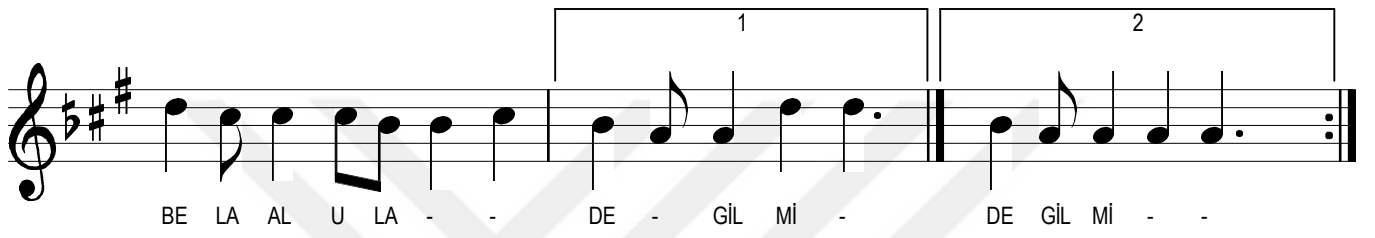
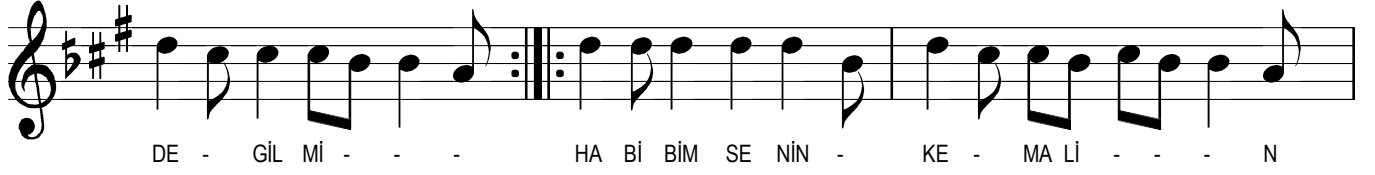
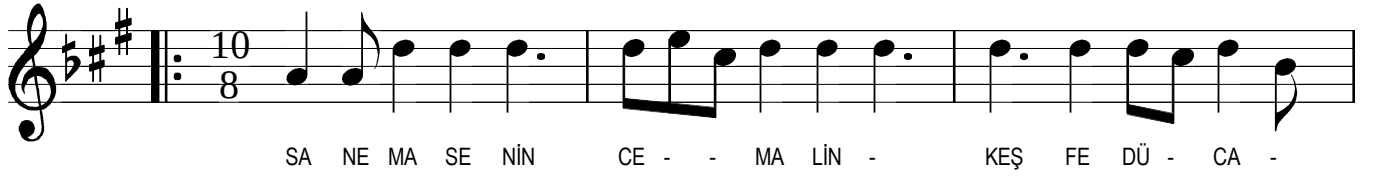
RE SU LULLA HA - - - - - AT

Sanema Senin Cemâlin

Hicaz ilâhî

Hicâz Hümâyûn Na't

03:45

Yalvarırız Muhammed

Hicaz ilâhî

YAL VA RI RIZ MU HA - M MED BİR GÜN KO PA R

KI YÂ - ME - - T KA BUL ET Bİ - Zİ Ü - ME - D

ŞE FÂ AT - - - YÂ - MU HAM ME - - D KA BUL ET Bİ -

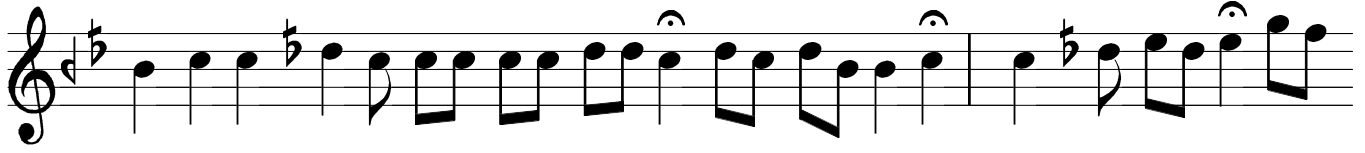
Zİ ÜM - ME D - - ŞE FÂ - - - YÂ - MU HAM MED

ErmeK İstersen

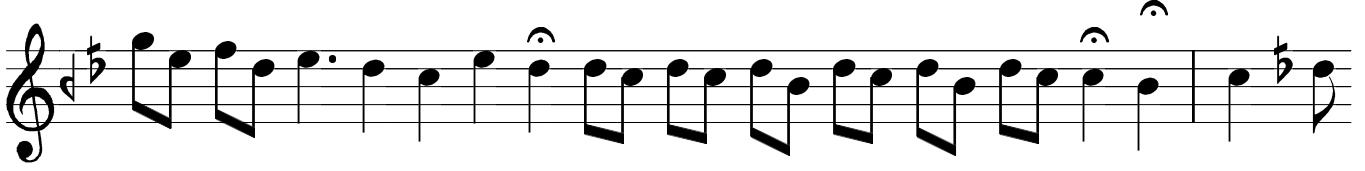
Güfte: Ali Ulvî Kurucu

Sabâ Na't

07:57 Saba

ER MEK İS TER SİN O ŞA HİN HİM ME Tİ İM DÂ - DI NA - - CÂ NU DİL - DEN - -

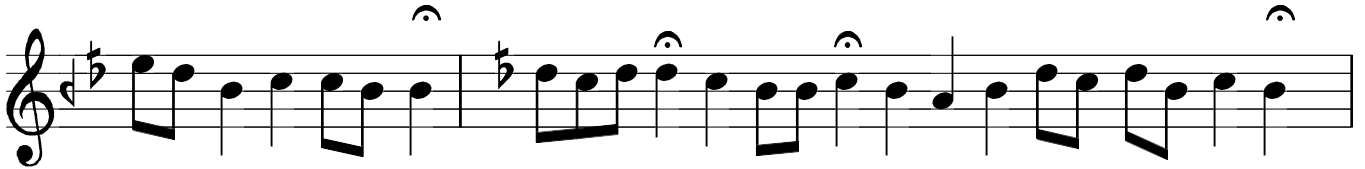
- - Â ŞIK OL SEN - İS Mİ ZÂT- EV - RA - - - - DI - NA - SES VE

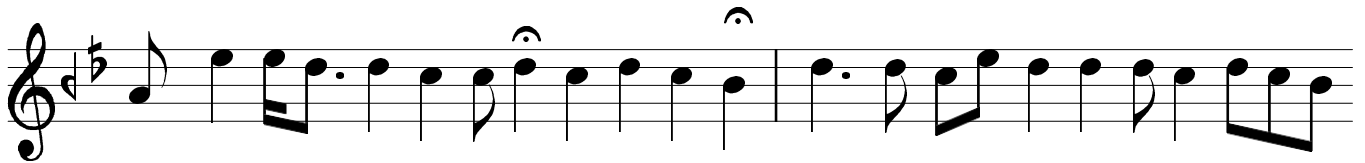
RİR - UL VÎ - - - ME LEKLER - - - - - Â TEŞ İN - - - FER YÂ

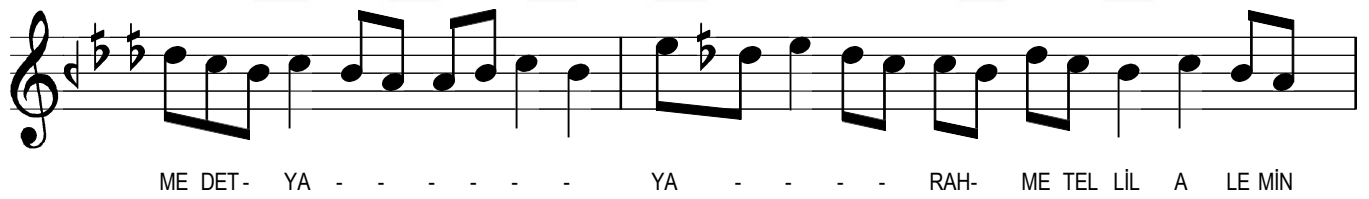
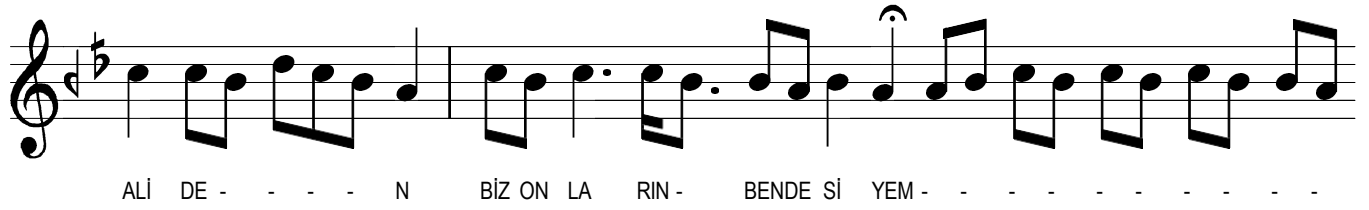
DI NA - - - - - BENRE - SÛ Lİ KİB Rİ YA NİN - - - BÛL BÛLÜ - -

- NÂ LAN NI YA M MÛC Rİ - ME - M GERÇİ - - - - -

MU HAM MED- MUS TA FÂ - HAY RA NI YİM YÂ RÂB Bİ Zİ DUR EY LE ME EV LÂ DI

Mevlîd

HUZ RU CEN NE - - - - - T HŨ NŨ NŨN DÌ VA NE SÌ - - - - -

Â Mİ NE HA - - - TUN BU YUR MUŞ - TUR - HA BE - R

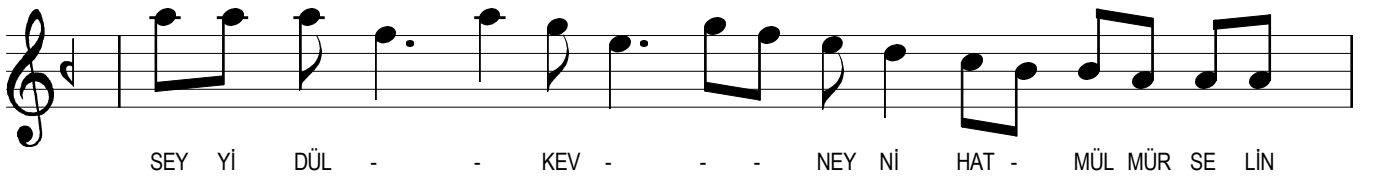
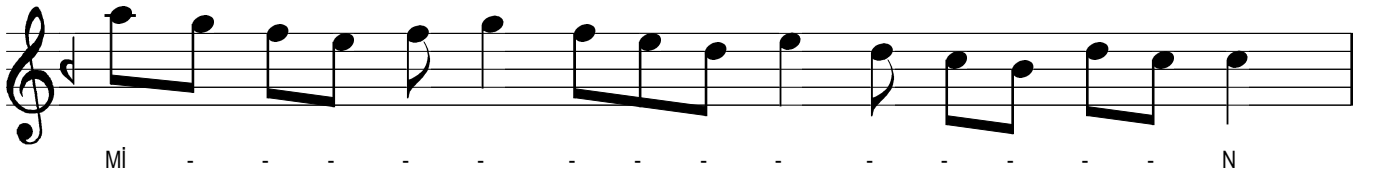
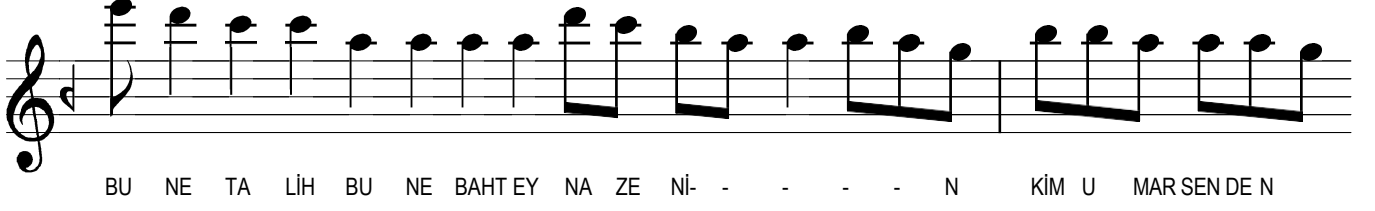
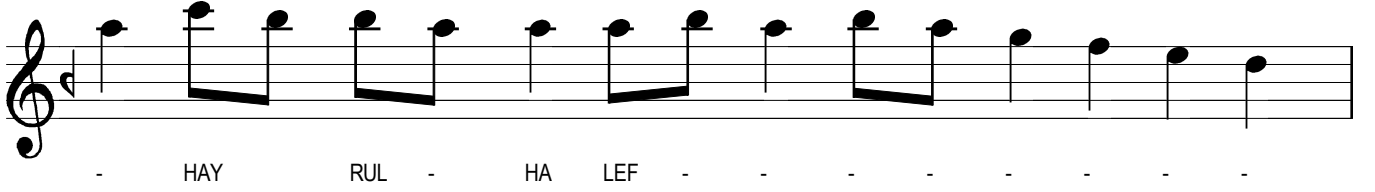
MÜDDE Tİ - HAM DIN DA - ÇOK - TUR - - - - - MÜJDE LER - - -

HER BİR AY - DA - - - - - BİR NE Bİ - - - - - Zİ ŞAN - -

BA - NA - - GEL Dİ VER Dİ - - - MÜJ DE Yİ - BUR- HAN- BA NA

[illegible]

MED - DE Dİ LER YA A Mİ NE BUL MUŞSE REF Kİ SE NİN OĞ LUN O LUR -

YÂ BARKA'Ş-ŞÂMÎ

Nihâvend Şugul

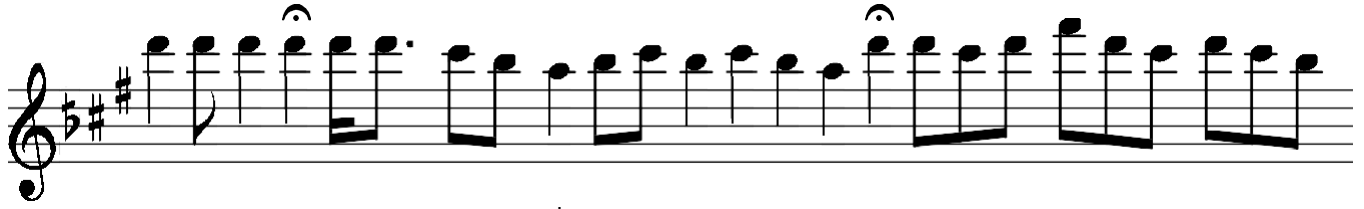

YA BER KAŞ ŞA - - - MÎ BEL LİĞ SE LA - - - MÎ - - -
YA BED RU VE - - - T LA FİL LEY Lİ VE - - - L MA - -

A LA MU - HAM MED YA RAB Bî HAY RİL A- NA - - - Mî
MU HAM MED YEŞ FA YA RAB Bî YAV MEZ-Zİ HÂ Mî - - - Mî

E VİN - TA VAF- YER DE GÖĞ DE - - - HER ME LEK HER MÜM Kİ NAT -

SALÂVAT

Seqâh

HAL- - - - GAYB E LİN DE N - ÇIKTI DÖRT HA TUN HE Mİ N DE Dİ LER KORK MA

ZAR - - - EY LERBU ZE NIN SEN RE SUL - LUL LA HIN - - OL DUN A - - -

NE Sİ - - - - - BİZ DE OL DUK DA YE Sİ PER VA NE Sİ SON RA - -HAWA

A Sİ YE MERYEM İLE - - - - YA NI MA - - - - O TUR

DU - BUN LAR ŞEVK İLE GEL Dİ ÜÇ - HU Rİ DE Hİ HİZ MET Çİ LER - ÂŞİ KA NI - -

BİZ LE - - Rİ - - TEB ŞİR - - E DER - - ÜÇ A LE M Dİ KİL Dİ NUR DAN

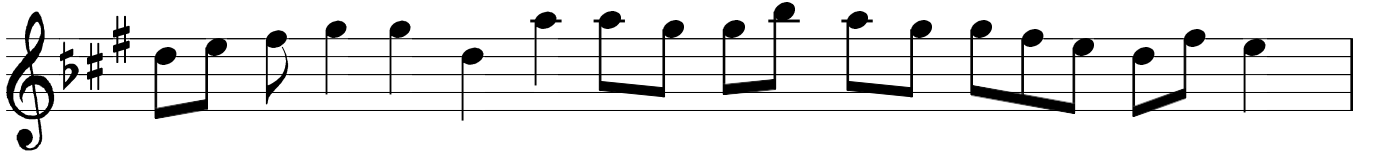
Zİ YA SI - GAR BE ŞAR KA KA BE - ÜZ RE Bİ Rİ - Sİ - - BİR YE ŞİL SÜN DÜZGE TİR Dİ

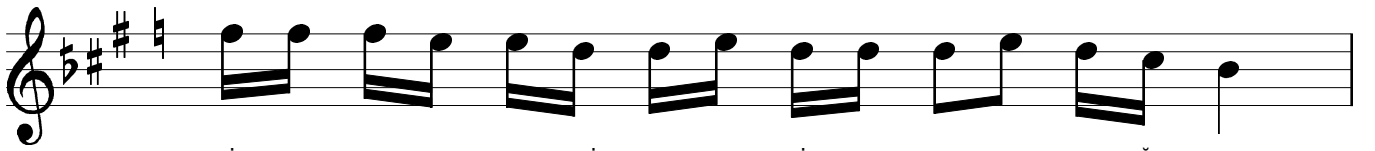
BİR ME LEK - - ÇEKTİ LER ÇEV RE ME YER DEN - - TA FE LE K SU SA DIM - -

BİR KA SE ŞER BET VERDİ LERSÜTDEN AK HEM LEZZE Tİ - - - DÜN YA DE - GE-----R

İÇ TİM A Nİ - - - NU RA GARK OL DUM A YA - - - N

BİR BE YAZ NUR ALİ KUŞ GEL Dİ AMAN AR KAM Sİ ĞA DI

SONUÇ

Edebiyat ve sanat ilişkisinin yoğun olarak hissedildiği XX. yüzyılda “mevlidhânlık” Türkiye’nin pek çok şehrinde olduğu gibi Urfa’da da özgün bir üslûpla okunmuş ve güçlü bir geleneğin temsilcisi olmuştur. Bu yüzyılın önemli mevlidhân ve mevlid şairlerinden Tayyar-zade İbrahim Re’fet, Yusuf Sami Efendi, Siverekli Re’fet Efendi, Osman Remzi Kürkçüoğlu ve Kıratoğlu Emin, Muharrem Hoca (Furuği) Urfa mevlid geleneğinin simge isimleri olmuşlardır. Bu isimlerin yazmış oldukları mevlid metinleri üzerine kurulu olan mevlid icra örneklerine Urfa özelinde ancak 1950 sonrası ses kayıt cihazlarının kullanılması sebebiyle bu yıldan itibaren icra üslûbuna dair somut veriler elde edilebilmiştir. Bu bağlamda ulaşılabilen en eski mevlid örneği, Hâfız Hacı Nuri Başaran ve arkadaşlarının okudukları mevlid icrasıdır. Ulaşılabilen bu en eski kayıttan hareketle Urfa’da o dönemlerde dinî çevrelerde din-musîki ilişkisinin üst düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Okuyucuların seslerini kullanma ve doğaçlama becerileri, makam, usûl ve vezin hâkimiyetleri, musîki bilgilerinin üst seviyede olduğunu göstermektedir. Mevlidhânların genellikle hâfız olması bu düşüncemizi destekler niteliktedir; zira Urfa’da köklü bir gelenek halini aldığı düşünülen, hâfızlığını tamamlayanların, aileleri tarafından musîki öğrenmek üzere bir ustanın rahle-i tedrisine yönlendirilmeleri olgusu, bu tezi doğrulamaktadır. Buradaki en önemli amaç Kuran-ı Kerim’i daha güzel okuyabilme düşüncesidir. Bu yüzden mevlidhânlar genellikle hâfızlar arasından çıkmıştır.

Geleneksel mevlidin yakın dönemde bilinen en eski temsilcisi olan Hacı Nuri Hâfız’dan sonra Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Hâfız Halil Uzungöl, Ahmet Uzungöl, Dede Osman Aydın gibi daha pek çok usta isim, bu incelikli “sanat” yolunu maharetle sürdürmüşlerdir. Bu isimler aynı zamanda halk tarafından da çok sevilmiştir.

Çalışmanın en başında yapmış olduğumuz saha taramasında çok sayıda mevlid icra örneğine rastlanmıştır. Geleneksel mevlid anlayışını tespit etme aşamasında, bu örnek icra kayıtlarındaki ortak noktalar dikkatle tedkik edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Urfa mevlidinde pek çok ortak melodik yapı ve icra tekniği açısından birçok müşterek özelliklerin kullanıldığı gözlenmiştir:

Telaffuzlar, Urfa müziğine özgü makam kullanımları, ses kullanım yöntemleri, serbest ezgilendirme, bahir sırasına göre okuyuş ve ritüelleri oluşturan müşterek özelliklerin değiştirilmeden uygulanması gibi pek çok özellik burada örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan her usta mevlidhân, mevlid okuyuşunda kendi imzasını atacak incelikler kullanarak özgün tavrını besleyecek icralar gerçekleştirmiştir: Bu anlamda gırtlak yapıları, ses ve nefes kullanımları, ses genişlikleri, ağız yapıları, okuyuş tavırları, doğaçlama becerileri, güfteyi melodiyle ifade etme biçimleri, zaman kullanımları, makam seçimleri ve makamı işleme biçimleri, duygu dereceleri gibi birçok farklı icra unsuru mevlid icracılarının birbirilerinden ayıran önemli ayrıntılar olmuştur. Elbette ki bu farklılıklar geleneksel anlayışa zarar vermemiş, aksine bu geleneği zenginleştirmiştir.

Hacı Nuri Hâfız'ın mevlid icrasında okuduğu Kürkcüzade Osman Remzi Efendi'nin mevlidi kendisinden sonra neredeyse okunmamış, matbu bir metni olmadığı için zamanla unutulmuştur. Bu mevlidin matbu metni tarafımızca bulunarak, mevlid okuyucularının yeniden repertuarlarına almaları arzusuyla tezde yayınlanmıştır. Benzer bir şekilde Kıratoğlu Emin Efendi'nin mevlid-i şerifi, matbu metni olmadığı için günümüz mevlidhânları tarafından okunmamaktadır. 1976 yılında Hâfız Halil Uzungöl'ün okuduğu mevlid-i şerifte bu mevlidin muhtelif bölümleri okunmuştur. Söz konusu kayıt dinlenmek suretiyle Kıratoğlu Emin Efendi'nin Tevhid, Na't ve Doğum (Veladet) bölümleri yazılarak kayıt altına alınmıştır. Furuği mahlaslı Muharrem Hoca'nın ise matbu mevlidine rastlanılmamıştır. Fakat Ahmet Uzungöl'ün okuduğu bir mevlid icrasında, Muharrem Hoca'nın mevlidinin doğum bölümünü okuduğu görülmüştür ve bu bölüm de yazılarak kayıt altına alınmıştır. Bunun dışında Muharrem Hoca'nın "Mucize-i Geyik" isimli bir manzumesi de dinlenerek kayıt altına alınmıştır. Ayrıca Muharrem Hoca'nın "Esirem Nefs Elinden" isimli bir şiiri de ekler bölümüne kaydedilmiştir. Bunların yanında, Urfa'nın eski besteci ve mevlidhânlarından Celal Çiriş ile yaptığımız görüşme vasıtasıyla birçok mevlid bahri, Mucize, Na't ve Hilye derlenerek çalışmamıza eklenmiştir.

Urfa'nın Mûsikî gelenekleriyle olan derin etkileşimleri sonucunda mevlid Mûsikîsi zengin bir melodik altyapı oluşturmuştur: Bu gelenek, halk müziği, sanat

müziği ve dini müziğin adeta harmanlandığı bir tertipten beslenmektedir. İcracıların ağırlıklı olarak okudukları türler, mevlid okuyuşuna da yansımıştır. Ayrıca özellikle kişilerin müzik altyapılarına göre sanat veya halk müziği ezgi ve motiflerinin mevlid icralarında sık sık duyumsandığı dikkatleri çeker. Öte yandan mevlid içerisindeki *gazel* ve *uzun hava* gibi serbest formlarda da halk müziğinin yapısal örneklerini görmek mümkündür. Sanat musîkisi icralarının mevlid okuyuşlarındaki yansımaları ise *çifte* diye adlandırılan ilahi fasıllarında, daha çok sanat müziği yapısına uygun ilahiler seslendirilmesi ve sanat müziği repertuarlarında duyumsanan melodik unsurların zaman zaman usulünce mevlid melodilerine serpiştirilmesi yoluyla olmuştur. Nitekim Türk halk müziği sanatçısı Mehmet Avni Özbek ile yaptığımız görüşmede: “Urfa’da mevlid Mûsikîsi, geleneksel öz, tür ve biçim çeşitliliği; orijinal ritmi, parlak ifade tarzı, milli ve yerel özellikleri bünyesinde bulundurmakla diğer illerin mevlid Mûsikîlerinden ayrıldığını” ifade etmiştir.

KAYNAKÇA

Ağçoban, F. (2019). *Osmanlı'da Mevlid Kültürü*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Abamor, S.(2015). *20.Yüzyıl'dan Bir Divân Edebiyatı Esintisi Mevlîd-i Nebvî Kürkçüzâde Osman Remzi*. İstanbul: Erkam Yayınları.

Akarpınarlı, R. B. (1999). *Türk Kültüründe Dini Törenler Ve Mevlid Kutlamaları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü:Ankara.

Akbıyık, A.,Kürkçüoğlu, S. (2002). Şanlıurfa Halk Müziğine Genel Bir Bakış. *Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir* (ss. 312-327). Ankara: Tisamat Basım.

Akdağ, S. (2008). Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* , 36, 81-98.

Akpınar, H. (2011). *Şanlıurfa'da Dînî Mûsikî*. Ankara: Yayınevi.

Akpınar, H. (2014). *Urfa'da Mevlid ve İlâhîler*. Ankara: Şanlıurfa Valiliği İl ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Akpınar, H. (2017). Tarihten Günümüze Urfa'da Mûsikî Enstrümanları Ve Kullanım Alanları. Şulul,K., Şeker, M., Sabuncu,Ö, *İslâm Tarihi Ve Medeniyetinde Şanlıurfa II* (s. 398-404). Ankara: Semih Ofset Matbaacılık.

Akpınar, H. Çuhadaroğlu, O. (2018). *Urfalı Mûsikîşinaslar*. Gaziantep: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Akpınar, H, Atik, H. (2009) Siverekli Yusuf Sami Efendi'nin Mevlid'i Ve Şanlıurfa Yöresinde İcrası. *Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed* (s.365-378). Adapazarı/Sakarya: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Akpınar, H. (2008) Bir Câmî Mûsikîsi Formu: Feraciye. *İstem*. 11, 189-194

Akpınar, H. (2020) Besteli Mevlid-i Efdal. *İstem*. 35 ss.169-197.

Akpınar, H. (2020) Eyyübilerde Mevlid Törenleri. Oflaz A. ve diğ. *Eyyûbiler’de İlim, Kültür ve Sanat*. (ss.552-558). İstanbul: Hiper yayın.

Ateş, A. (1954). *Vesilet’ün Necât Mevlid*. Ankara: Türk Dil Kurumu Basımevi.

Bitmez, M. (2015). Dergâh Makâmından Mûsikî Makâmına Saray’dan Urfa Sıra Geceleri’ne Mûsikî Geleneği. *Şanlıurfa Kültür Sanat Tarihi ve Turizm Dergisi* ,22, s.7-11.

Birer, M. (2019.) Şanlıurfa Ve İstanbul Üslûbu Mevlid Geleneklerinin Karşılaştırmalı İncelemesi. Akpınar, H. (ed.) ve diğ. *Geçmişten Günümüze Urfa’da Müzik*. (s.190-195). Ankara: Gece Akademi.

Bektaş, E. (2007). Siverekli İbrahim Re’fet ve Mevlid’i. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi/Edebiyat Dersig*. 17, s.77-103.

Can, M. (2009). *Şanlıurfa Sıra Gecesi Geleneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.) Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Çetinkaya, N. (2019). *Tarihi Süreçte Mevlid*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü:İstanbul.

Demirayak, K.(2001). Kasîdetü’l-Bürde. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 24:566-568. İstanbul.

Dörtbudak, V. (2006). Geleneğin Direnen Sairi; Kıratoğlu Emin Ve “Fırakıyye”sinden Birkaç Şiir. *Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu*. (s.48-54.) Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Durmuş, İ. (2004). Arap Edebiyatında Mevlid. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 29:480-482. Ankara

Harmancı, A. (2013). Türk Din Mûsikîsi’nde Salâ (Salât) Formu Ve Salâ Besteleri. *Rast Müzikoloji Dergisi*,1(1), 154-195.

Jahjai, M. (2015). Arnavut Kültür Ve Edebiyatında Mevlid Yazma Geleneği. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, (4)2, ss.61-84.

- Jahja, A. (2012). Makedonya’da Câmi Mûsikîsi, *Milel ve Nihal*. (9)2. ss 75-111.
- Kaplan, Z. (1991). *Dinî Mûsikî Dersleri*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kavas, A. (2003). Afrika'da Mevlid Uygulamaları . *Diyanet İlmi Dergisi*,2, 559-574.
- Kemikli, B. (ed.) (2016) *Mevlid Külliyyatı (I-II-III)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Koca, F. (2019). Dinî Mûsikî Formu Olarak Mevlîd ve Doburca Besteli Mevlîdi. *Diyanet İlmi Dergisi*. 55. Ss.155-182.
- Köksal, F. (2011). *Mevlid-Nâme*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kürkçüoğlu, S. (2017). *Şanlıurfa Sıra Gecesi Geleneği ve Türküleri*. Şanlıurfa: Kurtuluş Matbaası.
- Okiç, M. (1975). Çeşitli Dillerde Mevlidler Ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercemeleri. *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*,1, 17-78.
- Öksüzöğlu, O. (2015). *Şanlıurfa Dergâh Camii’nde Yapılan Tarikat Usûlleri*.(Yayınlanmamış Doktora Tezi).Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Önal, M. (2019). Geçmişten Günümüze Urfa'da Müzik. Günümüz Arkeolojik Veriler Işığında Urfa Ve Yakın Çevresinde Müzik. Akpınar. H, (ed.) ve diğ., *Geçmişten Günümüze Urfa’da Müzik* (s. 9-20). Ankara: Gece Akademi .
- Özel, A. (2002). Mevlid:Tarihi ve Dini Hükmü. *Divan*,7(12), 235-246.
- Özel, A. (2004) Mevlid. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. 29:475-479 Ankara.
- Özcan, N. Dinî Mûsiki.(1994) *TDV İslam Ansiklopedisi*. 9:359-360. Ankara.
- Özcan, N. Hasan Efendi, Zâkirî. (1997) *TDV İslam Ansiklopedisi*. 16:319. İstanbul
- Sahil, Atik. (2009). *Şanlıurfa’da Halk Müziği Ve Tasavvuf Müziğinin Etkileşimi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Pekolcay, N. (1971). Mevlid . *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, 10(108-109) s.190-192.

Pekolcay, N. (1954). Süleyman Çelebi Mevlidi Metni Ve Meşei Meselesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*,6, 40-64.

Sahil, A. (2019). Türk Halk Müziğinde Sıra Gecesi Ve Barana Geleneği. Akpınar.H, (ed.) ve diğ., *Geçmişten Günümüze Urfa'da Müzik* (s. 348-359). Ankara: Gece Akademi.

Sezikli, U. (2008). Besteli Mevlid Üzerine İki Yazma Eser. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 179-205.

Sezikli, U.(2016). Balkanlar'da Osmanlı Mirası:Dinî Mûsikî, *Balkanlarda İslâm*, (3), ss.481-50)

Şeker, M. (1999). Osmanlılar'da Mevlid Alayı . *Diyanet İlmi Dergisi*, 35(1), s. 27-54.

Şeker, M. (2004). Osmanlılar'da Mevlid Törenleri. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 29:479-480. Ankara.

Tamdoğan, Z, (2019). Mağrib'de Mevlid-İ Nebî Merâsimleri, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. 99-132

Talu, H. Özgören, F. (2002). *Aşk İle*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Tenik, A. 2002 Sosyo-Psikolojik Açıdan Zikir ve Şanlıurfa Dergâh Camii Örneği, *Tasavvuf*, (S.8) s.97-116

Tenik, Ali. (2018) Urfa'da Her gün Yâd Edilen Bir Kâdirî Şeyhi: Dede Osman Avnî, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (S.40) s.31-49

Turabi. A,(Ed). Yeprem. M, Akpınar.H, Harmancı.A, Tıraşçı.M, Kanık.M, Demirci.M, Koca.F, Doğan.Can. (2017). *Türk Din Mûsikîsi*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Tıraşçı, M. (2013) Güneydoğu Ve Doğu Anadolu Çevresinde Arapça, Kürtçe, Zazaca Mevlidler Ve Müzikal Olarak İcra Ediliş Tarzları. C.Ü. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (17) 2. S209-236)

Türer, O. (2009). Osmanlı Sarayında İcra Edilen Mevlid Merasimi: Mevlid Alayı. *Kültür Coğrafyamızda Hz.Muhammed* (s. 359-364). Sakarya: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Yeğin. A, Badıllı. A, Hekimoğlu.İ, Çalım. İ. (1993). *Büyük Lugat*. İstanbul: Türkiye Kalkınma ve Dayanışma Vakfı.

Yeniterzi, E. (2009) Edebî Bir Tür Olarak Na'tlar. Kemikli, B. Ve Çetin, O (ed.) *Yazılışının 600.Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslar arası Mevlid Sempozyumu* (s.89-108) Bursa: Uludağ Üniversitesi.

EKLER

Ek 1: Salât-ı Kemaliye

“Allâhümme salli ve sellim ve bârik alâ hayri’l-verâ
Muhammed’in ve alâ âlihî âdede kemâ lillâhi ve
kemâ yelîku bi kemâlihî.

Allâhümme salli ve sellim ve bârik alâ nûri’l-hüdâ
Muhammed’in ve alâ âlihî âdede kemâ lillâhi ve
kemâ yelîku bi kemâlihî.

Allâhümme salli ve sellim ve bârik alâ şemsi’ d-dûhâ
Muhammed’in ve alâ âlihî âdede kemâ lillâhi ve
kemâ yelîku bi kemâlihî.”

Ek 2: Mevlîdî'n-Nebî (S.A.V.)

(Yusuf Sami Efendi Mevlidinden
Davet Bölümü)

Bismillâhirrahmânirrahîm

Hazret-i Hak'tan hidâyet isteyen

Mevlîd-i pâki Resûlillâh'e gel

Fahr-i âlemden inâyet isteyen

Mevlîd-i pâki Resûlillâh'e gel

Bil ganimet leyle-i mevlûdi sen

Gafil olma razı it ma'budi sen

Bulmak istersen eger maksudi sen

Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel

*“Allahümme salli alâ Muhammedin ve
alâ âli Muhammed”*

Elde fırsat var iken ey nâ-tüvân

Nefse uyma hâb-ı gafletten uyan

Her beladan bulmak istersen emân

Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel

Ger dilersen dâima şâd olasın

Rahmet u gufrân ile yâd olasın

Dû cihânda gamdan âzâd olasın

Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel

Her dû âlem bulmak istersen necât

Rûh-ı Fahru'l-Âlemîn'e ver salât

Mâsivâyı Sâmiyâ kalbinden at

Mevlîd-i pâki Resulillâh'e gel

*“Allahümme salli alâ Muhammedin ve
alâ âli Muhammed”*

Ek 3: Kıratoğlu Emin Mevlidi Tevhid Bölümü

Deyelim namı hakla ibtidasın
Huda avn ile bula intihasin
Refik ede bize tevfin Allah
Her anda deyelim Elhamdülillah
Resulüne verip herdem Selami
Ki oldur cümle peygamber imami
Dahi alına ashabına her dem
Salât ile selam olsun mükerrem

*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Ki anlardır bu ümmetin pişivasi
Huda dostu Resulün aşinasî
Bunların hürmetine ya ilahi
Bağışla cümlemizden her günahî
Sivâden gönlümüz pâk eyle ya Rabb
Koyuben tamuya kılma muazzab
Kime rahî saidin kıldın ig-tâ
Kimin kıldın iki âlemde eşka

*“Allahümme salli alâ Muhammedinve
alâ âli Muhammed”*

Kimi kaftan kafa şâh eyleyensin
Kimin bi izzetü cah eyleyensin
Kimin mansuri veşferdar kıldın
Kimin âlemlere serdar kıldın
Kimin efdel kılsın nâs içinde
Kimin erzel kılsın hâs içinde
Kimin dünyada Sertaç eyleyensin
Kimin bir nâne muhtaç eyleyensin
Kimin iblisi veşred eyleyensin
Senâ yolların sed eyleyensin
Dahi gümrahlara kılsam inayet
Bulur elbette ol râhi hidayet
İlahi bize de lüfun mezid et
Şaki ise Namımız ya Rabb said et
Bulam dersin iki âlem Necati
Resulü hakka söyle essalati

Ek 4: Mevlidi'n-Nebiyi'l-Kureysi

(Diyarbakırlı Re'fet Mevlidinden Tevhid Bahri)

Ey Hüdâvend-i azîmu pâdişah	Cümle âlem zâtını tahmîd eder
Rahmetindir cümle mahlûka penâh	Şevk ile takdîs ü hem tevhîd eder
Âlemi bir demde îcâd eyledin	<i>“Allahümme salli alâ Muhammedin</i>
Kun dedin ma'mûr ve bünyâd eyledin	<i>ve alâ âli Muhammed”</i>
Bî meşakkat ey Kerîm u girdigâr	Hâkim-i Mutlak'sın ey Rabbi Celîl
Kudretin bu mâsivâyı kıldı vâr	Olamaz kimse sana zıd u adîl
Çün bu âlem yok iken buldu vücûd	Taatınla kimisi bulmuş hayat
Zâtının birliğine oldu şuhûd	Kısmet etmişsin ana râh-ı necât
<i>“Allahümme salli alâ Muhammedin</i>	Kimisi âlude-i fık u şekâ
<i>ve alâ âli Muhammed”</i>	Kiminin kalb gözü olmuşdur a'mâ
Ey Rahîmu ey şefkat ve ihsânı bol	Kimine nimet verirsın ey Celîl
Ey ki şehler dergâhında cümle kul	Şükrünü kılmaz olur hâr u zelîl
Âsitanın maksadı bay u fakîr	Kimisi fakr u fenâ içre sana
Cümle zî rûhânı in'âmınla sir	Şükredip her dem eder hamd u senâ
Hâdî vü Settâr'sın lutfun amîm	Muntazamdır cümle ef'âlin senin
Ver bize râh-ı necâtı ey Rahîm	Aklı ermez hikmetine kimsenin
Herkesin ma'bûdu sensin bî gümân	İster isen bulasın fevz u necât
Zâtına tapmak sezâdır ins u cân	Rûh-u fahru'l-Mürselîn'e ver salât

Ek 5: Kürkçüzade Osman Remzi Efendi'nin Mevlidinden Tevhid Bahri

Dinleyin âdab ile ey ehl-i dîn
Birdir ol hallâk u Rabbü'l âlemin
Birliğin isbata kâfi bu nizam
Cümle mevcûd içre hüsn-i intizâm
Emri mutlaktır tagayyur eylemez
Hükmü kat'î dir heehhur eylemez
Yok şerîkî, yok nazîri bir ilâh
Yokdur andan ğayrı bir cây-ı penâh
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Kadir u kayyum u hayy-i lâ-yezâl
Zâtına ma'lûm u zâhir cümle hâl
Lâ-mekândır gerçi her şeyde ayân
Hikmeti zâhir fakat zâtı nihân
Âlim u gayb u hafâyâ-yı umûr
Kudret u esrârına yetmez şuûr
Düşme ey erbâb-ı iz'an gaflete
Arz-ı şükrân et Cenâb-ı izzete
Yok iken âlem, Hudâ mevcûd idi
Nice bin âlemlere ma'bûd idi
Kâffeten ma'dûm idi bu kâinat
Zatına ma'lûm idi hep mümkinât
Zikr u tevhid ile hep meşgul idi

Şükr u tahmîd ile hep makbûl idi.
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Kün hitabiyle cemî' mümkinât
Girdi bu eşkâl u renge kâinât
Kuvvet u kudretle ol Rabb-i vedûd
Lâ yuadd âsâra bahşetti vücûd
Arş u kürsi ve sidreh u levh u kalem
Halk olundu bî- kusur u muntazam
Anla gel ey abd-i âciz hilkati
Hâlikin akla sığışmaz kudreti
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Sâdır oldu emr-i subhânî o dem
Çün yaza levh üzre fermânı kalem
Kilk-i kudret söyledi: Ya Rabbenâ
Yazayım emrin irâde kıl bana
Evvel ismu'llahımı gel yaz yâ kalem
Hak resûlümdür Muhammed kıl rakam
Hâme dedi: Ey Hudâ-yı bi-mu'în
Bu Muhammed kim sana oldu karîn
İsmi isminle tezkîr eyleyim
Levha-i mahfûza tahrîr eyleyim

Yâ kalem bil ol habîbim Mustafâ
Hürmetiyçün halk olundu nüh semâ
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Yazma anın ümmetiyçün çok hatâ
Eyle mahbûb-ı ilâhiden hayâ
Ümmetinden ger anın olsa kusûr
Ümmetün müznibetün Rabbün gafûr

Hâme münşakk oldu hayretle hemân
Yazdı fermân-ı Hudâ'yı ol zamân
Anlayın kadr-i Resûlü sâmi'in
Hak buyurmuş âna hayr-ul murselîn
Şafi' -i rûz-ı cezâdır hazreti
Olmasın me'yûs ânın hiç ümmeti
Varsa sende Hakk'a ger ihlâs-ı tâm
Ver Habîb-i Kibriyâ'ya sad selâ

Ek 6: Kaside-i Bürde'den

Elhamdülillahi münşir halki min ademi

Sümme salâtü ale'l-muhtari fi'l-kıdemi

Yâ Rabbi bi'l-Mustafa belliğ makâsidenâ

Vağfırlenâ mâ medâ yâ vâsia'l-keremi

Vağfır ilâhî li kulli müslimin emimâ

Yetlugu fi'l-Mescidi Aksâ ve fi'l-Haremi

Hüve'l-habîbullezî türcâ şefâatuhû

Li külli hevlin mine'l-ehvâli muktehimin

Haşâ huve'l-yuhrime racime kerimehû

Evverciel cerumihû gevre muhteremi

Mevlâya salli ve sellim dâimen ebeden

Alâ habîbike hayri'l-halki küllihimi

Ek 7: Kıratoğlu Emin Mevlidi Na't (Hz.Peygamber ile ilgili bölüm)

Eşid vasfin deyem ol bahr-ı rahmet
Muhammed Mustafa Mahmud-u
Ahmet

Cihane gelmeseydi Nur-ı Mahmut
Zeminü Asuman olmazdı mevcut
Ger olmasaydı ol mahbubı Mevla

Bağışlanmaz idi Âdem ile Havva
Kulak tut Hulku Paki Mustafayi
Beyan edem biraz ol ba safayı
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Hem bu hûlkî hamide hemde itmam
Oluptur gûş edersin kılâm îglâm
Biri budur anın ahlâk-ı pâk-î
Hüdadan daima eylerdi bâk-î
Kalil idi team ile kelâmî
Zikirle geçirirdi sûbhı şamî
Büyüğe hürmeti kılmıştı adet
Küçüğe eyler idi rahmı şefkat
Dehi el fahrî fahrî dedi ol şah

Fenâ endişesi için kılmağı ah
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Yetimin hatırın tartib ederdi
Sığardı başını taltif ederdi
Rıza matlub idi maksud-ı Mevla

Keremler madeni ol şan-ı agla
Niyaz ile cenâb-ı Hakka daim
Der idi ümmetimi eyle salim
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Kıldardı ümmeti çün terk-ı Hâb-i
Buna ümmet deya rah-ı sevabî
Dahi bende Muhammed ümmetinden
Deyip lakin kaçarsın sünnetinden
Bulam dersin iki âlem necâtî
Resulu Hakka söyle esselatî
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Ek 8: Medh-i Seyyidü'l-Mürselin
(Diyarbakırlı Re'fet Mevlidinden Na't Bahri)

Cân kulağıyla işit ey ehl-i din
Medhi pâki Hazret-i Tâhâ'l-Emîn
Tâ bilesin kim ne cevherdir o nûr
Hak beşer halk etti amma bî kusur
İki âlem serveri nûru'l-Hudâ
Ahmed-i Muhtâr-ı mahbûbi Hudâ
Rahmeti haktır şefîa'l-müznibîn
Müsteğâsi enbiyâ u mürselîn
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Şârih-i sadri anın Mennân iken
Râfî-i zikri anın Deyyân iken
Kim ola Re'fet anı medheyleye
Nûr-i pâki Ahmed'i şerh eyleye

Çünkü methetmiş anı Bâri Hudâ
Ana kâfidir hitâb-ı “Kul Kefâ”
Zü'l-Celâl ol rutbe kılmış muhterem
Sûre-i “Yâ Sîn” ana eyler kasem
Salli yâ Rabbi alâ hayri'l-verâ
Mâ tesîru'ş-şemsu fî seb'il ulâ
Salli yâ Rabbi alâ hatmi'r-rusul
Mâ yemîcu'l-âşikûne fî's-subul
İster isen bulasın fevz u necât
Rûh-u fahru'l-Mürselîn'e ver salât
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Ek 9: Kürkçüzade Osman Remzi Efendinin Mevlidi Na't Bölümü

Dinleyin vasf-ı cemîl-i Ahmed'i

Anlayın kadr-i celîl-i emcedi

Lî Ma'Allah sadrının hünkârıdır

Kenz-i Hakk'ın vâkıf-ı esrârıdır

Bezm-i havassı vahdet içre nûrudur

Hâlık-ı mâbûduna manzûrudur

Kurb-gâh-ı izzeti kılmış mekân

Emrine dem-beste cümle kudsıyan

Müjdeyi levlakelavlake hudâ

Eylemiş ulviyetin fevk-as- semâ

Sûre-i ikra'mübeşşirdir âna

Muhterem kıldı Resûlü evvelâ

"Allahümme salli alâ Muhammedin

ve alâ âli Muhammed"

Bir şehin kim kim mâdihi Kur'an ola

Kaabil olmaz vafına pâyân ola

Ben Nasıl "Remzî" anı tavsîf edem

Ol hidayet nûrunu ta'rif edem

Pür-günâhım gerçi ehl-i vahdetim

Cân u dilden var Resûle hürmetim

Maksadım tahrîr edem mevlüdünü

Bildirem tâ tal'at-ı mes'ûdunu

Hizmet etmektir murâdım zâtına

Ermek olmaz medhinin gâyâtına

Mahmidetkâr-ı Resûl-i ekmelem

Menkıbethân-ı şefî'-î mürselem

"Allahümme salli alâ Muhammedin

ve alâ âli Muhammed"

Bu sebeble belki afv eyler İlâh

Çokdur eyvâh ettiğim cürm ü günâh

Mücrimem kesmem ümîdim bir zamân

Vâr iken lâ-taknetû emri hemân

Ey Hudâvend-i alîm u kibriyâ

Mazhar-ı afv et beni yevm-ül-cezâ

Dem-be-dem mahbûb-ı Hakk'ı yâd
edem

Hâtır-ı mahzûnumu abad edem

Sünnetin icrada ettimse kusûr

Bari etsün böyle bir hizmet sūdûr

Siz dahi ey kariîn u sâmi'în

Zikredin ânı salât ile hemîn

Lûtf-ı Hakk'a mazhar olmaksâ merâm

Rûh-ı pâk-i Mustafa'ya ver selâm

Ek 10: Kürkçüzade Osman Remzi Efendinin Mevlidi'nin 2. Na't Bölümü

Söyle ey tûti-i kikli şükkerîn
Zevk-yâb olsun dimağ-ı âşikîn
Nakledüp hayrû'l beşer ahlâkını
Hâlet-i vecde getir müştâkını
Ol kadar hulk-ı hamîde vâridi
Dest-gîr-i ez'af u nâçâr idi
Anda hatm olmuşdu ihsan u atâ
Bekler idi bâb-ı eltâfin sahâ
Dergehinden kimseyi reddetmedi
Ehl-i hâcâta derin seddetmedi
Gelse idi âna ehl-i ihtiyâc
Vârını verirdi kalsa kendi âc
Sözlerin dinler idi zât-ı Nebî
Yanına gelse eğer pîr ü sabî
Kimseyi incitmedi bir unf ile
Hastaya sıhhat verirdi sohbeti
Def'ederdi ülfeti her illeti

*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Feyz-i enfâsiyle cism-i nâtüvan
Tâze bir tâkat bulurdu nâgehân

İlticâ etseydi bir çeşm-i alîl
Bârigâhından çıkardı bî-delil
Ağzının bârın süreydi ol hümam
Yâreler mutlak bulunurdu iltiyam
İsti'ad etmezdi izz ü câhına
Yalvarırdı dâima Allahına
Hak'dan eylerdi niyâz-ı mağfîret
Bu günehkâr ümmete kıl merhamet
Ümmetimde varsa da cürm ü kusûr
Der idi bana bağışla yâ Gafûr
Ey o zât-ı Mustafa'nın ümmeti
Gûş edin bu rahm u lûtf u şefkati
Eyleyin Hallâk'a çok hamd u senâ
Oldu hâmîmiz Cenâb-ı Mustafâ

*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Eylerim acz ile bende bir duâ
İstecib yâ Rabbenâ ya Rabbenâ
Gerçi bir şûride-hal-i ahkarım
Mâdih-i mahbûb ı Hakk-ı ekberim
Seyyid-i Kevneyn-i Fahrû'l Mürselin

Hürmiyetiyçün yâ İlâhe'l-âlemîn
Mazhar-ı afv et bu müznib ümmeti
Hem bu müznib Remzî pür- mihneti
Vâlideynimle ah u evladımı
Afv kıl hemşire ü ahfâdımı

Akrabâ u dositânım eyle şâd
Bâb-ı eltafın kılub yâ Rab güşad
Bir duâ ile beni kılsın beyan
Hazirun etsin Nebiye es-salât

Ek 11: Na't-ı Resûl - Söz: Rızâ

Açıldı cennetin bâb-ı nesîmi pür-safâ geldi
Gülistân-ı cihâna revnak u hüsn-i bahâ geldi
Derûn-i Mekke'den nûr-i nübüvvet parlayıp çıktı
Avâlim nûra gark oldu "Resûl-i Kibriyâ" geldi
Beşîriehl-i îmânın nezîri ehl-i tuğyânın
Habîbi Hakk Te'âlâ'nın Muhammed Mustafâ geldi
Saçıldı rahmet-i Rahmân açıldı sümbül-i reyhân
Bugün bâb-ı cihâna bülbül-i şî'r-edâ geldi
Anılsa her ne dem ism-i şerîfi feyzi hâzırdır
Bu gece bu meclise "Rûh-i Resûl-i Rehnümâ" geldi
Vücûduyla şereflendi zemîn-i Yesrib ü Bathâ
Kudûmüyle bu zulmet-hâneyenûr-i zıyâ geldi
Melekler eyleyüp tebşîr dedi yâ ehl-i beytullah
Size Bârî Te'âlâ'dan Muhammed Mustafâ geldi
Sanemler devrilip düştü sarayı çöktü Kısra'nın
Mecûsun âteşi söndü ki bürhân-ı Hudâ geldi
Tarîk-i Hakk'ı göstermek için hem inse hem cinne
Elinde Hazret-i Kur'ân "Îmâmü'l Enbiyâ" geldi
Tilâvet eyleyince Hazret-i Kur'ân'ın âyâtın
Sudûr-i ehl-i îmâna ferah geldi şifâ geldi
Eyâ "Şâh-ı Rusûl" senden şefâat bekliyor lutfet
Rızâ nâmında âvâre kapına bir gedâ geldi

Ek 12: Na't-ı Nebevî - Söz: Şeyh Gâlib

Sultân-ı Rûsûl Şâh-ı mümeccedsin efendim

Bîcârelere devlet-i sermedsin efendim

Dîvân-ı İlâhîde ser-âmedsin efendim

Mensûr-i Leamrûkle müeyyedsin efendim

Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim

Hak'dan bize Sultân-ı müeyyedsin efendim

Tâbişgeh-i ervâh-ı mücerred güherindir

Mâlişgeh-i ruhsâr-ı melek hâk-i derindir

Âyine-i dîdâr-ı tecellî nazarındır

Bû Bekr ü Ömer Osman Ali yârlerindir

Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim

Hak'dan bize Sultân-ı müeyyedsin efendim

Hutben okunur minber-i ikiîm-i bekaada

Hükmün tutulur mahkeme-i rûz-i cezâda

Gûlbang-i kudûmun çekilir arş-i Hudâ'da

Esmâ'-i Şerifin anılır arz u semâda

Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim

Hak'dan bize Sultân-ı müeyyedsin efendim

Ol dem ki nebilerle velîler kala hayrân
Nefsî! deyü dehşetle kopa cümleden efgan
Ye's ile üsâtın ola ahvâli perişan,
Düstûr-i şefâatla şenindir yine meydân

Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim
Hak'dan bize Sultân-ı müeyyedsin efendim

Bir gün ki dalıp bahr-i gam-ı fikrete gittim
İlden yetirip kendimi bihbutluğa yettim
İsyâmm anıp âkıbetimden hazer ettim
Bu matla'ı jrâd eyledi bir seyyid işittim

Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim
Hak'dan bize Sultân-ı müeyyedsin efendim

Ümmîddeyiz, ye's ile âh eylemeyiz biz
Sermâye-i iymânı tebâh eylemeyiz biz
Bâbın koyup ağyârı penâh eylemeyiz biz
Biz kimseye sâyende nigâh eylemeyiz biz

Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim
Hak'dan bize Sultân-ı müeyyedsin efendim

Bîçâredir ümmetlerin isyâmna bakma
Dest-i red urup hasret ile dûzaha yakma
Rahm eyle aman âteş-i hicrânma yakma
Ezcümle kulun Gaalib'i pür-cürm bırakma

Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammedsin efendim
Hak'dan bize Sultân-ı müeyyedsin efendim

Ek 13: Na't Sözü: Abdi

Doğdu ol şahı nebi dikti zemine âlemi
Diledi secde kılıp hakk'tan ol saat ümemi
Ta ki kisra yere çöktü yıkılıp kün göresi
Söndü ateş gedeler hake basınca kademi
Şemsi hüsnün bu cihana doğdu heybet ile
Def edip zulmeti küfrü yere çaldı senemi
Nice fahretmesin ümmetleri eslefina hakk
Halk ede hürmetine cenneti lavhi kalemi
Böyle şahı enbiya dehre ebed gelmediğim
Serteser nuru yayıldı rum ile biladı acemi
Bu ne sırdır ki semavatı ser a ser gezüben
Yine müşerref kıla ila beytül haremi
Bunca isyan ile abdi seni ol fahrı cihan
Asiteninde eğer çakeri edna bilemi

Ek 14: Hz. Cabir

Mucizatın çoktur ol şahı ayan
Sıdk ile dinle birin edem beyan
Ol Rasûl'un bir muhibbi sadıkı
Hazreti Cabir sahavet sahibi
Bir gün aldı bir kuzu çün besleye
Ol Rasûlullah'ı davet eyleye
İki oğlu vardı idi anın meğer
Dilleri bülbül gibi söyler öter
İkisi birbirinden hub idi
Valideyne sevgili mahbub idi
Kuzu ile oynaşırlardı henüz
Yani üç dört beş yaşarlardı henüz
Çün kuzu beslendi bitti müddeti
Anı boğazladı Cabir hazreti
Vardı davet etmeğe peygamberi
Dahi eshâb-ı güzîn serverleri
İş bu hal üzre sabinin birisi
Eve geldi gördü yoktur kuzusu
Kardaşı dedi babam boğazladı
Gel sana öğretelim ne işledi
Dedi öğret nicedir boğazlamak
Nicedir elin ayağın bağladı
Bağladı ol dem elin ayağını

Yanı üzre yatırdı anı
İşte böyledir deyu çaldı bıçak
Ruhu teslim eyledi masum uşak
Validesi düşmüş idi hizmete
Sen bak imdi bu kaza-i kudrete
Çün anası gördü kim akar kanı
Dedi kim boğazladı bu yavrumu
Kim bunu böyle boyamış kanına
Kast olurmu bu sabinin canına
Kardaşı dedi ben anı işledim
Gendi boğazla dedi boğazladım
Anası der sen niçün yaptın bunu
Ardına kaçtı ki döge oğlunu
Dama kaçtı ol sabi hem ya ahi
Düştü boynu üzre cansız ol dahi
Boynu altında kalıp düştü yaman
Açtı yumdu ağzını hem verdi can
İki mevta bir ana kaldı henüz
İki ateşle yana kaldı henüz
Parçalandı ciğeri yandı tamam
Zehri hicran ile boyandı tamam
Hayret içre kaldı bilmez neylesin
Geldi Hakk'tan bir kaza ne söyleyin

İkisini bir futaya sardı heman
Bir yere sakladı ahvalı yaman
Dedi bunu söylesem bir kimseye
Belki peygamber eşide ğam yiye
Belki Cabir eşide zar eyleye
Belki peygamber taamı yemeye
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Hem ocağı yandırır suzan eder
Hem derunun yandırır büryan eder
Hem taamı bişirir nalan eder
Hem ciğerden ah eder efgan eder
Çün bişirdi ol taamı zar ile
Derdini ağyardan esrar ile
Sonra Ol Şahı Rasûl eshab ile
Cümle teşrif ettiler ehbab ile
Çünkü Cabir sofrayı düzdü tamam
Dedi buyur ya Rasûlı muhterem
Geldi Cebrail selam verdi agâh
Dedi dur yeme budur emri ilâh
Cabir’in oğulları gelsün hele
Ba’de hu söyle taama besmele
Anda Ahmed Cabire emr eyledi
Var getir oğullarını söyledi
Gitti Cabir hanıma etti sual

Dedi bunlar nerededirler? Ya halal
Dedi hatun bilmezem ben andadır
Oynaşrlar galiba bir yandadır
Gezdi Cabir geldi der ya Mustafa
Bulamadım siz buyurun ba safa
Yine Cibril geldi der ya Mustafa
Bu sabiler gelmeyince yok rıza
Yine Ahmed Cabir’e emr eyledi
Yine Cabir gezdi geldi bulmadı
Dedi buyur ya Rasûlı müstean
Bu sabiler bir oyundadır gûman
Yine Cebrail gelip verdi selam
Der sebiler gelmedikçe yok taam
Dedi Ahmed Cabir’e biz yemeyiz
Bu sabiler gelmezse boş gideriz
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Gitti ol dem hazreti Cabir yine
Vardı ta’ziz eyledi hatuna
Dedi şimdi bulacaksın bunları
Bekliyor cümle sahabe anları
Ol vakitte zevcesi zar eyledi
Gözleri yaş ile doldu ağladı
Bildi yoktur çare doğru söyledi
Macerayı Cabir’e nakl eyledi

Çünkü Cabir gördü bu masumları
Vardı bir ashabı getürdü beri
İkisi bir futayı kaldırdılar
Ol Rasûl'un yanına endirdiler
Açtılar ol futayı gördü kamu
İki masum birbirine sarulu
Öyle bir uykuya yatmışlar yere
Bunu uyandurmaz illeh mucize
Birisi boynu kırılmış bir uşak
Birin gerdanını kesmiş bıçak
Ol Rasûlullah gözünden döktü yaş
Cümle eshab ağlaşıb düştü telaş
Cümleden bu hale hayran oldular
Bir ağızdan cümle giryan oldular
Gör idi bunları hep ehli fûnun

Dediler illa ileyhi raciun
Anasında kalmadı sabrı mecal
Ol dahi zar eyledi saldı melal
Geldi Cebrail dedi ya zel Kerem
Bu işe eshab ile çekme elem
Emri Hakk'ı çünkü tebliğ eyledin
Gelme bunlar taam yemem dedin
İşte geldi bu sabiler ya Rasûl
Senden olsun bir duâ Hakk'tan kabul
Bir duâ etti hemen ihvanlara
Sığadı desti şerifin anlara
Uykudan kalkar gibi sıçradılar
Canları sıhhat bulup oynadılar
Her birin bir yane aldı Ol imam
Cümleten mesrur olup yendi taam

Ek 15: Hz. Aişe

Eşit hüsnü cemali Ahmed-iden
Ziyayı afi tâbı sermediden
Sahabe cümlesin gördü cemalın
Rûh-ı â-lında envâ-ı celal-ın
Velâkin görmedi bir kimse ta-mın
Ne göz varki göre şemsın tamamı
Güneş bir zerredir nur-ı Nebi-den
Ne taketle göre gözler celiden
Görünmezdi o mahbub-ı ilahi
Göründü herkese miktarı kâfi
Tamam ile görülseydi o sultan
Olurdu şerin ahkâmı perişan
Kimi mecnun kimi hayran olurdu
Ulumu şer-i kimler öğrenirdi
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Rivayet Aişe hazretlerinden
Ki, ben bir zevce-i peygamber iken
Tamâm-ı hüsnünü bir kerre gördüm
Düşüp musâ gibi aklım yitirdim
Ederdim bir gün ol şâh ile ülfet
Huruşe geldi deryâyı muhabbet
Dedim ey Hazreti Sultân-ı mürsel

Benim bir müşkilim var, eyle gil hal
Bilirsin Yûsuf-u bir Şâh-ı meşrur
Cemâl-ı hüsn ile âlemde meşhur
Gezerken şehir içi pür nur olurdu
Gah elma gibi eller doğranırdı
O senden de güzel miydi ayân et
Nedendir bu kadar şöhet beyan et
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Dedi ya Aişe Yusuf misâlî
Ne geldi ne gelir hüsnü cemâl-ı
Velâkin hüsnümün bir zerresidir
Tenimden Rûh-ı da bir katresidir
Benim nurumdan oldu şems-û envar
Benim hüsnümden aldı her hüsündar
Vûcudım zübde-i kevn-ı mekândır
Deh-i mahbûb-ı helâk-ı cihandır
Cemi-î enbiyâ-nın efdeliyem
Hüsnünden cümlesinden ekmeliyem
Hûdâ halk etmemiş ard-ı semada
Ki ola bir güzel benden ziyâde
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Göründü ref oldu anda perde
Yıkıldı Aîşe hem bir nezerde
Yatıp haylı zaman sermesti hayran
Ki az kaldı o didâre vere can
Tahammülmü eder ol hüsne insan
Sığarmı kâseye bir bahrı ümman
Rivayet var ki rû-yada görenler
Görür takvası miktar-ı münevver
Uyandı Aîşe geldi mecâle

Ki bildi tâketi yoktu visâle
Cihan içre olur ancak bu ülfet
Ne ölmek var ne za-fiyet ne illet
Ayan oldu ki Nûr-ı kibriyâdır
Beşerdir Leyki mahbub-i Hûda-dır
Habibin Rû-ına verip selâmi
Deyelim esselatü ves selâmi
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Ek 16: Hz. Fatıma

Gel berû ey hûbbû dünya mahseni
Bu ne sevdadır esir etmiş seni
Geçti cümle bu misafir hânedan
Sen mukim olmak istersin ya neden
Çûn fenâdan geçmemek kabil değil
Bari tebdir eyle taksir eyle gil
Gerçi çoktur Rahmeti Rabb'ül ulâ
Hatırından çıkmasın havfı Recâ
Dinle gel bir kıyametten haber
Hem Resûl-ül şefkatinden bir eser
“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”
Bir münadi çağıra mahşer günü
Cümle gözler yumula dinle bunu
Hazreti Zehra zuhur eder ol dem
Maderi şahı şehidi muhterem
Bir elinde kanlı bir gömlek ayan
Ki Hüseyin ol gömlek içre verdi can
Bir elinde sarı gömlek zehri renk
Ki Hasan içinde vermiş ruhu pâk
Bir de destarı Ali kanlı gubar
Fatıma destinde bu üç yadigâr
“Allahümme salli alâ Muhammedin

ve alâ âli Muhammed”
Fırâk-ı arşe sarılıp efgân eder
Arşı kürsü titredip lerzan eder
Zâr ile der hakkımı al ya mûin
Ey adalet şanı Rabb-ül Alemin
Havfe düşüp titreye halkı cihân
Heybetinden ağlaya hep insü cân
Çün göre bu hali mahbubi Hûdâ
Tez erişe ser firazı enbiya
“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”
Buyurdu ya Fatıma sabreylegil
Ehli mahşer cümlesi hasmın değil
Ağlayıp feryad eder hep asiyan
İntikamın vakti değil ey Mihriban
Şimdi ihsanı inâyet vaktidir
Ehli isyana şefaatt vaktidir
Sabr edip zahra inâyetler eder
Ehli isyana şefaattler eder
“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”
İntikamın unuda dad eyleye
Mücrim ile sa-ye imdat eyleye

Gör o nurun la yezalın şefkatin
Müznibindir hastaganı Ref'etin
Ey kerem kâni ganiyi üzmeden
Bizi ayırma bu müşfik zümreden

Şefkatı sen verdin o zat-a yine
Bizi cem et Liva-il Hamdine
Her zaman yüzbin salât ile selam
Ravzayı pâk-i Resule ver devam

Ek 17: Ceylan Mucizesi⁵¹-⁵² Söz: Muharrem Hoca (Furuği)

Dinle imdi bir rivayet hoş haber

Hissedar olandan ey ehli hüner

Bir arap sahrada eylerdi gezer

Gördü bir ceylan iki yavrusu var

Sahila bir yavrucağın avladı

Kaldı bir yavru ile ceylan ağladı

Ol arab anı götürdü servere

Bir hediyeye eyledi peygambere

Gördü şehzade hasan şad oldu tam

Verdi ceylanı ana fahrül anam

Sonra erişti hüseyini mücteba

Dedi bende isterim ya ceddena

Dedi verdim ikinize bir gazel

Hem senin hemde anındır bunu al

Dedi verdin ana ceylan yavrusun

Şimdi bende isterim bir gayrısın

Hâsılı bir çarenin ki olmadı

Ağlamaktan gayrı niyet bulmadı

Huzr ile kaldı habibi girdigah

⁵¹ Ahmet UZUNGÖL'ün İcra ettiği Mevlid-i Şerif'ten dinlenmek suretiyle yazılmıştır.

⁵² Geleneksel mevlid icracılarından Ömer ALTUN (Kürt Ömer) ile gerçekleştirilen kişisel görüşmede "Ceylan Mucize'si" isimli manzumenin Furuği mahlaslı Muharrem Hoca'ya ait olduğunu ifade etmiştir.

Hikmetullah olacaktır aşikâr
Dağda ol ceylan arardı yavurusunu
Birin emzirir birin yer kayğusun
Gözlerinden yaş akardı pür hazin
Müjde verdi ana rabbül âlemin
Dedi ey hayvan onun için ğam yeme
Sen bilir misin nasib oldu kime
Bir habibim var muhammed mustafa
Nuru vechinden olur âlem sefa
Ol habibime nasib oldu hemin
Zeyki şimdi kalbi olmuştur hazin
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
Ve alâ âli Muhammed”*

Anı bir evladım kaldı biri bulmaz bir çare âlem neferi
Nice sai eyledi olmadı kabul şimdi onun için habibindir melul

Bende bunu götürem derem sürem
Ol resullaha olmasın keder
Ta huzura geldi ol heyvan heman
Nuru vechi göricek oldu lisan
Hoş dil ile dedi heyvan ey resul
Bir kuzum kaldı onuda et kabul
Hak bana ahvalin vermiştir haber

Ha getirdim yavrumu çekme keder

Sonra getti izn ile hoş hal ile

Yavrusun aldı hüseyin ikbal ile

Hissedarı aldın mı ey asi ümam

Anladın mı kimdir ol kanı kerem

Can feda olmazmı böyle hazrete

Huzr ile ağlardı asi ümmete

Anı mahzun koymadı hayvan iken

Noldu ey asi sana insan iken

Sende ey asi ümmet ver salât

Sen seni babı resulullahı at

Ek 18: Hilye-yi Şerif

Saadetle buyurdu Fahri Alem
Ki benden sonra ümmetten bir âdem
Cemâl-i Pâki-mi görse eşitse
Ki Hüsni hilyemi tahkike etse
Beni görmüş gibidir şüphe yoktur
Eğer arzü ederse müjde çoktur
Beni görmeklige şevki çoğalsa
Camâl-ın neşesi çeşminde kalsa
Cehennem görmez ol ehli muhabbet
Bulur mevtinde kabrinde selamet
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Dehi haşrolmaya üryanına şâd
Yeri cennet ola hem gamden âzad
Yazılmış dursa bir evde ya bir erde
Ziyan görmez evinde hem seferde
Sahabe dediler ol şah-ı afâk
Değirmiydi yüzü hem âku berrak
Mübarek yüzünün Nûr-i cemâli
Dururdu kırmızı bir gül misâli
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*

Mübarek kaşları kara hem ince
Melekler utanırdı deprenince
Mübarek gözleri kara dururdu
Gece gündüz gibi daim görürdü
Çekilmiş sürmesi envâr-ı Hâkk-dan
Yanında gibi görürdü uzaktan
Mübarek burnu her vechile Ahsen
Alırdı kokusun Cibril gelirken
O inci dişleri pür nur olurdu
Gece bir iğne düşse bulunurdu
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Dökerdi bazı inciler gibi ter
Kokardı gül gibi ya misk-ü amber
Siyah saf boynuna düşse başından
Ziyalar görünürdü arasından
Siyahtır lihyesi gayet ve berrâk
Bulunurdu içinde onyerdi ak
O kara lihyesi içre ol dildar
Sanarlardı güneşte bir bulut var
Ne etli ne zaif idi adalet
Ne kuta ne ziradır hüsni kamet

Akıl hayran idi orta boyundan
Nice yüksek dururdu her uzundan
Sebi başın siğar eylerdi şefkat
Bilinirdi anı sevmiş Muhammed
*“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”*
Ki aylarca kokardı gül başından
Edib olurdu sair hem daşından
Düşinde bir elif kıldan çekilmiş
Nübüvvet mührü zehrinde yazılmış
Yok idi bir kî-lı bunlardır ancak
Uyup-tan pâk idi cismi muhakkak
Her â-zayî şerifi enseb idi

Kitabullah-ta ayetler gibiydi
Vücüdı nur idi gül gibi yumuşak
Dehi sünnetli doğmuştu muhakkak
Yaşadı atmışüç buldu meramın
Bizim için ağladı hem verdi canın
Habibin Ruhına verip Selamî
Deyelim Esselâtü vesselâmî

Ek 19: Kürkçüzade Osman Remzi Efendi Mevlidinin Doğum Bölümü

Söyle ey kikli revnakdarı zevk

Zevk-i ihbârınla doğsun mihr-i zevk

Sözlerinden ıtr-ı anber saçıla

Nahl-i ümmîd üzre güller açıla

Nakl-i pâk-i tal'at-ı hayrû'l beşer

Mücrim ümmetten ede ref'-i keder

*"Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed"*

Çün tulû-i mihr-i hüsnîyle temâm

Def ü ref' oldu bütün cehl-i zulâm

Çün yakîn oldu gele nûru-l Hudâ

Rahmete'l -lil âlemîn hayrû'l verâ

Şâfî-i rûz-ı cezâ kân-ı kerem

Hâmid ü Mahmûd u hulk Ahmed
şiyem

*"Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed"*

Merhabâ ey nûr-ı kudret, merhabâ

Merhabâ ey dürr-i hikmet, merhabâ

Merhabâ ey kenz-i rif'at merhabâ

Merhabâ ey zât-ı devlet merhabâ

Merhabâ mahbûb-ı müznibîn

Doğduğu şeb ol Muhammed Mustafâ

Nice âsâr eyledi arz-ı beka

Zâhire çıkıdı hakikatler bütün

Nice bâtıl putlar oldu ser-nigûn

Secde-i şükrâna vardı hep melek

Arş u kürsü ü sidreh sükkân-ı felek

Nar-ı dûzeh (dûzah) söndü açıldı cinân

Hûr u gılman cümle oldu şâdumân

Âmine ol mahzen-i dürr-i vefa

Yani ümm-i fahr-i âlem Mustafâ

Hâmil oldum der o nûr-ı akdese

Görmedim bir gün keder yâ vesvese

Müddet-i hamlimde geldi câ-be-câ

Hep beni tebrîke rûh-ı enbiyâ

Bir şeb-i isneyn pür ferhunde- fâl

Hem rebîû'l evvel idi şehr-i hâl

Doğacaktı kim o şeb bedr-i bûdûr

Âsumânı üç alem etti zuhûr

İşte ol râyât-ı ikbâl-i ibâd

Şark u garb u K^be'ye oldu küşâd

Gâibâne bir melek verdi selâm

Söyledi bu sözleri bi'l- ihtirâm

Hamlimi kıldı hezâr-ı tehniyet

Hakk sana verdi uluvv menzilet

Doğacaktır senden ey ümm-i sürûr
Hak Nebi nâmı Muhammed hulk-ı nûr
Seyyidü'l –Kevneyn-i sultân-ı güzîn
Kâm-Kâr ve şehriyâr-ı kâm-bîn
Çün kesildi bu ferah- bahşa sadâ
Geldi üç hûri-sıfat mâh-likâ
Âsiye, Meryem biri Havvâ idi
Birbirinden hûb u hem ra'na idi
Hamlimi tebşîr edûp çün durdular
Sağ u sol ve arkama oturdular

Susadım bir kâse şerbet sundular
Bir rahîk-i âb-ı rahmet sundular
Nûş edüb aldı beni zevk u sürûr
Kapladi etrâfımı yek-pâre nûr
Bir ilâhî mürgü oldu âşikâr
Arkama sürdü kanadın bey-karâr
Doğdu ol saat Habîb-i Kibriyâ
Eyledi tevhîd u tekbîr u salâ
Zât-ı Ahmed'den budur Remzî recâm
Tâ kıla bana şefâat ve's-selâm

Kürkçüzade Osman Remzi efendinin mevlid manzumesindeki doğum bölümünün tamamı bu şekildedir fakat mevlidhân Hacı Nuri Hâfız ikinci salâvat-ı şerife kadar olan bölümü okumaktadır. Bu bölümden sonra “Açıldı cennetin bab-ı nesimi” şiirini gazel formunda icra etmektedir.

⁵³ Şairin torunu Semanur Abamor'un 20.Yüzyıl'dan Bir Divân Edebiyatı Esintisi Mevlîd-i Nebvî Kürkçüzâde Osman Remzi kitabından istifade edilerek yazılmıştır. Eserin künyesi kaynakça'da yer almaktadır.

Ek 20: Velâdet-i Seyyidü'l-Mürselîn

(Diyarbakırlı Re'fet Mevlidinden)

Çün karîb oldu ki mihrâd-ı tulû'
Anasından ettdi envâr-ı sûtû'
Onikinci gün Rabîu'l-evvelîn
Hem dûşenbih gecesi idi bilin
Düştü kevneyn içre envâ-ı sadâ
Kim cihâna doğdu nûr-ı Mustafa
Bir melek geldi bana verdi selam
Görmedim ruhsârını söyler kelâm
Dedi bu gece doğar bir tıfl-ı pâk
Pâyine ruhsârı şahlar ola hâk
Müjdeler! Senden doğar o cism ü cân
Makdemine muntazır ker u biyân
İsm-i pâkini Muhammed koya Hak
Olîser parmağıyla ay iki şak
Gâib olunca melek feth oldu bâb
Geldi üç hâtun misâl-i âfitâb
Meryem ü Havva vü diğêr Âsiye
Her birisi bana etti tehniye

Çün harâret gâlip oldu cânıma
İkisi oturdu iki yanıma
Arkama geldi oturdu o biri
Rıfkile tuttu belimden ol peri
Verdiler bir kâse ile şerbeti
İçtim oldum ol zülâl-i hikmeti
Nûra gark oldu vücûdum serteser
Rahat oldum görmedim asla keder
“Allâhu Ekber, Allâhu Ekber,
Lâ ilâhe illallâhu Allâhu ekber,
Allâhu Ekber ve lillâhi'l-hamd.”

Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Rasûlallah

Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Habîballah

Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Halîlallah

Ek 21: Kıratoğlu Emin Doğum Bölümü

Eşid mevlûdun ey ehli saadet
Nice geldi cihâna kân-ı rahmet
Rabi-ül evvel ayı mâh-ı mevlûd
Erişdi çün hilâlî şehir-ı mesûd
Onikinci gecesi oldu ey can
O şeb cibrile geldi emri yezdân
“Allahümme salî alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”
Dedi kim bab-ı cennetler açılsın
Du âlem halkına rahmet saçılsın
Dehi bab-ı cahimü eyle gir sed
Bu gece çün gelir dünyaya Ahmed
Zemini asumanı cümle ziynet
Edu ben Ahmed için eyle hizmet
Semavat ehline ver müjdeler hem
Bu şeb gelir cihana fahr-î Alem
Şeyâtani semadan eyle metrud
Dehi ziri zeminde eyle mesûd
Habibimdir gelen nâm-ı Muhammed
Odur âlemlere deryayı rahmet
Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Rasûlallah
Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Habîballah

Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Halîlallah
Anasından rivayettir bir ey cân
Dedi oldu yakîn teşrifî sultan
Ki gördüm hânem içre berk oldu nûr
Seraser eyledi dünyayı mesrur
Semadan gördüm indi üç alem hem
Biri meşrik biri meğrib refhef hem
Dikildi kâbe üzre biri gördüm
Gidib gam cümle şâd-ı hürrem oldum
Nura gark oldu cismü canım onda
Dehi bildim yakındır gelmesi hem
Allahumme salî alâ rûhi seyyidinâ
Muhammedin
Fî'l-ervâh ve alâ cesedihî fî'l-ecsed
Ve alâ kabrihî fî'l-kubûr
Ve alâ kalbihî fehve'n-nûr
Ve alâ ismihi beyne'l-esmâ
Du şâkk oldu duvara baktım ey yâr
Çıkıp hûri sıfat-ı üç tane mehvâr
Birisi asiye Havva-ü Meryem
Oturdu çevre yanımda bunlar hem
Sonsuzluktan bana geldi hararet
Yedime sundular bir kase şerbet

Alıp nuş eyledim gördüm elezdir
Dehi kardan soğuk baldan a-ezdir
“Allahümme salli alâ Muhammedin
ve alâ âli Muhammed”
Hem andan sonra gördüm bende ey
cân
Bir akkuş başım üzre kıldı cevlan
Sığadı arkamı ol yeyyî ebyâd
Doğdu ol saatte şemsi hüda verdi ziya
“Allâhu Ekber, Allâhu Ekber,
Lâ ilâhe illallâhu Allâhu ekber,

Allâhu Ekber ve lillâhi'l-hamd.”
“Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Rasûlallah
Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Habîballah
Essalâtu ve's-Selâm aleyke yâ
Halîlallah”

Ek 22: Muharrem Hoca'nın (Furuği) Mevlid'inin Doğum Bölümü

Hazreti fahrı cihanın anesi
Huzru cennet hüsnünün divanesi
Âmine hatun buyurmuştur haber
Müddeti hamdında çoktur müjdeler
Her bir ayda bir nebiyi zişan bana
Geldi verdi müjdeyi burhan bana
*“allahümme salli alâ muhammedin
Ve alâ âli muhammed”*
Dediler ya âmine bulmuş şeref
Ki senin oğlun olur hayrul halef
Bu ne talih bu ne baht ey nazenin
Kim umar senden olur sultan-ı din
Hizmete can verib şahı geda
Şad olur ki bu deyin oldu eda
Sendedir ol rahmetelil âlemin
Seyyidül kevneyni hatmül mürselin
Kurbu haktır kader mahbubi zat
Merhabalar sad olur mevte hayat
Hamdını tebşire hem hacet mi var
Betlim içre zikri tesbih aşikâr
Ta rebiülevvel oldu böyle can

Böyle isneyn onikinci gece
Perde açıldı gözünden âmâlar*
Ziri bana göründü aşikâr
Hem melekler gögden indi saf saf
Kâbe gibi kıldılar evim tavaf
Yerde gögde her melek her mümkinat
Âlemi doldurdu tekbiri salât

*“essalâtu ve’s-selâm aleyke yâ rasûlallah
Essalâtu ve’s-selâm aleyke yâ habiballah
Essalâtu ve’s-selâm aleyke yâ halîlallah”*

Böyle tenhalıkta oldum pür melan
Hazreti allaha verdim arzu hal
Ğayb elinden çıktı dört hatun hemin

Dediler korkma zar eyler bu zenin*

Sen resullullahın oldun anesi

Biz de olduk dayesi pervanesi

*Allahümme salli alâ seyyidinâ muhammedini’n-nebiyyi’l-ümmiyyi ve âla âlihî ve
sahbihî ve sellim.*

Sonra havva asiye meryem ile

Yanıma oturdu bunlar şevk ile

Geldi üç huri dehi hizmetçiler

Aşikânı bizleri tebşir eder

Üç âlem dikildi nurdan ziyası

Garbe şarka kâbe üzre birisi
Bir yeşil sündüz getirdi bir melek
Çektiler çevreme yerden ta felek
Susadım bir kâse şerbet verdiler
Sütten ak hem lezzeti dünya değer
İçtim anı nura gark oldum ayan
Bir beyaz nur ali kuş geldi aman arkam sığadı

Allâhu ekber ve lillâhi'l-hamd.”
“essalâtu ve's-selâm aleyke yâ rasûlallah
Essalâtu ve's-selâm aleyke yâ habîballah
Essalâtu ve's-selâm aleyke yâ halîlallah”

Ek 23: Kaside-i Bürde'den

“Yâ ekramel halkı mâ li men elûzü bihî

Sıvâke inde hulûlil hâdisil amemi.”

“Yâ Rabbi vec'al recâi ğayra mün'akisin

Ledeyke vec'al hısâbî ğayra münhazimi.”

“Yâ nefsü lâ teknati min zelletin azumet

İnnle kebâire fi ğufrani kel lememi.”

Mevlâye salî ve sellim dâimen ebedâ

Alâ Habibike hayr'il-halkı küllihimi

“Esirem Nefs Elinden” Söz: Furuği (Muharrem Hoca)⁵⁴

Esirem nefis elinden zevkim olmaz tâate yâ Rab
Yüzüm bir hayra dönsem dönderir mâsiyete yâ Rab
Varılmaz bu hacâletle huzûr-u izzete yâ Rab

Şefaât kânını gönder bu âsi ümmete yâ Rab
Bize “lâ teknetü”dan müjde ver rahmete yâ Rab

Ne bir hâlis amel ne hakka lâıyk hüsn ü hâlim var
Ne ahlâk-ı hamîdem ne hakiki bir kemâlim var
Nihayetsiz günâhım, cürm ü isyân u vebâlim var

Şefaât kânını gönder bu âsi ümmete yâ Rab
Bize “lâ teknetü”dan müjde ver rahmete yâ Rab

Gönül ianesi sevda-i dünyadan siyah olmuş
Görünmez ittıkası mübtelayı izzü cah olmuş
Hûdadan gayri sankî sima-zer alem penah olmuş

Şefaât kânını gönder bu âsi ümmete yâ Rab
Bize “lâ teknetü”dan müjde ver rahmete yâ Rab

İbade zulm edermi sümme haşa hakimi mutlak
Bizim amalımız mahsuludan her bir belâ ancak
Gene senden ola bir çare olsa el eman ey hak.

Şefaât kânını gönder bu âsi ümmete yâ Rab
Bize “lâ teknetü”dan müjde ver rahmete yâ Rab

⁵⁴ Mehmet Bahyeddin ÇUHADAROĞLU’nun arşivinden istifade edilerek derlenmiştir.

Vücudum gitti elden hâb-ı gaflet gitmedi hâlâ
Cehâlet çağı geçti nefse hizmet bitmedi hâlâ
Hitâma erdi ömrüm kizb ü gıybet bitmedi hâlâ

Şefaât kânını gönder bu âsi ümmete yâ Rab
Bize “lâ teknetü”dan müjde ver rahmete yâ Rab

İlahi maksadı aksamız ancak Narı imandır
Senin hıfzın müyessen olmasa haller perişandır
Günahkâr olmasa affın kime maksusa şayandır

Şefaât kânını gönder bu âsi ümmete yâ Rab
Bize “lâ teknetü”dan müjde ver rahmete yâ Rab

Gubâr-ı mâsiyet dolmuş kapanmış dîde-i ibret
Bu gözle fark olunmaz sun-i Rabbanîdeki hikmet
Bize mahşerde müşkildir Fırûğî, olmazsa rahmet

Şefaât kânını gönder bu âsi ümmete yâ Rab
Bize “lâ teknetü”dan müjde ver rahmete yâ Rab